

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen: enige ruimte

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Stijn Geerts

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun
minderjarige kinderen: enige ruimte voor verbeteringen?

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Stijn Geerts

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Captatio benevolentiae

Het zijn vaak terugkerende verhalen in de media: minderjarigen die door hun onrechtmatige daden aansprakelijk zijn voor aanzienlijke sommen verschuldigde bedragen. Denk maar aan het minderjarig

"As fathers, we need to be involved in our children's lives not just when it's convenient or easy, and not just when they're doing well — but when it's difficult and thankless, and they're struggling. That is when they need us most."

- Barack Obama

meisje dat in september 2016 loog over haar vermeende ontvoering. Hierbij veroorzaakte zij extra politiecontrole en maatregelen in de omgeving Willebroek nabij Mechelen. De factuur die hierop zou volgen werd, mede door de ongeveer 1000 manuren aan €17 per uur, al snel geschat op een bedrag van om en bij €20.000. Dit is maar één van de zoveel voorbeelden waarbij er de vragen gesteld zullen worden: wie is aansprakelijk, maar vooral ook, wie krijgt in theorie en in de praktijk de rekening van de minderjarige gepresenteerd?

Moet men in dergelijke gevallen het spreekwoord "potje breken, potje betalen" aanpassen naar: "potje breken, ouders betalen"?

De juridische inspiratie voor deze masterproef heb ik echter elders opgedaan, namelijk tijdens een onderwijsgroep van het opleidingsonderdeel Aansprakelijkheidsrecht aan de Universiteit van Hasselt.

Tijdens deze les werd er kort vermelding gemaakt van de minderheidsopvatting van het Brussels Hof van Beroep waarbij de vreemde oorzaak als enige invulling van het tegenbewijs gehanteerd werd. *Prima facie* was ik verwonderd inzake deze toch wel drastische afwijking van het traditioneel tegenbewijs, houdende de dubbele verplichting van goede opvoeding en voldoende toezicht. Wat waren de beweegredenen van het Hof

"Ouders kunnen alleen goed advies geven en hen op het rechte pad zetten, maar de vorming van iemands karakter ligt in zijn eigen handen."

- Anne Frank

van Beroep te Brussel om dergelijke opvatting te hanteren, in afwijking van de gevestigde cassatierechtspraak en meerderheidsopvatting uit de rechtsleer?

In deze masterproef tracht ik onder meer op deze vraag antwoord te geven, maar zal ik ook een uitgebreide doch duidelijke beschrijving geven van het vigerend Belgisch ouderlijk aansprakelijkheidsrecht. Daarenboven zal ik, waar mogelijk, vergelijkingen maken met naburige rechtssystemen die een eigen oplossing ontwikkeld hebben. Daarnaast zal ik trachten een overzicht te schetsen van de bestaande kritiek uit zowel rechtsleer, als rechtspraak op het bestaand legislatief kader en gevestigde cassatierechtspraak, net zoals enige legislatieve pogingen tot verandering. Met dit werk hoop ik aandacht te geven aan een niet zo prominent juridisch vraagstuk.

Qua tijdstip is deze masterproef ook interessant, het is immers 20 jaar sinds het Franse systeem van ouderlijke aansprakelijkheid in 1997, tot op haar grondvesten geschud werd door het Frans cassatiearrest *Bertrand*. Bovendien is het 10 jaar sinds het Hof van Beroep van Brussel een eerste poging ondernam tot een gelijkaardige jurisprudentiële verandering.

Tenslotte heeft het Hof van Cassatie zich vrij recent, in het arrest van 5 maart 2015, een eerste keer ten gronde uitgesproken over de toepassing van de vreemde oorzaak door het Hof van Beroep te Brussel. Derhalve leek het mij uitermate interessant te onderzoeken of er in het Belgisch recht, meer bepaald betreffende de buitencontractuele aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen, overeenkomstig art. 1384, lid 2 BW, enige ruimte tot verbetering bestaat.

Dankwoord

Ik zou graag de personen oprecht willen bedanken, die mij ondersteund, geassisteerd en in het algemeen geholpen hebben bij de ontwikkeling en uitvoering van deze masterproef.

In het bijzonder, bedank ik mijn promotor, Prof. Dr. Ilse Samoy voor het accepteren van het voorstel betreffende mijn ontwerp voor deze masterproef. Mijn academische opleiding afsluiten met een masterproef die mij dermate fascineert en interesseert, is altijd een soort droom geweest en ik kan eerlijk zeggen dat ik genoten heb van het onderzoeken en uitwerken van dit concreet onderwerp, als rode draad gedurende dit academiejaar.

Daarnaast zou ik graag zowel Prof. Dr. Ilse Samoy als Mr. Evelyn Aerts willen bedanken voor hun deskundigheid en gedetailleerde, constructieve en hulpvolle feedback, kritiek en opmerkingen tijdens het ontwikkelingsproces van dit werk. Het is dankzij hun input dat ik voortdurend een helder beeld had van hoe ik progressie zou moeten maken en in welke richting. Verder bedank ik ook Mr. Sarah Van Haute die in het kader van de masterproef toezag op de verschillende deadlines doorheen dit werkproces.

Tenslotte zou ik graag mijn ouders, Guido Geerts en Chantal Raymaekers, wensen te bedanken, die mij gedurende mijn volledig academisch traject voortdurend ondersteund en gemotiveerd hebben.

INHOUDSOPGAVE

Captatio benevolentiae.....	1
Dankwoord	3
Probleemstelling & onderzoeksvragen	7
Onderzoeksmethode	8
Inleiding	9
1. De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen: <i>de lege lata</i>	11
1.1. Algemene introductie inzake de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid	11
1.2. Wie wordt als ouder beschouwd inzake de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen?	17
1.3. Voor wie is men als ouder kwalitatief aansprakelijk?	24
1.4. Voor wat	26
1.5. Tegenbewijs van het weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid ouders	31
1.5.1. Voldoende toezicht	32
1.5.2. Goede opvoeding	34
1.5.3. De aard van het misdrijf	36
1.5.4. Verweer van vreemde oorzaak en fout van derde of slachtoffer	40
1.6. Een transitie naar een objectieve aansprakelijkheid?	41
1.6.1. Wetgevende initiatieven	42
1.6.2. Jurisprudentiële bewegingen : het Hof van Beroep te Brussel als pleitbezorger van de objectieve ouderlijke aansprakelijkheid	48
2. De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen: knelpunten & dilemma's	51
2.1. Uiteenlopende rechtspraak	51
2.2. Interpretatie van de letter van de wet	55
2.3. Kritiek op het begrip 'goede opvoeding'	58
2.4. Tegenstrijdigheid tussen art. 1384 BW en de moderne uitoefening van het ouderlijk gezag	62
2.5. Mogelijke leemtes in het gerechtelijk onderzoek	63
2.6. Lacune in wetgeving: Quid voogd?	63
2.7. De rol van de verzekeraar in het aansprakelijkheidsvraagstuk	64
3. De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen: <i>de lege ferenda</i>	69
3.1. Legislatieve verandering	69
3.2. Legislatieve verandering naar een systeem van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid	74
3.3. Legislatieve verandering naar een systeem van categorieën van aansprakelijkheid ..waaronder één van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid met een leeftijdsgrens van 16 jaar	75
3.4. Slotbedenkingen betreffende de mogelijke gevolgen voor de BA Familiële	77

Conclusie	81
Bibliografie	82

Bijlagen:

- ✓ **Bijlage A:** Avant-projet 26 april 2016 ⇔ Projet de réforme de la responsabilité civile 13 maart 2017
- ✓ **Bijlage B:** Ontwerpstructuur nieuwe titel aansprakelijkheid BW

Probleemstelling & onderzoeksvragen

Centrale onderzoeksvraag

- 2 Bestaat er in het Belgisch recht enige ruimte voor verbeteringen inzake de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen?
(centrale onderzoeksvraag: *evaluatief en normatief*)

Subvragen

- 2 Wat houdt het actueel Belgisch recht inzake de ouderlijke aansprakelijkheid precies in?
- ✓ Wie is aansprakelijk wanneer een minderjarige al dan niet opzettelijk schade veroorzaakt ten aanzien van derden?
 - ✓ Voor wie is men als ouder aansprakelijk?
- 2 Op welke wijze wordt het tegenbewijs inzake de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid, zoals voorzien in art. 1384, 5^e lid BW, ingevuld volgens de traditionele rechtspraak van het Hof van Cassatie in België? (*beschrijvende basisvragen*)
- 2 Wat zijn de gevolgen van de complexiteit van de gezinssamenstelling anno 2017 (adoptie, pleegouders, stiefouders, culturele diversiteit, meemoederschap,...), voor de ouderlijke aansprakelijkheid en specifiek voor de invulling van de begrippen 'voldoende toezicht' en 'goede opvoeding'? (*beschrijvend*)
- 2 Is de traditionele invulling van het tegenbewijs inzake de ouderlijke aansprakelijkheid door de rechtspraak van het Hof van Cassatie, zijnde het voldoende toezicht en behoorlijke opvoeding nog effectief en efficiënt in het actueel Belgisch rechtssysteem? (*belangrijkste subvraag: evaluatief*)
- ✓ Volstaat een verandering op het jurisprudentieel niveau of is er nood aan een legislatieve vernieuwing/aanpassing? (*normatief*)
- 2 Hoe is de rechtsfiguur van de ouderlijke aansprakelijkheid en het tegenbewijs in Frankrijk, Nederland en Duitsland geëvolueerd? (*extern rechtsvergelijkend + rechtshistorisch*)

Onderzoeksmethode

Deze masterproef is opgedeeld in drie titels, deze bakenen ook de verscheidene onderzoeksmethodes in dit werk af.

In het eerste gedeelte, Titel 1, van deze masterproef wens ik vooral een uitgebreid maar duidelijk totaalbeeld te beschrijven van de geschiedenis, actuele interpretatie en problematiek van de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen. Een analyse van zowel verschillende gerechtelijke uitspraken, als de evolutie van de rechtspraak door de jaren heen zal een aanzienlijk gedeelte van het werk omvatten. (*beschrijvend*)

Waar relevant zal ik ook vergelijkingen maken met de rechtssystemen van Frankrijk, Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Ik heb hier geopteerd voor een geïntegreerde rechtsvergelijking in plaats van een aparte titel. Waar er bijgevolg vergelijkingen gemaakt kunnen worden, zal ik deze meteen kunnen maken. (*rechtsvergelijkend*) In het kader van deze rechtsvergelijkende methode zal ik op de plaatsen waar ik een vergelijking maak met een ander rechtssysteem, in de kantlijn een afkorting plaatsen, verwijzend naar dat rechtssysteem.

NL	Nederland	DE	Duitsland	PETL	Principles of European Tort Law
FR	Frankrijk	UK	Verenigd Koninkrijk		

In Titel 2 van dit werk onderzoek ik de actuele knelpunten en dilemma's die gepaard gaan met de traditionele invulling van de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid, net zoals een eventuele transitie naar een systeem van objectieve aansprakelijkheid. Bovendien wil ik afdelen of de klassieke invulling van het tegenbewijs inzake de ouderlijke aansprakelijkheid, nog relevant en effectief is in de moderne samenstelling van het gezin. Hierbij zal ik ook voortdurend zowel intern als extern rechtsvergelijkend te werk gaan. Intern rechtsvergelijkend zal ik onder meer andere kwalitatieve aansprakelijkheidsvormen vergelijken met de ouderlijke aansprakelijkheid. De nadruk in dit werk ligt echter vooral op de externe rechtsvergelijking en zal ik uitgebreid onderzoeken hoe Europese buurlanden zoals Frankrijk en Nederland deze problematiek ervaren hebben en vervolgens een oplossing voor dit complex vraagstuk ingevuld hebben. (*evaluatief*)

Tenslotte wil ik in het laatste gedeelte, Titel 3, van dit werk een eigen oplossing, in de vorm van een basisstructuur, formuleren die volgens de argumentatie in de eerdere titels van dit werk, zowel actueel als toekomstgericht een oplossing zou kunnen bieden voor het complexe vraagstuk dat is: de ouderlijke aansprakelijkheid. (*normatief*)

Samengevat hoop ik met deze masterproef een werk te maken dat zowel de actuele stand, als de geschiedenis van de ouderlijke aansprakelijkheid voor minderjarige kinderen op een volledige wijze uiteenzet. Bovendien wens ik met dit werk zowel actueel kritisch als toekomstgericht te werk te gaan, met het oog op een eventueel toekomstige aanpassing van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Kortom wens ik met deze masterproef te onderzoeken of er met betrekking tot de ouderlijke aansprakelijkheid in het Belgisch recht enige ruimte tot verbetering bestaat.

Inleiding

De opdracht, die ik mezelf opgelegd heb in dit werk, is te onderzoeken of de huidige Belgische ouderlijke aansprakelijkheidsregeling nog voldoet aan de eisen van de moderne maatschappij. Het is immers meer dan 200 jaar geleden dat de Code Napoleon geïntroduceerd werd. Sindsdien zijn de bepalingen betreffende de buitencontractuele aansprakelijkheid, weinig tot niet-veranderd gebleven. Kan men nog steeds argumenteren dat slechts 5 (6, inclusief 1386bis BW) artikelen in het BW volstaan om de buitencontractuele aansprakelijkheid te regelen? Specifieker wil ik dus onderzoeken hoe de concrete figuur van de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid en het hierbij horende tegenbewijs geëvolueerd en toegepast wordt. Hiervoor zal ik dus een uitgebreid beschrijvend gedeelte uitwerken, waarbij ik sporadisch al enige aanzet zal geven naar punten van kritiek.

Naast het louter beschrijven wil ik immers ook onderzoeken hoe deze regeling in de praktijk ervaren wordt door zowel de rechtspraak, rechtsleer, wetgevers, maar bovenal de burgers, meer specifiek de ouders van minderjarige kinderen? Ik zal hierbij een bondig overzicht geven van de geuite kritiek op het huidig systeem, net zoals enkele bemerkingen inzake een eventuele transitie naar een systeem van objectieve aansprakelijkheid.

In het laatste gedeelte zal ik aan de hand van het onderzoek in de eerste titels trachten aan de hand van enkele kernwaarden een basisstructuur op te stellen waaruit mijn visie voor een verbeterde ouderlijke aansprakelijkheid moet blijken. Hierbij zal ik aspecten ontleen van naburige rechtssystemen. Ik hoop hiermee wat aandacht te vestigen op een gedeelte van het Burgerlijk Wetboek dat grotendeels onveranderd is gebleven, sinds de introductie van de Code Napoleon, maar toch een aanzienlijke impact kan hebben op het gemiddelde Belgische gezin met minderjarige kinderen.

1. De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen: *de lege lata*

Art. 1384 BW

Lid 1: *Men is aansprakelijk niet alleen voor de schade welke men veroorzaakt door zijn eigen daad maar ook voor die welke veroorzaakt wordt door de daad van personen voor wie men moet instaan, of van zaken die men onder zijn bewaring heeft.*

Lid 2: *De vader en de moeder zijn aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen.*

Lid 5: *De hierboven geregelde aansprakelijkheid houdt op, indien de ouders, onderwijzers en ambachtslieden bewijzen dat zij de daad welke tot die aansprakelijkheid aanleiding geeft, niet hebben kunnen beletten.*

1 In dit eerste beschrijvende gedeelte van deze masterproef zal ik allereerst een algemene introductie (subtitel 1.1.) schetsen, inzake de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen. Vervolgens zal ik specifieker ingaan op de vraag wie als ouder beschouwd wordt (1.2.). Verder onderzoek ik voor wie (1.3.) en voor welke daden (1.4.) men als ouder aansprakelijk gesteld kan worden op basis van art. 1384, lid 2 BW. Hierna zal ik uitgebreid aandacht hebben voor het tegenbewijs (1.5.) dat ouders kunnen leveren ten opzichte van het dubbel foutvermoeden. Deze eerste titel sluit ik af met een eerste indruk van een mogelijke transitie naar een systeem van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid (1.6.).

1.1. Algemene introductie inzake de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid

2 De gemeenrechtelijke buitencontractuele aansprakelijkheid betreft ofwel een persoonlijke aansprakelijkheid voor een eigen foutieve gedraging, ofwel een kwalitatieve aansprakelijkheid van personen met een bepaalde hoedanigheid, voor de schade veroorzaakt door een persoon, zaak of dier waarvoor zij instaan. Men wordt in deze laatste gevallen 'qualite qua' aansprakelijk geacht voor de schade, ook al heeft men deze niet zelf veroorzaakt, om deze reden spreekt men in deze gevallen van een kwalitatieve aansprakelijkheid.¹ In het Frans, vertalen de begrippen 'kwalitatieve aansprakelijkheden' en 'persoonlijke aansprakelijkheid' zich respectievelijk naar 'responsabilités complexes' en 'responsabilité simple'.²

3 Naast de aansprakelijkheid voor zijn/haar eigen daad (persoonlijke aansprakelijkheid), kan een persoon dus niet alleen aansprakelijk gesteld worden voor schade veroorzaakt door zaken (ook gebouwen) en dieren die onder zijn/haar bewaring staan, maar ook voor de schade veroorzaakt door bepaalde andere personen (*responsabilité du fait d'autrui*).

¹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 37.

² H. DE PAGE, *Traité*, II, 1964, nr. 910.

4 Reeds eeuwen dragen ouders een zekere verantwoordelijkheid voor hun kinderen. In het oude recht vóór de Franse Revolutie moest het slachtoffer het concrete en precieze bewijs leveren van de fout van de vader. Daarnaast diende hij het bewijs te leveren van het oorzakelijk verband tussen die fout en de schade die hij geleden had. Alleen dan kon hij de ouders aansprakelijk stellen voor de door hun minderjarige kinderen aangerichte schade.³

Uit de voorbereidende werken van het Burgerlijk Wetboek blijkt dat de algemene grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid, gelijkaardig aan die van art. 1382 BW, ligt in een waarborg ter bescherming van de eigendom van derden.⁴ De kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid is een aansprakelijkheidsvorm die naast de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige bestaat. Het is ontstaan vanuit de redenering dat doorgaans de minderjarige dader onvermogen, of tenminste niet-voldoende vermogen, zal zijn om de door het slachtoffer geleden schade te vergoeden.⁵ Het slachtoffer zal bijgevolg naast de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige zelf, ook gebruik kunnen maken van de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders om geleden schade vergoed te zien. Allereerst is de ouderlijke aansprakelijkheid dus een vergoedingsinstrument om de financiële belangen van slachtoffers te waarborgen.⁶

5 De specifieke grondslag voor de aansprakelijkheid van de vader (én moeder sinds wetswijziging 1977) legt de wetgever in een weerlegbaar vermoeden van fout, dat zijn ontstaan vindt in het ouderlijk gezag.⁷ Toch werd er gedurende lange tijd vooral belang gehecht aan het ouderlijk gezag als grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid. Het Hof van Cassatie was ook lange tijd aanhanger van deze opvatting.⁸ In Frankrijk is het ouderlijk gezag tot op heden nog steeds een toepassingsvoorwaarde voor de ouderlijke aansprakelijkheid en is deze zelfs expliciet opgenomen in de Code Civil (vroeger 1384 CC, nu 1242 CC).⁹

FR

6 Het onderliggend doel van art. 1384, lid 2 BW, is om de ouders te responsabiliseren teneinde hun ouderlijk gezag voorzichtiger en aandachtiger uit te oefenen, de aandacht voor het gedrag van zijn kinderen aan te wakkeren (plicht van toezicht) en hen bovendien te herinneren aan de ernstige plicht die zij als ouders hebben, met name goede staatsburgers maken van hun kinderen en hen grootbrengen "à la vertu" (opvoedingsplicht).¹⁰ Verder zal de kwalitatieve aansprakelijkheid vaak een middel zijn voor derden die schade geleden hebben om deze vergoed te zien. In de meeste gevallen zal de minderjarige immers insolabel zijn zodat een aansprakelijkheidsvordering tegen de ouders vanuit financieel oogpunt interessanter zal zijn.¹¹ Daarnaast zal het slachtoffer zijn/haar schade vergoed kunnen zien door een verzekeraar wanneer de ouders van de minderjarige een gezinsaansprakelijkheidsverzekering (BA Familiale) afgesloten hebben. De verzekeraar zal dekking

³ A. LAGASSE in de Senaat, 29 april 1976, *Parl.Hand.*, Senaat, zitting 1975-1976, 2008 ; J. KEUSTERMANS, "De grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid", *Jura Falc.* 1982-1983, 31.

⁴ G. BOUMAL, "De la responsabilité des parents", *RGAR* 1952, 4979, 1 bis.

⁵ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 339.

⁶ *Ibid.*

⁷ J. KEUSTERMANS, "De grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid", *Jura Falc.* 1982-1983, 33.

⁸ Cass. 11 februari 1946, *Pas.* 1946, I, 62.

⁹ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 339.

¹⁰ J. KEUSTERMANS, "De grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid", *Jura Falc.* 1982-1983, 34.

¹¹ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 306; T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 337.

verlenen voor zowel aansprakelijkheid op basis van 1382 als 1384, lid 2 BW. Wat echter niet gedekt wordt, zijn persoonlijke opzettelijke fouten van de minderjarige.¹²

7 Bij de verschillende bijzondere regimes van kwalitatieve aansprakelijkheid wordt telkens gebruikgemaakt van vermoedens van fout in hoofde van de personen die kwalitatief aansprakelijk worden geacht. In het geval van de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen is er een weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid.¹³ Daarentegen is er bij de kwalitatieve aansprakelijkheid van aanstellers voor hun aangestelden sprake van een onweerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid. De gevolgen van dergelijk onweerlegbaar vermoeden zijn interessant voor dit werk, met name om de volgende reden: achter het onweerlegbaar vermoeden van fout gaat in realiteit een objectieve aansprakelijkheid schuil. Zonder de mogelijkheid van het tegenbewijs te leveren zal de persoon van het vermoeden aansprakelijk zijn, vanaf het moment dat de voorwaarden voor het aansprakelijkheidsregime vervuld zijn, zonder dat er sprake is van een fout vanwege deze persoon. Mede daarom spreekt men in deze gevallen ook van een foutloze aansprakelijkheid. Deze aansprakelijkheidsfiguur biedt vooral een aanzienlijke garantie van schadevergoeding voor de slachtoffers.¹⁴

8 De Belgische kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders is dus een systeem gebaseerd op een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden. Op basis van art. 1384, lid 5 BW kunnen ouders immers het tegenbewijs leveren:

<p><i>Lid 5: De hierboven geregelde aansprakelijkheid houdt op, indien de ouders, onderwijzers en ambachtslieden bewijzen dat zij de daad welke tot die aansprakelijkheid aanleiding geeft, niet hebben kunnen beletten.</i></p>
--

9 De gevestigde Belgische cassatierechtspraak gaat ervan uit, dat de ouders hiervoor dienen te bewijzen dat zij zowel in hun verplichtingen inzake de goede opvoeding, als voldoende toezicht voldaan hebben.¹⁵ Het wettelijk (weerlegbaar) vermoeden van de ouderlijke aansprakelijkheid omvat dus een dubbel vermoeden van fout in de opvoeding (*culpa in educando*) en/of toezicht (*culpa in vigilendo*) met betrekking tot het kind.¹⁶ Deze twee types van foutvermoeden kunnen enkel weerlegd worden door een cumulatief tegenbewijs, dit betekent dat bij het leveren van het tegenbewijs de ouders zowel het foutvermoeden inzake de goede opvoeding, als het voldoende toezicht zullen moeten weerleggen, teneinde aan de aansprakelijkheid te ontsnappen.¹⁷ Slechts één van de twee is aldus voldoende om de ouder aansprakelijk te houden.¹⁸ Daarnaast is er een vermoeden van een causaal verband tussen de vermoede fout van de ouders en de geleden schade door het toedoen van

¹² *Infra* randnr. 129; T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 338.

¹³ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 37.

¹⁴ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 38.

¹⁵ Cass. 8 februari 1960, *Arr. Cass.* 1960, 516; Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179; Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409.

¹⁶ Cass. 8 februari 1960, *Arr. Cass.* 1960, 516; Cass. 25 mei 1964, *JT* 1965, 20; Cass. 28 oktober 1971, *Arr. Cass.* 1972, 219; Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179; Cass. 21 december 1989, *Arr. Cass.* 1989, 560.

¹⁷ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE en L. WYNANT, "Overzicht van rechtspraak: aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1985-1993)", *TPR* 1995, afl. 124, 1384. Cass. 23 juni 1988, *Arr. Cass.* 1987-88, 1400.

¹⁸ Cass. 28 september 1989, *Arr. Cass.* 1989, 130; Cass. 5 april 1995, *Arr. Cass.* 1995, 337; Cass. 21 december 1989, *Arr. Cass.* 1989, 560; Gent 11 april 1995, *AJT* 1995-1996, 95.

de minderjarige.¹⁹ Aangezien het hier verder gaat dan enkel een foutvermoeden, spreekt men niet langer van een foutvermoeden, maar van een aansprakelijkheidsvermoeden. Er worden immers twee aansprakelijkheidsvoorwaarden (fout en oorzakelijk verband²⁰) wettelijk vermoed. Let op: de derde voorwaarde (schade) moet uiteraard wél nog bewezen worden.²¹ In principe zijn beide ouders gezamenlijk gehouden tot de vergoeding van de veroorzaakte schade door hun minderjarig kind. Het weerlegbaar karakter van het aansprakelijkheidsvermoeden kan echter het resultaat hebben dat slechts één ouder aansprakelijk gehouden wordt.²² Dit zal het geval zijn, wanneer één van hen er succesvol in slaagt, het cumulatief tegenbewijs van zowel goede opvoeding als voldoende toezicht te leveren, terwijl de ander daar niet toe zal komen.²³

10 Indien beide ouders gezamenlijk aansprakelijk gehouden worden, ontstaat er een *in solidum* gehoudenheid. De reden hiertoe ligt in het feit dat het Burgerlijk Wetboek geen expliciete vermelding maakt van de verbintenis, voortvloeiend uit de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid. Op basis van het residuaire art. 1202 BW is er dus geen sprake van een hoofdelijke verbintenis, maar eerder een verbintenis *in solidum*.²⁴ Bijgevolg zal elke persoon voor de gehele vergoeding aangesproken kunnen worden, waarna de ene ouder regres kan uitoefenen op de andere.²⁵ Deze interpretatie wordt tevens bijgetreden door de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Het Hof stelt immers dat ieder van de ouders voor het geheel van de geleden schade aansprakelijk gesteld kan worden.²⁶

11 In Frankrijk is, in tegenstelling tot in België, de aard van de verbintenis hoofdelijk en expliciet opgenomen in het oud art. 1384 CC (nu art. 1242 CC). In België bestaat er in de rechtsleer een minderheidsopvatting²⁷ die een juridische grond voor de hoofdelijkheid van de verbintenis vindt in art. 61 lid 3 van de jeugdbeschermingswet van 1965.²⁸ Volgens dit artikel zijn de personen, die krachtens artikel 1384 BW gedagvaard zijn, samen met de persoon bedoeld in artikel 36, 4° Jeugdbeschermingswet, hoofdelijk gehouden tot betaling van de kosten, tot teruggave en tot schadevergoeding.²⁹

12 Daarnaast kunnen de ouders, als *ultimo remedio*, argumenteren dat er geen causaal verband bestaat tussen de vermoede fout en het door het slachtoffer geleden schadegeval (causaliteitsverbrekend effect).³⁰ Hierbij trachten de ouders dus het aspect van het vermoeden van oorzakelijk verband

¹⁹ Cass. 21 december 1989, *Arr. Cass.* 1989, 560.

²⁰ Cass. 20 oktober 1999, *JLMB* 2000, 80, *RW* 2001-02, 1028.

²¹ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 309.

²² B. WEYTS, "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstituten, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 149.

²³ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 523.

²⁴ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 284.

²⁵ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WIJNANT, M. DEHAENE, "Overzicht (1994-1999)", *TPR* 2000, afl. 101, 1795.

²⁶ Cass. 25 juni 1928, *Pas.* 1928, I, 205; Cass. 10 juli 1952, *Pas.* 1952, I, 738; Cass. 15 februari 1974, *RCJB* 1975, 229; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 285

²⁷ J.M. POUPART, "La loi du 6 juillet 1977, modifiant l'article 1384, deuxième alinéa de Code civil relatif à la responsabilité des parents pour les dommages causés par leurs enfants mineurs", *JT* 1977, afl. 6, 743.

²⁸ Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

²⁹ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 285

³⁰ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 301-318.

tussen het foutvermoeden en de geleden schade te weerleggen. Hiertoe dienen ouders aan te tonen dat geen enkele vorm van toezicht, hen toegelaten zou hebben het schadeveroorzakende feit te verhinderen. De ouders zullen zich in deze gevallen baseren op het plotse, onvoorzienbaar karakter van het schadeverwekkend feit, dat zich ook zou voorgedaan hebben zonder hun (vermoede) fout. Dit verweermiddel kan men volgens sommige rechtsgeleerden eerder zien als een aspect van de toezichthoudingsplicht dan als een weerlegging van het vermoeden van het causaal verband.³¹

13

NL

In Nederland heeft men, sinds de hervorming van het Burgerlijk Wetboek in 1992, geopteerd voor een gebruik van verschillende ouderlijke aansprakelijkheidscategorieën op basis van de leeftijd van de minderjarige. Zo is er een objectieve (foutloze) aansprakelijkheid van ouders én voogden voor kinderen die de leeftijd van 14 jaar nog niet bereikt hebben.³² Daarnaast is er een tweede categorie van 14 tot 16 jaar. Voor de ouders van deze minderjarigen geldt er een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden. Zij zijn aansprakelijk, tenzij ze bewijzen dat hen geen fout treft in de preventie van de schadeverwekkende handeling.³³ Vanaf 16 jaar zijn de ouders naar Nederlands recht niet langer aansprakelijk voor hun kind: het kind wordt burgerrechtelijk behandeld als een volwassene. Deze behandeling is echter beperkt voor aansprakelijkheidsgevallen voortvloeiend uit een onrechtmatige daad. Ouders kunnen echter nog steeds persoonlijk aansprakelijk gesteld worden voor hun eigen fout.³⁴

14

DE

Naar Duits recht moeten ouders een specifieke verplichting inzake het toezicht over hun minderjarigen geschonden hebben. Bij de beoordeling gaat de rechter een toetsing maken ten aanzien van normaal voorzichtige ouders in een gelijkaardige concrete situatie. De fout van de ouders wordt vermoed, doch is weerlegbaar op basis van contra-indicaties en bewijs van overmacht. Net zoals in het Belgisch rechtssysteem is er ook de vereiste van een oorzakelijk verband.³⁵

15

FR

In het Franse rechtssysteem was er oorspronkelijk, net zoals naar Belgisch recht, een weerlegbaar foutvermoeden verbonden aan de dubbele plicht, voor de ouders, van goede opvoeding en voldoende toezicht. Daarnaast was er een vereiste van een onrechtmatig karakter dat verbonden was aan de handeling van de minderjarige die aanleiding gegeven heeft tot het schadegeval.³⁶ Een wetgevende hervorming kwam er pas na verscheidene uitspraken van het Franse Cour de cassation. De doorslag werd gegeven in het principiële arrest van 19 februari 1997, het zogenaamde arrest *Bertrand*.³⁷ Om deze reden ziet men in de rechtsleer een opsplitsing tussen de situatie vóór en na 1997, wanneer men spreekt over de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid naar Frans recht. De traditionele invulling van het tegenbewijs voor het weerleggen van het aansprakelijkheidsvermoeden, werd in deze zaak onmogelijk gemaakt. De enige manier voor de ouders om niet aansprakelijk gesteld te worden voor schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen, werd vastgesteld door te bewijzen dat overmacht hen verhinderde om het schadegeval van hun minderjarige te voorkomen. Het gaat

³¹ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

³² Art. 6:164 BW (Nederland).

³³ Art. 6:169, lid 2 BW (Nederland).

³⁴ M. HOENTJENS, E. DU PERRON, "Liability for Damage Caused by Others under Dutch Law" in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 174.

³⁵ J. FEDTKE, U. MAGNUS, "Liability for Damage Caused by Others under German Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 115.

³⁶ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 310.

³⁷ Cass. fr. 19 februari 1997, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038104>.

dus om overmacht in hoofde van de ouder, en dus niet in hoofde van de minderjarige. Daarnaast zou de eventuele persoonlijke fout van het slachtoffer wél nog steeds een causaliteitsverbrekend effect hebben, net zoals een eventuele verdeling van aansprakelijkheid. Anders gezegd werd met dit arrest van het Frans Cour de cassation, het dubbel foutvermoeden vervangen door een objectieve aansprakelijkheid.

16 Ten gevolge hiervan werd er vanuit de rechtsleer unaniem gepleit voor een koppeling van de nieuwe objectieve aansprakelijkheid aan een verplichte burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering. De redenering hierachter was dat de familiale verzekering de toegenomen aansprakelijkheid van de ouders financieel zou compenseren.³⁸ Frankrijk heeft deze redenering gevolgt en aldus is "la responsabilité civile familiale" een verplichte verzekering in Frankrijk.³⁹

17 Verder dient het opgemerkt te worden dat er niet in alle rechtssystemen geopteerd is voor een systeem van kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid. Zo bestaat er in common-lawstelsels, zoals dat van Groot-Brittannië, geen aansprakelijkheid voor de ouders of andere personen, voor de schade toegebracht door een kind die onder toezicht stond van deze personen. Daartegenover kunnen ouders verplicht worden schadevergoedingen te betalen ten gevolge van strafrechtelijke veroordelingen van de minderjarige.⁴⁰ Wat verder ook nog mogelijk is, net zoals in continentale rechtssystemen, is dat de ouders persoonlijk aansprakelijk gesteld kunnen worden voor hun eigen fout/nalatiegheid. Voorbeelden hiervan naar Engels recht, zijn het verschaffen van een gevaarlijk voorwerp (bv. jachtgeweer) aan een minderjarige of het nalaten toezicht uit te oefenen in een situatie die toezicht vereist (*reasonable care*) (*Bebbee v. Sales* (1916)).⁴¹ Anderzijds werd er ook al besloten dat ouders geen nalatiegheid hadden vertoond wanneer het minderjarig kind, ondanks duidelijke instructies, zijn/haar belofte had gebroken (*Donaldson v. McNiven* (1952)).⁴² Bijgevolg kan men toch een raakvlak met continentale systemen vaststellen, doordat ook in het Britse Common Law het verschaffen van toezicht als criterium gehanteerd wordt om een aansprakelijkheid van ouders te beoordelen, ook al is er geen algemene regel of wettelijke grond. Verder zullen ook personen die minderjarigen onder hun hoede hebben in dezelfde positie als ouders aansprakelijk gesteld worden naar Engels recht en persoonlijk aansprakelijk gehouden worden voor nalatiegheid. In het Britse Common Law is er de opvatting dat minderjarigen vaak zelf de geleden schade (indirect) zullen kunnen vergoeden, of dat de slachtoffers vergoed worden door mechanismes zoals de niet-verplichte 'household insurance policy', die door het grootste deel van Britse gezinnen afgesloten is. Mede daarom is er in het Common Law van Groot-Brittannië dus geen vraag naar een kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders.⁴³

UK

³⁸ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 291.

³⁹ SOCIETE GENERALE BANQUE & ASSURANCES, *Les assurances obligatoires*, geraadpleegd op https://particuliers.societegenerale.fr/espace-conseil/guides/formalite_installation/assurances_obligatoires.html.

⁴⁰ W. V. HORTON ROGERS, "Liability for Damage Caused by Others under English Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 67.

⁴¹ *Bebbee v. Sales* (1916), 32 *TLR* 413.

⁴² *Donaldson v. McNiven* (1952), 2 *All ER* 691.

⁴³ W. V. HORTON ROGERS, "Liability for Damage Caused by Others under English Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 67.

1.2. Wie wordt als ouder beschouwd inzake de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen?

18 Voorlopig heeft het Belgisch Hof van Cassatie met betrekking tot aansprakelijkheid voor andermans daden, in tegenstelling tot de aansprakelijkheid voor zaken, geen algemene invulling toegekend aan art. 1384, lid 1 BW.⁴⁴ Het gevolg hiervan is dat men enkel kwalitatief aansprakelijk gesteld kan worden, op basis van één van de drie bijzonder regimes van aansprakelijkheid, opgenomen in art. 1384 BW. In lid 3 behandelt het BW de aansprakelijkheid van aanstellers voor hun aangestelden, lid 4 heeft het over de aansprakelijkheid van meesters voor hun leerjongens, maar voor dit werk zal vooral lid 2 van art. 1384 BW als rode draad fungeren: de aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen.⁴⁵

19 Vóór 1977 was de ouderlijke aansprakelijkheid uit art. 1384, lid 2 BW verbonden aan de uitoefening van de vaderlijke macht en was dus enkel de vader kwalitatief aansprakelijk voor zijn inwonend kind. De moeder van de minderjarige kon enkel kwalitatief aansprakelijk gehouden worden indien de vader reeds overleden was.⁴⁶

Lid 2: De vader, en de moeder na het overlijden van de man, zijn aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen die bij hen inwonen.

De wetswijziging van 1977⁴⁷ had als doel het realiseren van de volledige gelijkheid tussen vader en moeder in de uitoefening van het ouderlijk gezag. Deze wijziging kwam er in een periode van de 20ste eeuw wanneer men aanzienlijk meer aandacht begon te hebben voor vrouwenrechten en gelijkheid tussen man en vrouw. Opmerkelijk: vóór deze wetswijziging was dus enkel de vader aansprakelijk en zou deze het bewijs moeten leveren van goede opvoeding en voldoende toezicht, terwijl in de praktijk doorgaans de vrouw instond voor het verzorgen van het gezin terwijl de man aan het werk was. Men zou dit kunnen beschouwen als een wettelijke fictie gericht op de man, die in deze tijdsperiode doorgaans financieel sterker stond en in een betere positie zou zijn om de schade te vergoeden. Sinds deze wetswijziging luidt het tweede lid van art. 1384 BW dus als volgt:

Lid 2: De vader en de moeder zijn aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen.

20 De kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid betreft een uitzonderingsbepaling⁴⁸ die restrictief geïnterpreteerd wordt door de rechtspraak, met andere woorden: de kring van aansprakelijke personen is zéér beperkt.

In België vloeit de ouderlijke aansprakelijkheid voort uit de plicht van ouders om minderjarige kinderen een passende opvoeding te geven en voldoende toezicht over hen uit te oefenen. In tegenstelling tot Frankrijk speelt het ouderlijk gezag meer en meer een beperkte rol bij het bepalen

⁴⁴ Cass. 19 juni 1997, *Arr. Cass.* 1998, 369, *RW* 1998-1999, 148 en *JT* 1997, 692.

⁴⁵ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 38.

⁴⁶ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 275.

⁴⁷ Wet 6 juli 1977 tot wijziging van artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aansprakelijkheid van de ouders voor de door hun minderjarige kinderen veroorzaakte schade, *BS* 2 augustus 1977.

⁴⁸ Brussel 16 januari 2002, *RGAR* 2002, 13570.

van de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders.⁴⁹ Ook al werd er gedurende lange tijd, gelijkaardig aan de Franse opvatting, onder andere vanuit de rechtsleer, geargumenteed dat de ouderlijke aansprakelijkheid wél degelijk steunt op de regel van het ouderlijk gezag.⁵⁰ Naar analogie hanteerde het Belgische Hof van Cassatie gedurende een lange periode een gelijkaardige opvatting.⁵¹ De aansprakelijkheid is immers verbonden aan het ouderlijk gezag, maar vloeit zoals reeds gezegd, eerder voort uit de opvoedings- en toezichthoudingsverplichting.⁵² Bijgevolg zal dus ook een ouder die op het moment van het schadegeval het ouderlijk gezag niet uitoefent⁵³, naar Belgisch recht vermoed worden aansprakelijk te zijn op basis van art. 1384, lid 2 BW.⁵⁴ Het Hof van Cassatie, in zijn argumentatie, gaat er immers van uit dat de ouder die geen ouderlijk gezag heeft, wél nog recht op toezicht behoudt op de opvoeding van de minderjarige en zich, wanneer nodig, zelfs tot de jeugdrechtbank dient te wenden om informatie hieromtrent te bekomen.⁵⁵ Concluderend kan men dus stellen dat het Hof van Cassatie aldus beslist heeft dat de ouderlijke aansprakelijkheid ook kan rusten op ouders die het ouderlijk gezag niet uitoefenen. Dit bemoeilijkt de traditionele opvatting van het ouderlijk gezag als juridische grondslag van dit aansprakelijkheidsregime.⁵⁶ Vreemd genoeg heeft dit arrest sommige rechtsgeleerden aangezet tot een interpretatie die juist de grondslag van het ouderlijk gezag voor de ouderlijke aansprakelijkheid bevestigt.⁵⁷

Bij het leveren van het tegenbewijs echter zal de ouder de niet-uitoefening van het ouderlijk gezag wél kunnen gebruiken als argument, maar hier zal ik in subtitel 1.5. van dit werk verder op ingaan.

21 Wie wordt bijgevolg door het wettelijk aansprakelijkheidsvermoeden gezien als zijnde 'ouder'? De ouderlijke aansprakelijkheid in België is immers, in mindere mate een emanatie van het ouderlijk gezag en eerder gebaseerd op de dubbele plicht om een passende opvoeding te geven aan en toezicht te houden over de minderjarige.⁵⁸ Desalniettemin gaat men er traditioneel van uit dat het vermoeden van aansprakelijkheid enkel rust op de ouders van de minderjarige, omdat zij de enigen zijn die bovenvermelde plichten van rechtswege moeten naleven, en dit vanaf de geboorte van het kind. Door deze toch wel unieke hoedanigheid is er dus geen sprake van een discriminatie ten opzichte van andere personen die deze plichten moeten naleven.⁵⁹ De wijze waarop de afstamming van de ouders tot stand gekomen is, is tevens irrelevant voor de aansprakelijkheidsvraag.⁶⁰ Bijgevolg is de kwalitatieve aansprakelijkheidsregel ook van toepassing op adoptieouders.⁶¹ Zij zullen aangesproken kunnen worden voor de schade die het adoptief kind op onzorgvuldige wijze veroorzaakt heeft. De

⁴⁹ Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 524.

⁵⁰ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WIJNANT, M. DEHAENE, "Overzicht (1994-1999)", *TPR* 2000, afl. 101, 1793; T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 340.

⁵¹ Cass. 23 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 721, *RW* 1989-90, 645.

⁵² Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457; Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409.

⁵³ Art. 374, 4e lid BW.

⁵⁴ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 524-525; T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 340.

⁵⁵ Cass. 12 november 2002, *NJW* 2002, 534.

⁵⁶ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 341.

⁵⁷ T. WUYTS, "Ontwikkelingen inzake de begrippen 'vader', 'moeder' en 'minderjarige'", in F. BAUDONCQ, M. DEBAENE en S. SNAET (eds.), *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, die Keure, 2007, 8.

⁵⁸ Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409, 409, *RABG* 2004, afl. 1, 5, noot I. BOONE, *RW* 2004-05, afl. 37, 1458, noot P. DE TAVERNIER.

⁵⁹ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 525.

⁶⁰ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 312.

⁶¹ Brussel 12 april 1988, *Pas.* 1988, II, 183.

voorwaarde is dat de afstammingsband vaststond op het moment van het schadegeval.⁶² Men kan echter niet de analogie maken voor pleegouders, aangezien er bij deze laatste geen juridische afstammingsband aanwezig is. Noch kunnen we deze analogie doortrekken naar de stiefouders, zij zullen bijgevolg, net zoals pleegouders, enkel op basis van een persoonlijke fout aansprakelijk gesteld kunnen worden, op basis van hun persoonlijke aansprakelijkheid op basis van art. 1382 BW, en niet op basis van art. 1384 lid 2 BW, door het gebrek aan afstammingsband tussen hen en de minderjarige.⁶³

22 Voorts kan, wat betreft de meemoeders, opgemerkt worden dat de aansprakelijkheid voortvloeit uit de dubbele verplichting resulterend uit het ouderlijk gezag, wat op zijn beurt weer voort springt uit de afstammingsband tussen ouder en kind.⁶⁴ Hier zien we dus de rol van het ouderlijk gezag ten gevolge van de afstamming als spilfiguur terugkeren. Vroeger konden de moeders die geen biologische afstammingsband hadden, niet aansprakelijk gesteld worden op basis van 1384, lid 2 BW, behalve wanneer er een adoptie plaats had gevonden.⁶⁵ Dit ondanks het feit dat ze *de facto* wél instonden voor de opvoeding en toezicht in dezelfde *de facto* mate als de biologische moeder.⁶⁶ Meemoeders kunnen sinds de wet van 5 mei 2014⁶⁷ dus ook op basis van 1384, lid 2 BW kwalitatief aansprakelijk worden, op basis van de juridische afstammingsband die zij krachtens het vermoeden van meemoederschap, geïntroduceerd door eerder vermelde wet, kunnen verwerven op basis van art. 325/2 e.v. BW.

23 In Frankrijk was er, vóór 1 oktober 2016, de voorwaarde opgenomen van het hoederecht ten opzichte van de minderjarige in art. 1384 CC. Vanaf 1 oktober 2016 werd er een nieuwe nummering van kracht in de Code Civil: artikel 1384 CC werd 1242 CC.

FR

Wetgeving van kracht	FR 1971-1 oktober 2016	FR Na 1 oktober 2016	BE
Art.	1384 CC ⁶⁸	1242 CC ⁶⁹	1384 BW/CC
Lid 1	On est responsable non seulement du dommage que l'on cause par son propre fait, mais encore de celui qui est causé par	On est responsable non seulement du dommage que l'on cause par son propre fait, mais encore de celui qui est causé par	On est responsable non seulement du dommage que l'on cause par son propre fait, mais encore de celui qui est causé

⁶² T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 340.

⁶³ B. WEYTS, "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstantie, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 149; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 312.

⁶⁴ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 525.

⁶⁵ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 341.

⁶⁶ M. MUYLLE, "En wat als supernanny te laat komt. Actualia inzake de aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen", in H. COUSY en H. VANDENBERGHE (eds.), *Themis aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht 2007-2008*, Brugge, die Keure, 2008, 87.

⁶⁷ Wet 5 mei 2014 houdende de vaststelling van de afstamming van de meemoeder, *BS* 7 juli 2014.

⁶⁸ Code Civil de la France, geraadpleegd op

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=17CDAFD9AB726F03B3622378DD2BC00B.tpdila22v_3?idArticle=LEGIARTI000006438840&cidTexte=LEGITEXT000006070721&categorieLien=id&dateTexte=20160930.

⁶⁹ Code Civil de la France, geraadpleegd op

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=17CDAFD9AB726F03B3622378DD2BC00B.tpdila22v_3?idArticle=LEGIARTI000032041559&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20170122.

	le fait des personnes dont on doit répondre , ou des choses que l'on a sous sa garde.	le fait des personnes dont on doit répondre , ou des choses que l'on a sous sa garde.	par le fait des personnes dont on doit répondre , ou des choses que l'on a sous sa garde.
Lid 4 (FR) Lid 2 (BE)	Le père et la mère, en tant qu'ils exercent le droit de garde , sont solidairement responsables du dommage causé par leurs enfants mineurs habitant avec eux.	Le père et la mère, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale , sont solidairement responsables du dommage causé par leurs enfants mineurs habitant avec eux.	Le père et la mère sont responsables du dommage causé par leurs enfants mineurs.

24 De voorwaarde van het hoederecht wordt vervangen door die van het ouderlijk gezag. Dit was, en is nog steeds, een belangrijk verschil met de tekst van het Belgisch Burgerlijk Wetboek. Bij ons is er immers in art. 1384 BW, lid 1 enkel sprake van "personen voor wie men moet instaan" en in lid 2 slechts sprake van "hun kinderen". De wetgever specificeert vooralsnog deze voorwaarde, meer bepaald in art. 1384, lid 2, niet op dusdanige wijze als de Franse wetgever. De Belgische wettelijke basis van de ouderlijke aansprakelijkheid is, in tegenstelling tot die van Frankrijk, op de aanpassing van 1977 na, ongeveer 200 jaar onveranderd gebleven.⁷⁰

25 Sinds de wetwijziging van 6 juli 1977⁷¹ is het naar Belgisch recht niet langer vereist dat ouders en kinderen samenwonen (afschaffing inwoningsvoorwaarde), opdat de ouders op basis van art. 1384, lid 2 BW aansprakelijk gehouden kunnen worden. Dit heeft ervoor gezorgd dat een feitelijke scheiding of echtscheiding geen directe impact zal hebben op de aansprakelijkheid van beide ouders.⁷² Het aansprakelijkheidsvermoeden geldt voor beide ouders, ongeacht of zij op het moment van het schadegeval (feitelijk) gescheiden, wettelijk/feitelijk samenwonend of gehuwd zijn.⁷³ De redenering hierachter is dat iedere ouder, redelijke inspanningen moet leveren om zijn/haar (beperkt) ouderlijk gezag uit te oefenen. Concreet komt dit neer op het nemen van alle nodige maatregelen om foutieve gedragingen van zijn/haar kind te voorkomen en verhelpen.⁷⁴ De opvatting dat het lang gescheiden wonen van ouder en kind geen afbreuk doet aan de toepassing van art. 1384, lid 2 BW is meermaals bevestigd geweest door verschillende instanties.⁷⁵

⁷⁰ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 274.

⁷¹ Wet 6 juli 1977 tot wijziging van artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aansprakelijkheid van de ouders voor de door hun minderjarige kinderen veroorzaakte schade, *BS* 2 augustus 1977.

⁷² B. WEYTS, "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstituting, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 149.

⁷³ Luik 28 maart 2003, *T. Verz.* 2004, afl. 4, 772; Brussel 28 februari 2000, *RAJ* 2010, afl. 2, 15.

⁷⁴ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 344.

⁷⁵ Brussel 21 december 1999, *RGAR* 2001, 13396; Rb. Brugge 10 oktober 1988, *RW* 1990-1991, 1340; Brussel 24 februari 1987, *RGAR* 1989, 11448; Luik 6 februari 1995, *J.dr.Jeun.* 1996, 134.

- FR
- 26 Dit kan echter wél indirect gevolgen hebben voor de aansprakelijkheidsprocedure, meer bepaald voor het leveren van het tegenbewijs. Zo zou, in theorie, in het Franse systeem mét een inwoningsvoorwaarde, de ouder bij wie het kind niet woont, niet aansprakelijk gesteld kunnen worden. Deze ouder heeft immers mogelijks gedeeld ouderlijk gezag (eerste voorwaarde art. 1242, lid 4 CC) maar voldoet niet aan de inwoningsvoorwaarde.⁷⁶ Dit is een situatie waar de theorie en de praktijk verschillen: de rechtspraak⁷⁷ zal vrijwel steeds de inwoningsvoorwaarde als vervuld aanvaarden, zelfs wanneer de minderjarige permanent bij derden verblijft.⁷⁸
- 27 Op dit moment zou ik er graag op wijzen dat er in Frankrijk, op 13 maart 2017, een wetsvoorstel is ingediend, betreffende een grondige hervorming van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. In het voorgestelde art. 1246 CC van dit wetsvoorstel, ter vervanging van het huidige art. 1242 CC, is de inwoningsvoorwaarde niet langer terug te vinden.⁷⁹ Voorgenoemd wetsvoorstel kwam er na een *avant-projet* dat gestart was in april 2016 en afgesloten in juni van datzelfde jaar.⁸⁰ In subtitel 1.6.2. van deze masterproef zal ik dit voorstel, net zoals het *avant-projet* d.d. 29 april 2016 bondig bespreken.
- 28 Andere personen dan de ouders (bv. grootouders, broers en zussen, ooms en tantes) kunnen niet aansprakelijk gesteld worden op basis van 1384, lid 2 BW, ook al oefenen zij voor korte of langere tijd toezicht uit op de minderjarige, of is hij/zij verantwoordelijk voor een deel van de opvoeding van de minderjarige. Dit kan analoog toegepast worden op de situatie waarbij deze personen de opvoedingsplicht opgenomen heeft, naar aanleiding van het overlijden van een ouder en de toezichtplicht van deze persoon tijdelijk is.⁸¹ Het zou immers onlogisch zijn om het vermoeden van aansprakelijkheid op een gelijkaardige wijze toe te passen op deze personen, die de verplichtingen slechts tijdelijk of beperkt uitvoeren. Zo zou de fout in de opvoeding ontstaan kunnen zijn in een periode waarin zij nog niet deze plichten bezaten.⁸²
- 29 Opmerkelijk is dat de aansprakelijkheidspositie van de voogd van een minderjarige naar Belgisch recht niet geregeld is. Indien beide ouders overleden zijn, is er niemand die diens rol van kwalitatief aansprakelijke op basis van art. 1384, lid 2 BW zal overnemen.⁸³ De voogd valt dus niet onder de traditionele interpretatie van een ouder op basis van art. 1384, lid 2 BW. Dit is toch wel opmerkelijk aangezien de voogd een volheid van bevoegdheden heeft met betrekking tot zowel de opvoeding als het toezicht van zijn pupil. Aangezien de ouderlijke aansprakelijkheid net steunt op deze dubbele verplichting zou het enkel logisch zijn dat ook voogden op basis van 1384, lid 2 kwalitatief

⁷⁶ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 312.

⁷⁷ Cass.fr. 16 november 2000, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007416082&fastReqId=539184999&fastPos=1>.

⁷⁸ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 344.

⁷⁹ *Projet de réforme de la responsabilité civile*, 13 maart 2017, 1-18.

⁸⁰ *Avant-projet de loi, réforme de la responsabilité civile*, 29 april 2016, 1-17.

⁸¹ Pol. Turnhout 21 oktober 2003, *RW* 2005-06, 521.

⁸² Brussel 25 oktober 2007, *NJW* 2008, afl. 176, 128; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 525-526.

⁸³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 275; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 525-526.

aansprakelijk gesteld zouden kunnen worden.⁸⁴ Men kan hier terecht spreken van een lacune in de Belgische wetgeving.

30 Een ander bijzonder type van aansprakelijke personen zijn de gesloten en open opvoedingsinstellingen voor minderjarigen. Wanneer deze niet voldoen aan hun toezicht- en opvoedingsverplichtingen en hieruit schade ontstaat, kunnen zij enkel op basis van 1382-83 BW aangesproken worden en dus niet op basis van 1384, lid 2 BW. Het Hof van Cassatie heeft bevestigd dat er op basis van 1384, lid 1 BW geen algemeen vermoeden van aansprakelijk geldt voor deze centra.⁸⁵

31 Voorgemelde categorieën van andere personen dan ouders, kunnen telkens wél aansprakelijk gehouden worden ingeval van een persoonlijke fout, wanneer deze in oorzakelijk verband staat met de schade geleden door het slachtoffer. Het bewijs moet hier echter wél geleverd worden door deze schadelijgende derde.⁸⁶ Zo is bijvoorbeeld de grootvader op grond van 1382-83 BW aansprakelijk omdat hij zijn kleinzoon van 7 jaar zonder toezicht liet rondlopen in de buurt van werkende landbouwmachines.⁸⁷ Een belangrijke rol bij de beoordeling inzake de persoonlijke aansprakelijkheid is weggelegd voor de concrete omstandigheden betreffende het schadegeval en de minderjarige in kwestie. Zo werd een grootmoeder niet aansprakelijk geacht conform art. 1382-83 BW, wanneer zij geen bijzondere maatregelen genomen had om haar inwonende kleinzoon van 17 jaar oud, de toegang tot haar autosleutels te beperken. De redenering *in casu* was dat het hier ging om een geïsoleerd incident.⁸⁸

32 Bovenvermelde Belgische versie van de ouderlijke aansprakelijkheid staat in contrast met verschillende naburige rechtssystemen. Zo zagen we reeds dat Nederland geopteerd heeft voor een systeem van objectieve aansprakelijkheid van personen die het ouderlijk gezag of de voogdij heeft, ten aanzien van een minderjarige die de leeftijd van 14 jaar nog niet bereikt heeft.⁸⁹ Daarnaast kan deze algemene regel van de kwalitatieve aansprakelijkheid ook ingeroepen worden jegens opvoedingsinstellingen die als voogd aangesteld zijn van de minderjarige.⁹⁰

33 Naar Duits recht bestaat er een weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid voor de personen die op grond van een wettelijke of contractuele verplichting ertoe gehouden zijn gezag uit te oefenen over een persoon die wegens minderjarigheid of zijn fysieke of mentale toestand bijzonder toezicht behoeft.⁹¹ Ouders zijn toezichthouders (*Aufsichtspflichtige*) in dergelijke zin.⁹² Hun verplichtingen vloeien voort uit de wettelijke plicht voor ouders om toezicht te houden over minderjarigen

DE

⁸⁴ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 342.

⁸⁵ Cass. 19 juni 1997, *Arr. Cass.* 1998, 369, *RW* 1998-1999, 148 en *JT* 1997, 692; Brussel 16 januari 2002, *RGAR* 2002, 13570.

⁸⁶ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 343.

⁸⁷ Gent 24 november 2005, *NJW* 2007, afl. 159, 274.

⁸⁸ Brussel 24 december 1996, *RGAR* 1999, 13057.

⁸⁹ Art. 6:169 BW.

⁹⁰ M. HOENTJENS, E. DU PERRON, "Liability for Damage Caused by Others under Dutch Law" in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 173.

⁹¹ §832 BGB; J. FEDTKE, U. MAGNUS, "Liability for Damage Caused by Others under German Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Den Haag, Kluwer Law International, 2003, 114.

⁹² §832, lid 1 BGB.

(*Minderjährigen*).⁹³ De toezichtverplichting vloeit voort uit het ouderlijk gezag (*elterliche Sorge*).⁹⁴ Ook in het Duitse recht is er geen inwoningsvoorwaarde. Men baseert zich daarentegen op de wettelijke verplichting om toezicht te houden over een persoon. Wanneer zij hun ouderlijk gezag slechts beperkt uitoefenen, vb. ten gevolge van een echtscheiding, wordt hun omgangsrecht (*Umgangsrecht*) gezien als vervangende basis voor de toezichtverplichting.⁹⁵ Andere personen die op basis van een wettelijke verplichting verantwoordelijk zijn voor een minderjarige zijn de voogden (*Vormund*), wanneer de ouders overleden zijn of niet in staat zijn om adequaat voor hun minderjarige te zorgen. Zoals gezegd is er een vereiste van ofwel een wettelijke, ofwel een contractuele verplichting om zorg te dragen voor de minderjarige, opdat de persoon kwalitatief aansprakelijk gesteld kan worden. Voorbeelden van contractuele verplichtingen zijn: onderwijsinstellingen, ziekenhuizen, kinderverzorgsters. De natuurlijke persoon, die het toezicht moest houden, zal aansprakelijk gesteld worden op basis van §832 BGB, terwijl de instelling of werkgever op basis van §278 BGB contractueel aansprakelijk gesteld zal worden. Personeel van openbare of sociale instellingen, zoals staatsscholen, zijn onderworpen aan de uitzonderingsbepaling van §839 BGB in plaats van §832 BGB. De inhoud van deze bepaling komt in principe neer op een voordeligere behandeling, aangezien hiermee het foutvermoeden uit §832 BGB niet van toepassing wordt verklaard.⁹⁶ Wanneer er slechts sprake is van een (tijdelijke) feitelijke verantwoordelijkheid (*rein tatsächliche Obhut*) voor de minderjarige, zal dit niet voldoende zijn om kwalitatief aansprakelijk gesteld worden op basis van §832 BGB (vb. burens die tijdelijk op kind passen). De persoon die instaat voor een minderjarige moet voldoende kennis hebben en bewust zijn van wat deze verantwoordelijkheid inhoudt. Deze personen kunnen echter persoonlijk aansprakelijk⁹⁷ gesteld worden. Ouders kunnen onder §832, eerste lid BGB tevens aansprakelijk gehouden worden, aangezien zij bij het aanstellen van een toezichthouder steeds aan bepaalde voorwaarden moeten voldoen. Ten eerste moeten zij een persoon kiezen die zowel fysiek als intellectueel bekwaam is, bijvoorbeeld grootouders of oudere kinderen. Ten twee dienen de ouders deze personen voldoende instructies te geven omtrent speciale problemen, die zich kunnen voordoen tijdens het toezicht over de minderjarige. Ten derde moeten de ouders de toezichthouders in hun toezicht op regelmatige basis controleren en informeren over de gang van zaak. In principe wordt in deze gevallen de toezichthoudingsplicht van de ouders omgezet in een organisatieplicht inzake het toezicht (*Organisationspflicht*)⁹⁸

34

FR

In Frankrijk werd de ontwikkeling van de ouderlijke aansprakelijkheid, zoals in België, gedurende lange tijd overgelaten aan de rechtspraak, meer bepaald het Franse Cour de cassation. Zo was er in 1991 het principiële arrest *Blieck*.⁹⁹ Dit arrest illustreert een belangrijk verschil tussen Frankrijk en België inzake de jurisprudentiële interpretatie en evolutie van de kwalitatieve aansprakelijkheid. Het Franse Hof van Cassatie besloot in dit arrest, dat de instelling die de organisatie had van, en controle

⁹³ §832, lid 2 BGB.

⁹⁴ §1626, lid 1, §1631, lid 1 BGB; J. FEDTKE, U. MAGNUS, "Liability for Damage Caused by Others under German Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Den Haag, Kluwer Law International, 2003, 117.

⁹⁵ §1634 BGB.

⁹⁶ §839 BGB.

⁹⁷ §823 BGB.

⁹⁸ J. FEDTKE, U. MAGNUS, "Liability for Damage Caused by Others under German Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Den Haag, Kluwer Law International, 2003, 114-117.

⁹⁹ Cass. fr. 29 maart 1991, *JT* 1991, 600.

over, het leven van de minderjarige onder zijn hoede, aansprakelijk gehouden moest worden op basis van art. 1384 BW.¹⁰⁰ Deze houding staat in contrast met de rechtspraak van het Belgische Hof van Cassatie waar men dergelijk aansprakelijkheidsvermoeden voor opvoedingsinstellingen op basis van 1384 BW nooit aanvaard heeft.¹⁰¹ De instellingen zouden volgens het *Blieck*-arrest bovendien op een objectieve wijze aansprakelijk zijn. Bijgevolg zou er geen mogelijkheid tot tegenbewijs zijn, behalve door het bewijzen van gebrek aan oorzakelijk verband tussen de handeling van de minderjarige enerzijds, en de geleden schade door het slachtoffer anderzijds. Dit was een belangrijke stap naar een objectieve (foutloze) aansprakelijkheid van de personen belast met de organisatie en controle van het leven van een minderjarige. Toch was er door de specifieke aard van de feiten uit *Blieck* wat twijfel over de draagwijdte. Zouden andere personen die belast waren met gelijkaardige bevoegdheden (voogden, grootouders en dergelijke meer) ook onder dezelfde foutloze aansprakelijkheid vallen? De aangenomen aansprakelijkheidsregel was enkel van toepassing op personen die het leven van anderen organiseren, maar niet op eenieder die toezicht uitoefent. Dus wél op opvoedingsinstellingen en niet op familieleden of derden waar de minderjarige slechts tijdelijk verblijft en onder toezicht staat.¹⁰²

35

PETL

Tenslotte is er ook in de Principles of European Tort Law (PETL), al zij het in beperkte mate, aandacht voor de schade veroorzaakt door anderen, namelijk in hoofdstuk 6. In art. 6:101 PETL wordt er een gelijkaardige aanpak gehanteerd voor minderjarigen en personen, die lijden aan een mentale beperking. De PETL stelt in dit artikel dat personen die "*in charge*" zijn over dergelijke personen, aansprakelijk zullen zijn voor schade veroorzaakt door deze persoon, tenzij de persoon "*in charge*" bewijst dat hij beantwoordt aan de vereiste "*standard of conduct*" (vrij vertaald: algemene zorgvuldigheidsnorm) inzake het "*supervision*" (vrij vertaald: toezicht over deze persoon). *Prima facie* zou men dus tot een conclusie kunnen komen dat deze implementatie van "*supervision*" als kernwoord inzake het tegenbewijs gelijkaardig zou zijn aan de traditionele hantering van het toezicht in het Belgisch rechtssysteem. Bijgevolg zou men, weliswaar onterecht, kunnen concluderen dat het om een gebrekkig tegenbewijs gaat, toch moet men waarchtig zijn om dergelijke vergelijkingen argeloos te maken. Daarnaast moet men ook vaststellen dat de PETL hierbij een algemene categorie van aansprakelijke personen creëren die *in charge* zijn en geen onderverdeling maakt naargelang de hoedanigheid van deze persoon *in charge*.¹⁰³

1.3. Voor wie is men als ouder kwalitatief aansprakelijk?

36

Het weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid uit art. 1384, lid 2 BW geldt ten aanzien van schade veroorzaakt door kinderen, die op het moment van het schadeverwekkend feit, de leeftijd van 18 jaar nog niet bereikt hebben.¹⁰⁴ Sinds de wet van 19 januari 1990¹⁰⁵, werd in art. 488 BW immers de meerderjarigheidsgrens verlaagd van 21 jaar naar 18 jaar.¹⁰⁶ Naar Frans recht werd deze

¹⁰⁰ Cass. fr. 29 maart 1991, *JT* 1991, 600.

¹⁰¹ Cass. 19 juni 1997, *Arr. Cass.* 1998, 369, *RW* 1998-1999, 148 en *JT* 1997, 692.

¹⁰² H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 311.

¹⁰³ *Ibid.* 316.

¹⁰⁴ Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Intersentia, Antwerpen, 2006, 445.

¹⁰⁵ Wet 19 januari 1990 tot verlaging van de leeftijd van burgerlijke meerderjarigheid tot achttien jaar, *BS* 30 januari 1990.

¹⁰⁶ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 346.

verlaging van de meerderjarigheidsgrens reeds ingevoerd in 1974. Het kwalitatief aansprakelijkheidsvermoeden houdt dus op te bestaan wanneer het kind de leeftijd van 18 jaar bereikt heeft.¹⁰⁷ Voor de beoordeling van de al dan niet minderjarigheid gebruikt men het moment van het schadeverwekkend feit als ijkpunt, niet het ogenblik van de hieruit volgende juridische procedure.¹⁰⁸

- 37 Daarnaast geldt dit aansprakelijkheidsregime evenmin wanneer het minderjarig kind ontvoegd is, aangezien samen met het wegvallen van het ouderlijk gezag, ook de plicht tot opvoeding en toezicht vervalft bij de ontvoogding.¹⁰⁹ Al is er een minderheidsopvatting die redeneert dat de ontvoogding enkel een effect heeft ten opzichte van de ouderlijke macht. De ouders zouden volgens deze opvatting nog steeds hun hoedanigheid van vader en moeder behouden. Bijgevolg zou de ontvoogding er niet voor zorgen dat de ouders stoppen kwalitatief aansprakelijk te zijn volgens art. 1384 lid BW. Deze opvatting lijkt echter gedateerd en vindt *anno* 2017 weinig bijval van rechtsgeleerden.¹¹⁰ Deze redenering staat bovendien ogenschijnlijk haaks op de juridische grond van de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid: de opvoedings- en toezichtverplichting van de ouders, voortvloeiend uit het ouderlijk gezag.¹¹¹ Door de ontvoogding valt deze dubbele verplichting, samen met het ouderlijk gezag, immers weg. Naar Frans recht zijn de ouders van een ontvoogde minderjarige niet langer kwalitatief aansprakelijk, enkel op basis van hun hoedanigheid als ouders, aangezien de minderjarige niet langer onder het ouderlijk gezag van deze ouders valt.¹¹²
- 38 Daarnaast was er vóór 1 september 2014 het statuut van 'verlengde minderjarige' (oud art. 487bis BW), sindsdien is er sprake van 'beschermden personen'.¹¹³ Er is dus geen uitzonderingsregime meer, zij vallen voortaan onder het algemeen toepassingsgebied van de kwetsbare/beschermden personen. De discussie omtrent de aansprakelijkheid van deze personen en hun ouders blijft echter onveranderd. Er is hier dus geen sprake van een verlengde periode van aansprakelijkheid. Het gaat hier immers om personen wiens burgerrechtelijke bekwaamheid in een aantal specifieke aspecten beknot wordt (bv. handelingsbekwaamheid).¹¹⁴ Ondanks deze uitzonderingssituatie blijven zij, op vlak van aansprakelijkheid, aanschouwd als zijnde meerderjarig.
- 39 Een andere, ondertussen reeds verouderde, visie op deze situatie argumenteerde echter dat de ouders wel degelijk aansprakelijk blijven voor de vroegere verlengde minderjarige, aangezien de ouderlijke aansprakelijkheid nauw verbonden is met de uitoefening van het ouderlijk gezag.¹¹⁵ Het statuut van verlengde minderjarige ging volgens deze opvatting immers gepaard met een verlengd ouderlijk gezag, mede door de verwoording van het vroegere art. 487bis, vierde lid BW, waarbij de

¹⁰⁷ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 276; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

¹⁰⁸ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 277; T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 346.

¹⁰⁹ Cass. 11 februari 1946, *Pas.* 1946, I, 62.

¹¹⁰ L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 305; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 277.

¹¹¹ Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457; Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409.

¹¹² Art. 482 Code civil; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 278.

¹¹³ Wet 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, *BS* 14 juni 2013.

¹¹⁴ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 313.

¹¹⁵ FAGNART, J.-L., "La responsabilité civile des parents", *J.dr.Jeun.* 1997, 365.

situatie van de verlengde minderjarige gelijkgesteld werd met die van een minderjarige van minder dan 15 jaar oud.¹¹⁶

40 Verder was, zoals reeds kort aangehaald, het kwalitatieve aansprakelijkheidsvermoeden oorspronkelijk enkel van toepassing voor de onrechtmatige daden begaan door inwonende kinderen, beter bekend als de inwoningsvoorwaarde.¹¹⁷ Sinds de wet van 6 juli 1977 is deze voorwaarde in het Belgisch recht weggefallen, wat het vergoedingsrecht van het slachtoffer enkel versterkt heeft.¹¹⁸

41 Dit staat in contrast met het Frans rechtssysteem waar de inwoningsvoorwaarde (*cohabitation*) reeds verschillende toetsingen door het Franse Hof van Cassatie overleefd heeft.¹¹⁹ Ter compensatie interpreteert de Franse rechtspraak, met het oog op het vergoeden van het slachtoffer, de inwoningsvoorwaarde op een zeer ruime wijze. Zo is er aan de inwoningsvoorwaarde voldaan wanneer de minderjarige feitelijk onder toezicht staat van de grootouder, woonachtig dichtbij de ouders, zodat deze laatste nog steeds een mate van toezicht kunnen uitoefenen.¹²⁰

FR

42 Tenslotte is een korte verwijzing naar het Nederlands recht wederom interessant. Specifiek met betrekking tot de minderjarige waarvoor men aansprakelijk is, maakt het Nederlands aansprakelijkheidsrecht, sinds de hervorming van het burgerlijk wetboek van 1992, immers gebruik van verschillende aansprakelijkheidscategorieën op basis van de leeftijd van de minderjarige. Zo is er een objectieve (foutloze) aansprakelijkheid van ouders en voogden voor kinderen die de leeftijd van 14 jaar nog niet bereikt hebben. Daarnaast is er een tweede categorie van 14 tot 16 jaar. Voor de ouders van deze minderjarigen geldt er een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden. Vanaf 16 jaar zijn de ouders niet langer aansprakelijk voor hun kind, maar neemt de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige in kwestie deze last over.¹²¹

NL

1.4. Voor welke daden van hun minderjarige kinderen zijn de ouders kwalitatief aansprakelijk

43 Voor welke schadeverwekkende feiten van hun minderjarige kinderen zijn de ouders aansprakelijk op basis van art. 1384 lid 2 BW? Het gaat enkel om de schade voortvloeiend uit buitencontractuele situaties: de onrechtmatige daden van hun minderjarig kind. De ouders zijn niet kwalitatief aansprakelijk voor enige contractuele wanprestatie van hun minderjarig kind.¹²² Wanneer er sprake is van buitencontractuele schade, volstaat het enkele feit dat de schade veroorzaakt is door toedoen van een minderjarige niet. Voor het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden is het vereist dat de schade voortkomt uit een onrechtmatige daad.¹²³

¹¹⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het Personen- en Familierecht, 1. Personenrecht*, Leuven, Acco, 1995, 219-220; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 277.

¹¹⁷ *Supra* randnr. 25.

¹¹⁸ Wet 6 juli 1977 tot wijziging van artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aansprakelijkheid van de ouders voor de door hun minderjarige kinderen veroorzaakte schade, *BS* 2 augustus 1977.

¹¹⁹ Cass. fr. 2 juli 1991, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007026461>; Cass. fr. 11 januari 1996, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007066146>.

¹²⁰ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 279.

¹²¹ Art. 6:169 BW (Nederland).

¹²² Cass. 19 juni 1997, *Arr. Cass.* 1998, 369, *RW* 1998-1999, 148, *JT* 1997, 692.

¹²³ Cass. 26 juni 1975, *Arr. Cass.* 1975, 1155.

- 44 De aansprakelijkheid voor een onrechtmatige daad vereist onder 1382-83 BW cumulatief een objectief en subjectief element.¹²⁴ Het objectief (materieel) bestanddeel bestaat uit een objectieve onrechtmatigheid of een onrechtmatige gedraging. Het subjectief (personeel) element bestaat uit de toerekenbaarheid en schuldbequaamheid.¹²⁵ Toerekenbaarheid omvat de vereiste dat de dader de objectieve onrechtmatigheid vrij en bewust begaan zou hebben.¹²⁶ Schuldbequaamheid houdt in dat de dader zich bewust is van de draagwijdte en gevolgen van zijn daden en gedragingen, en bovendien dat de dader controle had over zijn gedragingen. De regel is in principe dat iedereen geacht wordt schuldbequaam te zijn, het aantal categorieën van schuldbekwamen is beperkt. Het gaat bij deze laatsten om de personen die zich niet steeds bewust zijn van, of de nodige controle hebben over hun doen en laten. Het gaat hier voornamelijk over de mensen die lijden aan een geestesstoornis en de *infantes*: minderjarigen die de jaren des onderscheids nog niet bereikt hebben.¹²⁷
- 45 Voor de toepassing van het bijzonder aansprakelijkheidsregime onder 1384, lid 2 BW zijn noch de toerekenbaarheid, noch de schuldbequaamheid, vereist. Voor het Hof van Cassatie volstaat de enkele aanwezigheid van het objectief element van de fout: de daad van de minderjarige die aanleiding gegeven heeft tot schade moet objectief onrechtmatig zijn.¹²⁸ Volgens Cassatie is dit een daad waardoor aan een derde schade wordt berokkend, door een minderjarige gesteld en die hij niet het recht had te stellen.¹²⁹ De schuldbequaamheid van de minderjarige sluit de kwalitatieve aansprakelijkheid van de ouders dus niet uit.¹³⁰ Dit is meteen ook een sterkte van de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid met betrekking tot het vergoeden van schade. Waar bij het bewijzen van de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige, op basis van 1382 BW, vaak het bewijzen van het subjectief element van de fout een struikelpunt is, zal deze discussie bij de het aansprakelijkheidsregime van art. 1384, lid 2 BW irrelevant zijn.¹³¹
- 46 Dit zorgt er ook voor dat ouders van kinderen die bijvoorbeeld wegens geestesstoornissen, ontoerekeningsvatbaar zijn, aansprakelijk gesteld kunnen worden op basis van art. 1384, lid 2 BW.¹³² De gevestigde rechtspraak stelt dat de ouders aansprakelijk zijn voor een objectief onrechtmatige daad, wanneer het kind de jaren des onderscheids nog niet bereikt heeft, of voor de toerekenbare onrechtmatige daad, indien het kind voorgemelde leeftijd wél heeft bereikt.¹³³ Bij het beoordelen of een daad van een *infans* al dan niet objectief onrechtmatig is, wordt er een beoordeling in abstracto gemaakt: zou een normaal zorgvuldig persoon geplaatst in dezelfde omstandigheden hetzelfde gehandeld hebben? Indien het antwoord op deze vraag neen is, spreken we aldus van een objectief

¹²⁴ Cass. 30 mei 1969, *Arr. Cass.* 1969, 943; Cass. 30 april 1976, *Arr. Cass.* 1976, 980.

¹²⁵ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 40.

¹²⁶ Cass. 22 september 1988, *Arr. Cass.* 1988-89, 94; Cass. 3 oktober 1994, *Arr. Cass.* 1994, 807.

¹²⁷ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 48.

¹²⁸ Cass. 28 oktober 1971, *Arr. Cass.* 1972, 219; Cass. 11 december 2009, *JLMB* 2010, 13528; *RGAR* 2010, afl. 3, 14617; *TJK* 2010, afl. 4, 245.

¹²⁹ Cass. 11 december 2009, *JLMB* 2010, 13528; *RGAR* 2010, afl. 3, 14617; *TJK* 2010, afl. 4, 245.

¹³⁰ I. SAMOY, I., E. VERJANS, "Actualia gronden van aansprakelijkheidsrecht 2012-2015 : highlights uit de rechtspraak", in *Themis 93 – Aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht*, Brugge, die Keure, 19-21; P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 461; Cass. 11 december 2009, *JLMB* 2010, 13528; *RGAR* 2010, afl. 3, 14617; *TJK* 2010, afl. 4, 245.

¹³¹ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 337.

¹³² Luik 21 februari 2000, *JLMB* 2001, afl. 17, 745; T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 352.

¹³³ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 531.

onrechtmatige daad, en zal het aansprakelijkheidsvermoeden van art. 1384, lid 2 BW uitwerking hebben.¹³⁴ Het subjectief element, de schuldbequaamheid en toerekenbaarheid van de minderjarige, inclusief de discussie omtrent de jaren des ondersheids, beïnvloedt het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden van art. 1384, lid 2 BW dus niet. De redenering hierachter luidt onder andere dat ouders *a fortiori* moeten instaan voor het toezicht en opvoeding van hun kinderen wanneer deze de jaren des ondersheids nog niet bereikt hebben: een minderjarig kind van vijf jaar oud vereist doorgaans immers méér toezicht dan een minderjarig kind van zestien jaar oud. Dit zorgt er ook voor dat een derde die schade geleden heeft door toedoen van een *infans*, niet het risico loopt om zijn/haar geleden schade niet vergoed te zien.¹³⁵

47 Waartoe wél wat onenigheid bestond, onder andere vanuit de rechtsleer, is of de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond, zoals bijvoorbeeld morele dwang¹³⁶, al dan niet de ouderlijke aansprakelijkheid zou beletten.¹³⁷ Het Hof van Cassatie sprak zich in het arrest van 4 juni 2012 uit over deze discussie en verwees hierbij naar de enkele vereiste van de objectieve onrechtmatige daad. Noch de afwezigheid van schuld wegens de jeugdige leeftijd van de minderjarige, noch rechtvaardiging van de daad omwille van morele dwang, zal relevant zijn bij het ouderlijk aansprakelijkheidsonderzoek.¹³⁸

48 In Frankrijk kwam het Hof van Cassatie in 1984 tot een gelijkaardige conclusie in het arrest *Fullenwarth*.¹³⁹ Met betrekking tot het onderzoek naar de ouderlijke aansprakelijkheid, stelde het Franse Hof van Cassatie dat het subjectief bestanddeel, meer bepaald het onderscheidingsvermogen, irrelevant was voor de aansprakelijkheidsvraag van de kwalitatief aansprakelijke ouders. Daarnaast concludeerde het Hof dat er geen vereiste was inzake het onrechtmatig karakter van de handeling van de minderjarige. Het enkele feit dat de handeling van de minderjarige waarvoor de ouder instaat, aanleiding gegeven heeft tot schade geleden door derden, volstaat.¹⁴⁰ Eerder had het Franse Hof van Cassatie in de samengevoegde arresten *Derguini* en *Lemaire*¹⁴¹ reeds beslist dat een rechter in zijn beoordeling van de fout van het kind, niet verplicht was te onderzoeken of de minderjarige in kwestie, al dan niet in staat was de gevolgen van zijn/haar daad in te schatten. Deze opvatting werd *a fortiori* bevestigd door het arrest *Gabillet*.¹⁴² In deze laatste zaak werd immers geoordeeld dat zelfs een kind van slechts 30 maanden oud aansprakelijk gehouden kon worden omwille van een zaak die het in bewaring had. Het subjectieve criterium van onderscheidingsvermogen werd hier evenmin als voorwaarde voor aansprakelijkheid gehouden. Dit illustreert een belangrijk verschilpunt: in België wordt er nog steeds een afweging in abstracto gemaakt. Om uit te maken of het al dan niet om een

FR

¹³⁴ Cass. 28 oktober 1971, *Arr. Cass.* 1972, 219; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 280.

¹³⁵ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 313; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

¹³⁶ Gent 11 februari 2010, *TGR-TWVR* 2010, 154.

¹³⁷ I. SAMOY, I., E. VERJANS, "Actualia gronden van aansprakelijkheidsrecht 2012-2015 : highlights uit de rechtspraak", in *Themis 93 – Aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht*, Brugge, die Keure, 20.

¹³⁸ Cass. 4 juni 2012, *Pas.* 2012, 1271, *RGAR* 2013, 15030.

¹³⁹ Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013643>.

¹⁴⁰ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 293.

¹⁴¹ Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013641>.

¹⁴² *Ibid.*

objectief onrechtmatige daad gaat, is het onrechtmatig karakter vanuit de cassatierechtspraak daarentegen niet langer vereist naar Frans recht. Het is voldoende dat de geleden schade in oorzakelijk verband staat met de handeling van de minderjarige.¹⁴³

Vervolgens is het aangewezen om te vermelden dat in België, bij het bepalen of een kind al dan niet een onrechtmatige daad heeft begaan, een aanzienlijke rol weggelegd is voor de appreciatiebevoegdheid van de rechter. Hij zal hiervoor een afweging *in abstracto* maken of het minderjarig kind zich heeft gedragen als een normale, voorzichtige en redelijke minderjarige (van dezelfde leeftijd)¹⁴⁴ en wat deze laatste in een gelijkaardige situatie gedaan zou hebben.¹⁴⁵

Hieronder volgt een korte exemplatieve lijst van enkele voorbeelden die in het verleden door de rechtspraak al dan niet aanzien werd als een objectieve onrechtmatigheid.¹⁴⁶

49

Lijst al dan niet objectieve onrechtmatige daad

WEL	NIET
<ul style="list-style-type: none"> • Ernstige feiten¹⁴⁷; • Misdrijf omschreven feiten (algemeen)¹⁴⁸; • Uit een instelling ontsnappen en verschillende als misdrijf omschreven feiten plegen¹⁴⁹; • Diefstal¹⁵⁰; • Het binnendringen op andermans erf¹⁵¹; • Opzettelijke¹⁵² of onopzettelijke¹⁵³ slagen en verwondingen (na aangemaand geweest te zijn¹⁵⁴); • Verkrachting¹⁵⁵; • (Medeplichtig zijn aan of faciliteren van) ¹⁵⁶ vandalisme¹⁵⁷; 	<ul style="list-style-type: none"> • Een onvoorzienbaar, onbegrijpelijk ongeval¹⁶⁸; • Subjectieve vermoedens dat de feiten gepleegd zijn door de minderjarige, zonder objectieve bewijzen¹⁶⁹; • Normaal spelgedrag voor kinderen van een welbepaalde leeftijd, waarbij de geleden schade niet voorzienbaar was¹⁷⁰; • Spelgedrag van minderjarige kinderen waarbij er objecten die niet voor spelgedrag bedoeld zijn toch gebruikt worden¹⁷¹; • Het verliezen van de controle over het stuur tijdens een motorwedstrijd houdt niet

¹⁴³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 280.

¹⁴⁴ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 530.

¹⁴⁵ Luik 13 februari 2006, *RGAR* 2006, afl. 9, 14171; *TJK* 2010, afl. 5, 316; *T. Verz.* 2010, afl. 3, 332.

¹⁴⁶ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 532-535.

¹⁴⁷ Rb. Namen 6 februari 2009, *RGAR* 2009, afl. 4, 14502.

¹⁴⁸ Jeugdrb. Brussel 7 maart 2006, *JT* 2006, afl. 6241, 665; Corr. Bergen 31 mei 2000, *RGAR* 2002, afl. 7, 13589.

¹⁴⁹ Brussel 4 maart 2003, *JLMB* 2005, afl. 11, 452.

¹⁵⁰ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, afl. 6, 14652.

¹⁵¹ Rb. Bergen 26 januari 2000, *Cah. Dr. Immo.* 2001, afl. 4, 20 ; Luik 31 maart 2006, *RGAR* 2007, afl. 9, 14315.

¹⁵² Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457.

¹⁵³ Rb. Brussel 27 januari 2003, *Intercontact* 2008, afl. 3, 75.

¹⁵⁴ Gent 14 december 1993, *RW* 1994-95, 1196.

¹⁵⁵ Brussel 25 oktober 2007, *NJW* 2008, afl. 176, 128.

¹⁵⁶ Rb. Dinant 25 maart 2005, *RRD* 2006, afl. 119, 171.

¹⁵⁷ Gent 18 maart 2004, *De Verz.* 2004, afl. 4, 735; Antwerpen 2 februari 2005, *NJW* 2005, afl. 128, 1207; Vred. Halle 28 oktober 1998, *AJT* 2000-2001, 73.

¹⁶⁸ Jeugdrb. Brussel 3 mei 2002, *TJK* 2002, afl. 4, 196.

¹⁶⁹ Rb. Gent 21 oktober 2002, *T. Agr. R.* 2003, afl. 1, 17.

¹⁷⁰ Gent 20 september 2005, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 451.

¹⁷¹ Brussel 26 november 2008, *RGAR* 2009, afl. 6, 14526.

<ul style="list-style-type: none"> • Gebrek aan eerbied voor de fysieke integriteit en goederen van andere personen¹⁵⁸; • Indirecte onvrijwillige brandstichting¹⁵⁹ (door een vijfjarige¹⁶⁰, negenjarige¹⁶¹, veertienjarige¹⁶²); • Ernstige inbreuken op de verkeersreglementering¹⁶³; • Het niet dragen van een gordel in een motorvoertuig¹⁶⁴; • Agressief rijgedrag dat een ongeval veroorzaakt¹⁶⁵; • Zich niet gedragen als een normaal vooruitziend sporter tijdens het beoefenen van zijn sport en zodoende schade veroorzaakt aan derden¹⁶⁶; • Spelfout van een minderjarige in een zwembad¹⁶⁷. 	<p><i>ipso facto</i> een onrechtmatige daad in, het is een courant wedstrijdfenomeen¹⁷²;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omstandigheden waarbij de kinderen tijdens sport- en spelsituaties in euforie schade veroorzaken¹⁷³.
---	---

50 Het moet benadrukt worden dat deze lijst niet exhaustief is, en slechts dient als indicatie of het al dan niet gaat over een objectieve onrechtmatigheid. Verder illustreert deze lijst ook de verscheidenheid (en vaagheid) aan termen en argumenten die door rechters gehanteerd worden in hun uitspraken. Het antwoord op de vraag of de ouders al dan niet aansprakelijk zullen zijn, hangt af van diens invulling van het tegenbewijs en de beoordeling hierover door de feitenrechter. Bijgevolg illustreert deze lijst de appreciatiemacht van de rechter, aangezien ogenschijnlijk gelijkaardige zaken een verschillende uitspraak kunnen hebben, omwille van de rechter betrokken in de zaak en de concrete omstandigheden van de situatie.

51 Ter vergelijking: na het arrest *Bertrand* heerste er in Frankrijk de tendens dat elk schadeverwekkend feit veroorzaakt door een minderjarige aanleiding zou geven tot de aansprakelijkheid van de ouders (onweerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden). De inwoningsvoorwaarde bleef echter behouden en het enige tegenbewijs was dat van overmacht (*force majeure*) en de eigen fout van het slachtoffer of een derde om een eventuele verdeling van aansprakelijkheid te bekomen.¹⁷⁴

FR

¹⁵⁸ Brussel 23 april 2001, *RGQR* 2002, afl. 5, 13552 ; *RGAR* 2002, afl. 7, 13598.

¹⁵⁹ Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409.

¹⁶⁰ Luik 28 mei 2003, *T. Verz.* 2004, afl. 4, 772.

¹⁶¹ Rb. Namen 7 december 2007, *RGAR* 2008, afl. 8, 14427; Gent 31 januari 2008, *TJK* 2009, afl. 4-5, 354.

¹⁶² Bergen 24 september 2002, *T. Verz.* 2004, afl. 2, 343.

¹⁶³ Rb. Brugge 20 januari 2000, *Verkeersrecht* 2001, 18; Rb. Kortrijk 3 april 2001, *RW* 2004-05, afl. 5, 189; Gent 13 februari 2004, *RGAR* 2005, afl. 3, 13963.

¹⁶⁴ Rb. Charleroi 16 april 2009, *VAV* 2009, afl. 5, 341.

¹⁶⁵ Corr. Turnhout 26 oktober 2004, *VAV* 2005, afl. 2, 97.

¹⁶⁶ Gent 13 mei 2004, *T. Verz.* 2006, afl. 2, 249.

¹⁶⁷ Rb. Eupen 13 februari 2006, *JLMB* 2007, afl. 37, 573; Luik 13 februari 2006 *RGAR* 2006, afl. 9, 14171.

¹⁷² Rb. Kortrijk 18 december 2001, *RW* 2005-06, afl. 7, 267.

¹⁷³ Pol. Mechelen 29 juni 2004, *T. Vred.* 2005, afl. 2-3, 153.

¹⁷⁴ P. BRUN, *Responsabilité civile extra-contractuelle*, Parijs, LexisNexis, 2014, 276-290.

52 De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders kan bovendien enkel een rol spelen wanneer er sprake is van schade geleden door derden.¹⁷⁵ Het zijn ook enkel deze derden die de aansprakelijkheid op basis van 1384, lid 2 BW kunnen invoeren, dit noemt men ook wel het relatief karakter van het vermoeden van aansprakelijkheid.¹⁷⁶ De ouders hebben de mogelijkheid om regres uit te oefenen, maar enkel wanneer het gaat om een onrechtmatige daad door een schuldbekwame minderjarige (vereiste van het subjectief element bij de regresvordering). De verzekeraar, die in de zaak de schade vergoed heeft, treedt gelijkaardig in de rechten, die de ouders in die zaak hadden ten opzichte van de minderjarige.¹⁷⁷

1.5. Tegenbewijs van het weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid ouders

53 Wanneer de toepassingsvoorwaarden van art. 1384, lid 2 BW vervuld zijn, kan een derde die schade geleden heeft zich beroepen op het aansprakelijkheidsvermoeden ten aanzien van de ouders van de minderjarige. Het gaat hier echter om een weerlegbaar vermoeden. Zoals reeds aangehaald is de mogelijkheid tot het leveren van tegenbewijs inzake de kwalitatieve aansprakelijkheid algemeen omvat in art. 1384, lid 5 BW. Door deze algemene legislatieve grondslag werd er een aanzienlijke appreciatiebevoegdheid verleend aan de rechtspraak betreffende de concrete invulling van het tegenbewijs. De implementatie van de concrete termen goede opvoeding en voldoende dateert van het cassatiearrest van 8 februari 1960, dit arrest stelde:

*"Is wettig de beslissing waarbij de vader burgerlijk verantwoordelijk verklaard wordt voor de schade veroorzaakt door zijn niet ontvoogde, minderjarige zoon, die bij hem inwoont, om reden de vader aan zijn zoon geen behoorlijke opvoeding heeft gegeven, hoewel hij zich van zijn plicht van toezicht behoorlijk heeft gekweten."*¹⁷⁸

54 De gevestigde Belgische cassatierechtspraak aanvaardt het tegenbewijs van het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden van de ouders, wanneer ze het bewijs leveren dat zij geen fout begaan hebben in het toezicht en opvoeding van hun minderjarig kind.¹⁷⁹ Gezien het hier gaat om een dubbele verplichting, zijn beide factoren cumulatief noodzakelijk voor het succesvol ontsnappen aan de ouderlijke aansprakelijkheid. Het weerleggen van één van de twee vermoede tekortkomingen zal niet leiden tot de bevrijding van de aansprakelijkheid uit hoofde van de ouders.¹⁸⁰

Hiertoe is het vereist dat de ouders concrete bewijzen voorleggen van acties, die zij ondernomen hebben in het toezicht over én opvoeding van hun minderjarig kind. Algemeen geformuleerde argumenten zullen vaak niet geaccepteerd worden als adequate invulling van het tegenbewijs.¹⁸¹

¹⁷⁵ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 536.

¹⁷⁶ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 315.

¹⁷⁷ Cass. 20 januari 2000, *Arr. Cass.* 2000, afl. 2, 161; *RW* 2001-02, 631; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 537.

¹⁷⁸ Cass. 8 februari 1960, *Arr. Cass.* 1960, 516.

¹⁷⁹ *Ibid.*; Cass. 25 mei 1964, *JT* 1965, 20; Cass. 28 oktober 1971, *Arr. Cass.* 1972, 219; Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179.

¹⁸⁰ Antwerpen 27 maart 2002, *RW* 2005-06, afl. 3, 106; Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, afl. 2, 13669; Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457.

¹⁸¹ Rb. Dendermonde, 3 maart 1995, *TGR* 1995, 169; Bergen 12 juni 1995, *RGAR* 1997, 12732; Gent 13 februari 2004, *RGAR* 2005, afl. 3, 13963; Jeugdrb. Charleroi 27 mei 2003, *TJK* 2002, afl. 4, 196, noot J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS.; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

Hier is het nuttig om de aard van de verbintenis inzake toezicht en opvoeding te bepalen. Het gaat hier immers niet om een resultaatsverbintenis, maar om een inspanningsverbintenis.¹⁸² Voor de beoordeling van het tegenbewijs maakt de rechter gebruik van een toetsing *in abstracto*: Ouders dienen te bewijzen dat zij zich als een *bonus pater/mater familias* gedragen hebben met betrekking tot de dubbele verplichting.¹⁸³ Als het om een resultaatsverbintenis zou gaan, zouden ouders enkel het tegenbewijs kunnen leveren door overmacht aan te tonen, wat op zich dan weer een objectieve aansprakelijkheid zou impliceren. Naar actueel Belgisch recht is het bewijs van overmacht mogelijk, maar niet noodzakelijk.¹⁸⁴ Er is immers steeds een bevrijding van aansprakelijkheid mogelijk, wanneer ouders een gebrek aan causaal verband aantonen tussen hun vermoede fout en de door derden geleden schade. Dit zal het geval zijn wanneer ondanks voldoende toezicht en een goede opvoeding, het schadegeval niet vermeden kon worden. Dit argument zal vaak als *ultimo remedio* gehanteerd worden.¹⁸⁵

Algemeen volstaat het dus voor de ouders om de redelijke invulling aan het tegenbewijs te geven dat zij aan het kind een behoorlijke opvoeding hebben gegeven en dat het normale vereiste toezicht over hem werd uitgeoefend.¹⁸⁶

1.5.1. Voldoende toezicht

55

Om te bewijzen dat er voldoende toezicht door de ouders op het kind werd uitgeoefend, moet allereerst worden aangetoond dat het normaal vereiste toezicht aanwezig was, zonder de vereiste het kind daarom voortdurend te bewaken.¹⁸⁷ Dit noemt men ook wel de 'redelijke wijze van beoordeling van het bewijs van voldoende toezicht'. Daarentegen zou de plicht om effectief en voortdurend toezicht uit te oefenen neerkomen op een absolute interpretatie.¹⁸⁸ Dergelijk toezicht zou noch mogelijk, noch aangewezen zijn. Een meer logische toepassing van het toezicht is immers waakzame houding, zonder onderdrukkend te zijn en zich afbouwt naarmate de minderjarige de meerderjarigheid nadert.¹⁸⁹ Ten tweede is er sprake van een normale bewakingsplicht: er wordt rekening gehouden met zowel het doorgaans normaal gedrag van de minderjarige, als met de door de ouders gegevens opmerkingen en instructies. In de beoordeling hiervan zal de Belgische rechter rekening houden met verschillende criteria: het milieu waarin het kind opgroeit, de aard en het karakter van het kind, de leeftijd van het kind, de plaats en tijdstip van het schadegeval, de steeds veranderende maatschappelijke opvattingen over opvoeding, de concrete omstandigheden bij de daad van het kind, en dergelijke meer.¹⁹⁰

¹⁸² Luik 4 juni 2009, *RRD* 2009, afl. 132, 161 ; Brussel 27 juni 2005, *RGAR* 2008, afl. 8, nr. 14426 ; Gent 13 mei 2004, *T. Verz.* 2006, afl. 2, 249, *NJW* 2004, afl. 90, 1274 ; Corr. Bergen, 31 mei 2000, *RGAR* 2002, 13589.

¹⁸³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 281.

¹⁸⁴ Cass. 23 februari 1989, *RW* 1989-90, 645; *JT* 1989, 235.

¹⁸⁵ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 554.

¹⁸⁶ Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179.

¹⁸⁷ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 314.

¹⁸⁸ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 284.

¹⁸⁹ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

¹⁹⁰ Luik 23 november 2001, *JDJ* 2002, 42.; Gent 13 mei 2004, *T. Verz.* 2006, afl. 2, 249, *NJW* 2004, afl. 90, 1279, noot I. BOONE; Rb. Namen 6 februari 2009, *RGAR* 2009, afl. 4, 14502; H. VANDENBERGHE, "Kwalitatieve aansprakelijkheid" in X (ed.), *Verbintissenrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 105.

- 56 Daarnaast houdt de rechter bij de invulling van het tegenbewijs ook rekening met eventuele bijzondere noden en zorgen van het minderjarig kind. Een voorbeeld dat reeds kort aangehaald is, is het toezicht bij uiterst jonge kinderen. De rechtspraak is geëvolueerd naar een bijzonder strenge interpretatie inzake het beoordelen van het tegenbewijs in dergelijke zaken. Daartegenover zal de rechter bij het beoordelen over de vraag van het toezicht bij oudere kinderen, zich doorgaans meer gematigd opstellen. Bij deze minderjarigen kan men, logischerwijs, argumenteren dat het juist deel uitmaakt van hun opvoedingsproces dat zij zowel geleidelijk aan zelfstandig, als zonder toezicht leven.¹⁹¹ Op dit kantelmoment inzake de beoordeling van het toezicht over de minderjarige, valt echter geen specifieke leeftijd te plaatsen naar Belgisch recht. Bovendien wordt, zoals reeds gezien, de beoordeling gebaseerd op diverse criteria van het schadeverwekkend feit en niet enkel de leeftijd van het kind.¹⁹² Toch zal de leeftijd op zich vaak een eerste belangrijke indicatie zijn. Het bewijs van voldoende toezicht zal doorgaans makkelijker aanvaard worden voor minderjarige kinderen, die zich dichterbij de meerderjarigheidsgrens bevinden, aangezien deze over een grotere vrijheid horen te beschikken dan jongere kinderen, die praktisch constant onder toezicht moeten staan.
- 57 De situaties en omstandigheden waarvoor ouders toezicht dienen uit te oefenen over hun minderjarig kind, onder de kwalitatieve aansprakelijkheid, ondergaat een evolutie gedurende het opgroeien van het kind.¹⁹³ Men bouwt stelselmatig het toezicht af, naargelang de particuliere noden van het kind in kwestie. Zo is er bijvoorbeeld geen fout in het toezicht vanwege de ouders wanneer zij hun minderjarig kind van tien jaar oud een kort traject alleen naar school laten fietsen, zonder hem/haar te begeleiden.¹⁹⁴ Voor een minderjarige van zeventien jaar is er ook geen gebrek in toezicht wanneer ouders dit kind, zonder ouderlijk toezicht, naar Parijs op weekend laten gaan.¹⁹⁵ Regelmatig zal de appreciatiebevoegdheid van de rechter dus de doorslag geven bij het beoordelen van de concrete feiten omtrent de situatie van het schadeverwekkend feit en de schadeveroorzakende minderjarige.¹⁹⁶
- 58 De rechter houdt bij zijn beoordeling van het voldoende toezicht rekening met de feitelijke omstandigheden op het moment van het schadegeval. Zo zal het tegenbewijs van voldoende toezicht quasi-automatisch geaccepteerd worden, wanneer het kind op het moment van het schadegeval zich onder toezicht van het school¹⁹⁷, de werkgever of zelfs een jeugdbeweging¹⁹⁸ bevond. Naar analogie is dit ook van toepassing op een minderjarig kind van gescheiden ouders die op het moment van het schadegeval onder het toezicht stond van slechts één van zijn/haar ouders of zelfs beperkt contact had met één van zijn/haar ouders.¹⁹⁹
- 59 Bij de beoordeling van de vervulling van de plicht op toezicht van de ouders, beoordeelt de rechter traditioneel op basis van een algemene zorgvuldigheidsnorm. Het gaat dus om een beoordeling *in*

¹⁹¹ Rb. Brugge 11 januari 2001, *Verkeersrecht* 2002, afl. 4, 128.

¹⁹² *Supra* randnr. 54.

¹⁹³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 284.

¹⁹⁴ Rb. Kortrijk 16 september 2003, *RW* 2005-06, afl. 14, 552.

¹⁹⁵ Brussel 19 april 2004, *Journ. De proc.* 2004, afl. 481, 25.

¹⁹⁶ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 314; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

¹⁹⁷ Rb. Dendermonde 3 maart 1995, *TGR* 1995, 169.

¹⁹⁸ Pol. Mechelen 29 juni 2004, *T. Vred.* 2005, afl. 2-3, 183.

¹⁹⁹ B. WEYTS, "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders van de minderjarige", in CBR (ed.), *Jongeren en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 96.

abstracto. Dit verhinderde echter niet dat rechters meer en meer een afweging gaan maken aan de hand van *in concreto*-overwegingen. Zo houdt de rechter, naast de toestand van de minderjarige, ook rekening met de toestand van de ouders zelf: bijzondere problemen, handicaps, zelfs met hun opleidingsniveau.²⁰⁰ Tenslotte spelen socio-culturele factoren een aanzienlijke rol bij de beoordeling van het tegenbewijs door de ouders. Aldus kan de rechter rekening houden met de familiale situatie en socio-culturele omgeving waarin het kind opgroeit.²⁰¹ Al bestaat hieromtrent ook enige afwijkende rechtspraak. Zo besloot het Hof van Beroep te Luik dat de door de ouders aan hun kind verstrekte opvoeding, met het oog op een psychologische en morele aanpassing aan de elementaire regels van het leven in gemeenschap, onafhankelijk van het gezinsmilieu moet worden beoordeeld.²⁰² Culturele verschillen tussen allochtone ouders en de Belgische maatschappij verantwoordt echter niet een tekortkoming langs ouderszijde, om hun kinderen elementaire regels van het samenleven in gemeenschap te leren.²⁰³ In Nederland houdt de rechter in zijn beoordeling van de aansprakelijkheid van ouders voor minderjarigen tussen 14 en 16 jaar ook rekening met de leeftijd en karakter van het kind, net zoals met de socio-economische toestand van de ouders.²⁰⁴

1.5.2. Goede opvoeding

60

Als de ouders zich willen bevrijden van hun kwalitatieve aansprakelijkheid, moeten zij naast het bewijs van voldoende toezicht tevens het bewijs leveren dat zij hun kind behoorlijk (goed) hebben opgevoed. Het feit dat het kind, op het moment van het schadeverwekkend feit, niet onder het toezicht stond van één van de ouders stond, heeft geen impact op het tegenbewijs inzake de goede opvoeding.²⁰⁵ Ouders blijven immers de opvoedingsplicht behouden, ook al bevindt hun kind zich onder bewaring van bijvoorbeeld een derde of een onderwijsinstelling.²⁰⁶ Een bijkomend argument voor deze argumentatie is te vinden in de wet van 13 april 1995²⁰⁷, betreffende het co-ouderschap die de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag als basissysteem aanneemt in art. 374, lid 1 BW, ongeacht of de ouders al dan niet samenwonen.²⁰⁸ In tegenstelling tot bij het bewijs van voldoende toezicht zal hier het tegenbewijs van de niet-toezicht houdende ouder niet quasi-automatisch aanvaard worden, de ouder in kwestie zal dezelfde (moeizame) invulling van het tegenbewijs moeten leveren.²⁰⁹ Deze wet uit 1995, werd echter met veel kritiek uit de rechtsleer onthaald. De wetgever had immers te hoge verwachtingen gesteld met deze wet en uiteindelijk was deze weinig afgestemd op de realiteit. In veel echtscheidingsituaties zal er immers in de praktijk geen sprake meer zijn van een gelijke, gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag. Is een *in*

²⁰⁰ Luik 6 februari 1995, *JDJ* 1996, 134.

²⁰¹ Brussel 2 april 1999, *JLMB* 1999, 1434; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 524-525.

²⁰² Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, 13669.

²⁰³ Luik 2 september 2003, *JLMB* 2005, 41; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 545.

²⁰⁴ M. HOENTJENS, E. DU PERRON, "Liability for Damage Caused by Others under Dutch Law" in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 174.

²⁰⁵ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 275.

²⁰⁶ Luik 20 april 2007, *JT* 2007, 765; Rb. Dinant 25 maart 2005, *RRD* 2006, 171; Pol. Turnhout 21 oktober 2003, *RW* 2005-06, 512.

²⁰⁷ Wet 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, *BS* 24 mei 1995.

²⁰⁸ B. WEYTS, "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstantie, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 149.

²⁰⁹ Gent 23 januari 1997, *TAVW* 1997, 135.

solidum gehoudenheid voor de gescheiden ouders dan nog aangeraden of zelfs gepast? Het antwoord op deze vraag lijkt eerder negatief te zijn. Dit punt van kritiek is niet van toepassing op de situaties waarbij in de praktijk een evenwichtige implementatie van het co-ouderschap gehanteerd wordt.²¹⁰

61 Net zoals het begrip 'voldoende toezicht', is er geen algemeen afdoende definitie van wat 'goede opvoeding' concreet inhoudt, ook al bestaat er rechtspraak en rechtsleer die zich er toch aan wagen.²¹¹ Zo argumenteerde het Hof van Beroep te Brussel dat een goede opvoeding het aanwenden van de nodige middelen inhoudt die de vorming en de ontwikkeling van de minderjarige bevorderen, en tegelijkertijd rekening houdt met de leeftijd van het kind, zijn persoonlijke eigenschappen, het leefmilieu, de opleiding en beroepsactiviteit van de ouders, en dit in het licht van de actuele realiteit van het leven, de bestaande maatschappelijke opvattingen en de concrete levensomstandigheden van het betrokken gezin.²¹² Een andere invulling van het begrip 'goede opvoeding' werd gegeven door het Hof van Beroep te Luik: de door de ouders aan hun kind verstrekte opvoeding moet gericht zijn op hun psychologische en morele aanpassing aan de elementaire regels van het leven in de gemeenschap.²¹³ Het Hof van Beroep te Bergen stelde op zijn beurt dat goede opvoeding betreft het inplanten van morele waarden en normen die betrekking hebben op respect voor de goederen en de andere personen.²¹⁴ Algemeen kan men stellen dat dergelijke verschillende, doch gelijkaardige interpretaties, in rechtsonzekerheid zullen resulteren door hun minieme verschilpunten.

62 Inzake het tegenbewijs accepteerde de rechtspraak gedurende lange tijd een algemene invulling van het tegenbewijs (vb. het regelmatig schoollopen, de normale ontwikkeling, de goede omgang van het kind, een evenwichtig gedrag), wanneer de aard van de onrechtmatige daad zelf niet in de richting van een eventueel gebrek in de opvoeding wees. Deze soepele houding van de rechters werd verklaard doordat het moeilijk zou zijn een concreet volledig bewijs van goede opvoeding te geven. Een nadeel van deze soepele houding was dat ze resulteerde in een *de facto* omkering van de bewijslast. De schadelijdende derde zou immers verplicht worden een positief bewijs van gebrek in de opvoeding aan te brengen, teneinde de geleden schade door de ouders vergoed te zien.²¹⁵ Tegenwoordig echter zijn rechters (en rechtsgeleerden) van mening dat het algemeen tegenbewijs van normaal school lopen en geen bijzondere problemen te veroorzaken, zelden nog als voldoende invulling van het aspect van goede opvoeding bestaat.²¹⁶

63 Net zoals bij het leveren van het bewijs van voldoende toezicht komen ook bij de beoordeling van de goede opvoeding verscheidene potentiële factoren in aanmerking: de leeftijd van de minderjarige,

²¹⁰ T. VANSWEEVELT, B. WEYTS, *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 345.

²¹¹ H. VANDENBERGHE, M. MUYLLE, M., "Aansprakelijkheid van de ouders voor minderjarige kinderen – een stand van zaken", in X (ed.), *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, die Keure, 2007, 59; M. MUYLLE, "En wat als supernanny te laat komt. Actualia inzake de aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen", in H. COUSY en H. VANDENBERGHE (eds.), *Themis aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht 2007-2008*, Brugge, die Keure, 2008, 99.

²¹² Brussel 23 april 2001, *RGAR* 2002, afl. 5, 13552, *RGAR* 2002, afl. 7, 13598; Brussel 27 juli 2005, *RGAR* 2008, afl. 8, 14426.

²¹³ Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, afl. 2, 13669.

²¹⁴ Bergen 23 april 2009, *TJK* 2010, afl. 79, *TJK* 2010, afl. 2, 143.

²¹⁵ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 314; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 282.

²¹⁶ Bergen 12 juni 1995, *RGAR* 1997, 12732; Gent 13 februari 2004, *RGAR* 2005, afl. 3, 13963; L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 320.

zijn/haar natuurlijk karakter en manier van handelen, zeden en gewoonten eigen aan zijn/haar milieu, evoluerende maatschappelijke opvattingen en verhoudingen, de verzwakte greep van de ouders op hun kinderen en dergelijke meer, aangezien er geen exhaustieve lijst bestaat.²¹⁷ Een ander voorbeeld is dat het behalen van goede schoolresultaten op zich geen definitief bewijs van goede opvoeding inhoudt.²¹⁸ Ouders zijn immers verplicht om naast intellectuele kennisoverdracht ook sociale en morele opvoeding te verstrekken aan hun minderjarige kinderen.²¹⁹ Daarnaast moet het opgemerkt worden dat, ook al worden de termen 'opvoeding' en 'onderwijs' op regelmatige basis identiek gebruikt, deze eerder complementair van aard zijn.²²⁰ Sommige factoren zullen bovendien een grotere impact hebben dan anderen. Zo oordeelde het Hof van Beroep van Luik dat de factoren 'zeden en gewoonten eigen aan zijn milieu' (gezinsmilieu) gerelativeerd dienen te worden en geen rechtvaardiging van schending van een persoons integriteit kan verantwoorden.²²¹

64 In Frankrijk werd met betrekking tot het tegenbewijs, voorafgaand aan het arrest *Bertrand*, de algemene invulling van het bewijs van goede opvoeding geaccepteerd, wanneer het schadeverwekkend feit duidelijk in verband gebracht kon worden met het gebrek in toezicht vanwege de ouders. Het vermoeden van fout in de opvoeding zou daarentegen aanzienlijk moeilijker te weerleggen geweest zijn, wanneer de geleden schade te wijten is aan de persoonlijkheid of karakter van de betrokken minderjarige. Hier speelde de aard van het schadeverwekkend feit mogelijks een rol: het vermoeden van fout in de opvoeding van de ouders, omwille van gewelddaden gepleegd door een minderjarige, zal moeilijker te weerleggen zijn.²²² In de hierop volgende subtitel zal ik deze rol van de aard van het misdrijf naar Belgisch recht verder bespreken.

1.5.3. De aard van het misdrijf

65 Naast de goede opvoeding en het voldoende toezicht is de aard van een schadeverwekkende handeling een belangrijke factor in het beoordelingsproces van de rechter, doch geen aparte voorwaarde, eerder een overkoepelende factor. Over de vraag of de aard en de ernst van de begane onrechtmatige daad, in beginsel, een invloed hebben op de beoordeling van het tegenbewijs, is de rechtspraak niet eensluidend. De klassieke opvatting van het Hof van Cassatie was dat er geen invloed mag zijn.²²³ Door de jaren heen zijn verschillende rechters zich echter strenger gaan opstellen, met name door te beslissen dat de onrechtmatige daad op zichzelf het bewijs kan zijn van een slechte opvoeding.²²⁴ In het geval van een brutaal of gewelddadig schadeverwekkend feit, gepleegd door een minderjarige, wordt het bewijs van slechte opvoeding inherent vermoed uit de aard van deze feiten.²²⁵ Een voorbeeld hiervan is dat de minderjarige die meerdere manifeste inbreuken begaat op de verkeersreglementering door zijn gedrag uiting geeft van een tekortkoming

²¹⁷ Brussel 27 juni 2005, *RGAR* 2008, afl. 8, 14426, Brussel 19 april 2004, *Journ. proc.* 2004, afl. 481, 25; Brussel 27 juni 2003, *RAJe* 2010, afl. 2, 15.

²¹⁸ Rb. Bergen 21 november 2003, *JLMB* 2005, 1827; Rb. Namen 7 december 2007, *RGAR* 2008, afl. 8, 14427.

²¹⁹ Brussel 23 april 2001, *RGAR* 2002, afl. 5, 13552, *RGAR* 2002, afl. 7, 13598

²²⁰ Gent 13 februari 2004, *RGAR* 2005, afl. 3, 13963.

²²¹ Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, afl. 2, 13669; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 314.

²²² P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 283.

²²³ Cass. 5 augustus 1952, *Pas.* 1952, I, 215.

²²⁴ Rb. Namen 6 februari 2009, *RGAR* 2009, afl. 4, 14502.

²²⁵ Bergen 9 juni 1993, *JT* 1993, 688; Rb. Dendermonde 24 november 1994, *TGR* 1995, 173.

in zijn/haar opvoeding.²²⁶ Zelfs in het geval van een zevenjarige die bruusk en onverwacht de rijbaan oversteekt, kan de rechter hieruit afleiden dat de ouders aan hun kind de elementaire normen van het verkeersreglement niet hebben aangeleerd.²²⁷ Daarentegen werd er in het geval van een minderjarige die een verkeerslicht overtreedt, uit de aard van deze feiten, geen gebrek in de opvoeding aangenomen.²²⁸ Deze twee gevallen accentueren de appreciatiemacht van de rechter in de concrete zaken. Hier ging het bovendien telkens om de rechtbank in eerste aanleg te Kortrijk, doch werd er voor uiterst gelijkaardige feiten tot een tegenstrijdige conclusie gekomen. Hoe kan men anders verantwoorden dat bruusk oversteken een zodanig zware overtreding is, terwijl het negeren van een verkeerslicht dit niet zou zijn?

66 Verder zijn er nog verscheidene concrete voorbeelden, een kort exemplatief overzicht:²²⁹

Gebrek in goede opvoeding	Géén gebrek in goede opvoeding
<ul style="list-style-type: none"> • een mes dragen tijdens recreatieperiodes;²³⁰ • het aanbrengen van graffiti op een muur waarbij men gebruik maak maakt van een woordenschat die niet eigen is aan een minderjarige die goed opgevoed is;²³¹ • 10-jarige leerling die op de trap, naar een andere leerling voor zich springt en deze laatste leerling hierbij een tand breekt.²³² 	<ul style="list-style-type: none"> • zware verwondingen toebrengen, op voorwaarde dat het gaat om een geïsoleerd feit: een feit dat onvoorzienbaar, onbegrijpelijk is en geen verband heeft met de normale opvoeding door de ouders;²³³ • minderjarige van 17 jaar die een auto gestolen heeft, terwijl dit een geïsoleerd feit is en de minderjarige onmiddellijk de feiten bekend heeft en zijn/haar verantwoordelijkheid genomen heeft, wanneer deze hiermee geconfronteerd werd door de politie;²³⁴ • Geen gebrek in, goede opvoeding: voor gelijkaardige feiten voor een minderjarig kind van 14 jaar dat zich bedreigd voelde en een kniestoot gaf aan het slachtoffer wanneer de minderjarige dader een reputatie had van een kalm, beleefd karakter.²³⁵

67 Vervolgens kan men in de zwaartegraad van de gedragingen van de minderjarigen, een bewijs zien van tekortkomingen in sociale en morele opvoeding (vb. stelen van een bus en vervolgens de handrem ontkoppelen).²³⁶ Een ander voorbeeld betreft *infantes*, minderjarigen die nog niet tot jaren

²²⁶ Rb. Brugge 20 januari 2000, *Verkeersrecht* 2001, 18.

²²⁷ Rb. Kortrijk 3 april 2001, *JDJ* 2004, afl. 239, 44, *RW* 2004-05, afl. 5, 189.

²²⁸ Rb. Kortrijk 16 september 2003, *RW* 2005-06, afl. 14, 552.

²²⁹ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

²³⁰ Bergen 9 juni 1993, *JT* 1993, 688.

²³¹ Brussel 27 maart 1997, *T. Verz.* 1998, 95.

²³² Luik 2 februari 2005, *RG* 2003, 382.

²³³ Jeugdrb. Brussel 3 mei 2002, *TJK* 2002, afl. 4, 196, noot J.CHRISTIAENS en C. ELIAERTS.

²³⁴ Brussel 19 april 2004, *Journ. De proc.* 2004, afl. 481, 25.

²³⁵ Rb. Charleroi 15 april 2005, *RG* 2005, afl. 99, 3058.

²³⁶ Brussel 30 maart 2004, *RGAR* 2007, afl. 5, 14256.

des onderscheids zijn gekomen, deze categorie van minderjarigen illustreert dat het toezicht door een derde geen afbreuk doet aan de opvoedingsplicht. Een kleuter die een rietje in het oog van een ander kleuter steekt, wordt vermoed een gebrek aan opvoeding vanwege de ouders te vertonen, aangezien het gedrag laat vermoeden dat de ouders het kind onvoldoende hebben gewezen op het gevaar voor het steken naar de ogen.²³⁷ Verder wordt een veertienjarige die een sigarettenpeuk weggooit in een loods met strobalen, geacht te beseffen dat zijn handelingen gevaarlijk waren. Hij heeft immers de gepaste leeftijd om de voorzienbare gevolgen van zijn handelingen in te zien, bijgevolg kan de enige oorzaak (volgens het Hof van Beroep te Bergen) liggen in een gebrek in de opvoeding.²³⁸ Hierbij kan men ook raakvlakken zien met de leer van het opzet in o.a. het verzekeringsrecht.²³⁹ Doorgaans wordt aangenomen dat minderjarigen tussen twaalf en veertien jaar oud, aangezien zij ruim de jaren des onderscheids bereikt hebben, die zich zonder enige reden schuldig gemaakt hebben aan daden van vandalisme, diefstal of dergelijke meer, zodoende bewijzen dat de opvoeding door hun ouders gebrekkig was. Meer bepaald bewijst het een gebrek in het bijbrengen van morele waarden betreffende het respecteren van andermans goederen.²⁴⁰ In dergelijke zaken zal de bewijslast voor de ouders bijzonder verzwaard worden. Zij zullen concrete specifieke elementen dienen aan te brengen waaruit dient te blijken dat zij hun minderjarig kind toch goed opgevoed hebben. Het simpelweg verbieden van kinderen om bepaalde handelingen te stellen of hen regelmatig te berispen volstaat hiertoe niet.²⁴¹ Noch zal het voorleggen van enkele documenten waaruit het tegenbewijs van goede opvoeding zou moeten blijken, voldoende zijn, sowieso wanneer de vermoedelijke fout in opvoeding versterkt wordt door de houding die de ouders aangenomen hebben volgende het schadegeval. In *casu* hadden de ouders de minderjarige aangemoedigd om te ontsnappen aan zijn aansprakelijkheid door hem aan te moedigen teneinde een eerder gemaakte bekentenis in te trekken.²⁴²

68 Het moge duidelijk zijn dat de slaagkans om het tegenbewijs adequaat te leveren, problematisch zal zijn in veel zaken. Vooral in de gevallen betreffende jeugddelinquentie is deze problematiek prominent aanwezig. In deze situaties kunnen de ouders enkel bewijzen dat zij bijzondere inspanningen geleverd hebben om hun kind bij te sturen, onder meer maar niet beperkt tot, het inschakelen van hulp van een professionele derde, sociale aanspreekpunten en CLB. Ook wanneer deze bijzondere pogingen ogenschijnlijk geen effect hebben gehad op de minderjarige kunnen de ouders toch vermoed worden een goede opvoeding gegeven te hebben, aangezien zij tijdig deze passende maatregelen genomen hebben.²⁴³

69 Anderzijds is er bij de beoordeling over de aard van de feiten, rechtspraak die meer genuanceerd is en zich meer concentreert op een opvoedkundige analyse van het schadeverwekkend feit en de achterliggende concrete factoren. Hierbij wordt er sporadisch nog altijd gebruik gemaakt van de traditionele algemene bewijsvoering (goed gedrag, goede examenresultaten, frequent schoolgaan, actief sociaal gebeuren). Zo werd er bij een geval van slagen en verwondingen met de dood als

²³⁷ Antwerpen 27 maart 2002, *RW* 2005-06, afl. 3, 106.

²³⁸ Bergen 3 maart 2010, *TJK* 2010, afl. 5, 316; Bergen 24 september 2002, *T. Verz.* 2004, afl. 2, 343.

²³⁹ *Infra* randnr. 122.

²⁴⁰ Bergen 23 april 2009, *TJK* 2010, afl. 1, 79, *TJK* 2010, afl. 2, 143.

²⁴¹ Corr. Turnhout 28 oktober 2004, *VAV* 2005, afl. 2, 97; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

²⁴² Brussel 30 maart 2004, *RGAR* 2007, afl. 5, 14256.

²⁴³ Corr. Bergen, 31 mei 2000, *RGAR* 2002, 13589.

gevolg, toegebracht door een dertienjarig kind, geen fout in de opvoeding vastgesteld. Het kind had geen moeilijkheden op school, ging frequent naar school en was sociaal geëngageerd. Bovendien was het in deze zaak opmerkelijk dat het gezin nog tien andere kinderen had, waarover er nog geen enkele andere klacht was. De jeugdrechtbank van Brussel was bijgevolg van oordeel dat het schadeverwekkend feit in kwestie een onvoorzienbaar en onbegrijpelijk ongeval uitmaakte. Ondanks de onmiskenbare zwaarte van de aard van het schadeverwekkend feit was het dus in de ogen van de rechter, niet te wijten aan de opvoeding door de ouders, die volstrekt normaal en klassiek verlopen was.²⁴⁴

70 Dit is echter geen geïsoleerd precedent in de rechtspraak. De jeugdrechtbank van Charleroi kwam tot een gelijkaardige conclusie, in een zaak waarbij de minderjarige de portefeuille en gsm van een andere minderjarige had gestolen, na enkele eerdere bedreigingen. De jeugdrechter kwam ook hier tot de conclusie dat het ging om een geïsoleerd feit dat geen weerspiegeling was van de verstrekte opvoeding door de ouders. Bovendien werd, net zoals bij de beoordeling van het voldoende toezicht, de toestand van de ouders als concrete omstandigheid gehanteerd, met name het feit dat beide ouders een fysieke handicap hadden (nl. doofstomheid). Zij deden binnen hun capaciteiten alles wat zij konden om aan hun minderjarig kind een goede opvoeding te geven.²⁴⁵ Een andere contra-indicatie, kan gezien worden in de karakteristieken van de minderjarige zelf. Bijvoorbeeld wanneer de ongehoorzaamheid van de minderjarige het gevolg is van een karakterstoornis die de minderjarige al van jonge leeftijd vertoonde en de ouders passend gereageerd hebben, aangezien zij gespecialiseerde sociale hulp hebben gevraagd aan de bevoegde diensten en de minderjarige de misdrijven in kwestie pleegde terwijl hij onder het toezicht stond van gespecialiseerde opvoedingsinstellingen. De ouders kunnen in dergelijk gevallen niets verweten worden op basis van de zwaarte van de daden van de minderjarige, aangezien zij tijdig aangepaste bijzondere opvoedingsmaatregelen ingeschakeld hebben.²⁴⁶

71 Andere rechtspraak gaat nog een stap verder door zich niet te concentreren op de pedagogische achtergrond om de zwaarte van het feit te weerleggen. Zij benadrukken dat de aard van de feiten kan wijzen op een gedrag dat slechts een gebrek aan eerbied aantoont, maar niet autonoom in aanmerking genomen kan worden om een gebrek in goede opvoeding te laten vermoeden.²⁴⁷ Het tegenbewijs moet gevoerd worden door middel van concrete elementen waaruit de goede opvoeding van de minderjarige moet blijken. De aard van de feiten die een eenmalige momentopname uitmaakt, kan dan wel een indicatie zijn, ook al gaat het om een geïsoleerd geval, maar is geen autonome invulling van het tegenbewijs.²⁴⁸ Ook wanneer de schade enkel het gevolg is van een oorzaak andere dan de opvoeding, kan er geen fout vanwege de ouders weerhouden worden. Zulks een voorbeeld zou een inherente karakterstoornis kunnen zijn, wederom op voorwaarde dat de ouders tijdig al het nodige op opvoedkundig vlak gedaan hebben.²⁴⁹

²⁴⁴ Jeugdrb. Brussel 3 mei 2002, *TJK* 2002, afl. 4, 196, noot J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS.

²⁴⁵ Jeugdrb. Charleroi 27 mei 2003, *TJK* 2002, afl. 4, 196, noot J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS.

²⁴⁶ Brussel 27 juli 2003, *RAJe* 2010, afl. 2, 15; Corr. Bergen 31 mei 2000, *RGAR* 2002, afl. 7, 13589; Jeugdrb. Brussel 7 maart 2006, *JT* 2006, afl. 6241, 665.

²⁴⁷ Brussel 23 april 2001, *RGAR* 2002, afl. 5, 13552, *RGAR* 2002, afl. 7, 13598.

²⁴⁸ Luik 23 november 2001, *JDJ*. 2002, afl. 217, 42; Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, afl. 2, 13669.

²⁴⁹ *Ibid.*

- 72 Samenvattend is deze verplichting een inspanningsverbintenis.²⁵⁰ Algemene beweringen worden hiervoor doorgaans niet langer aanvaard, de ouders van de minderjarige dienen aan de hand van concrete argumenten het tegenbewijs in te vullen, zodoende illustrerend dat zij de nodige inspanningen geleverd hebben onder hun verplichting tot het verstrekken van een goede opvoeding.²⁵¹
- 73 In het traditionele Franse rechtssysteem (vóór het arrest *Bertrand*) konden ouders het foutvermoeden weerleggen door hetzelfde dubbel tegenbewijs van goede opvoeding en voldoende toezicht. Bij de beoordeling van dit tegenbewijs, zou de rechter in de casus rekening houden met de concrete omstandigheden verbonden aan het schadegeval en de minderjarige. Vergelijkbaar met het huidige Belgisch systeem resulteerde dit in een aanzienlijke appreciatiebevoegdheid voor de rechter in kwestie, wat op zich resulteerde in een diversiteit aan rechterlijke uitspraken. Wederom vergelijkbaar met België werd het tegenbewijs aanvankelijk soepel aanvaard, maar evolueerde het eind 20ste eeuw, vooral onder impuls van rechtspraak, naar een restrictievere interpretatie. Rechters begonnen bij de interpretatie bovendien de zwaarte van de schadeverwekkende handeling te hanteren bij hun beoordeling van het tegenbewijs.²⁵² Daarenboven dienden rechters tevens rekening te houden met de concrete omstandigheden rond de opvoeding van de minderjarige. Bijgevolg zou een beslissing waarbij het bestaan van een slechte opvoeding, vanwege de ouders, enkel en alleen werd afgeleid uit de aard van de foutieve gedraging van de minderjarige, niet rechtsgeldig zijn. Toch was er naar Frans recht een minderheidsopvatting dat het tegenbewijs van goede opvoeding niet geleverd kon worden wanneer het schadeverwekkend feit vanwege de minderjarige als bewezen werd geacht. Deze redenering verwees naar de basis van de ouderlijke aansprakelijkheid, met name het ouderlijk gezag. Zo werd de schade veroorzaakt door *infantes* en zelfs jongere kinderen, die reeds de leeftijd des onderscheids bereikt hadden, toegewezen aan de ouders aangezien zij door een correcte uitoefening van hun ouderlijk gezag deze schade hadden kunnen vermijden.²⁵³

1.5.4. Verweer van vreemde oorzaak en fout van derde of slachtoffer

- 74 Wat wanneer de ouders er niet in slagen om succesvol het tegenbewijs te leveren inzake de dubbele plicht van voldoende toezicht en goede opvoeding? Zij kunnen, zoals reeds vermeld, als ultieme remedie trachten de causaliteit tussen het schadeverwekkend feit van hun minderjarig kind en de geleden schade te betwisten. Dit zal doorgaans het geval zijn wanneer een vreemde oorzaak (gedeeltelijk) aan de basis ligt van de geleden schade. Regelmatig zal men hier de leer van de eigen fout van het slachtoffer trachten te implementeren. Het beoogde resultaat is om de aansprakelijkheid van het minderjarig kind te beperken, of in extreme gevallen zelfs uit te sluiten.²⁵⁴ Al is het uitsluiten van aansprakelijkheid ten gevolge van de eigen fout van het slachtoffer, een gevolg dat minder en

²⁵⁰ *Supra* randnr. 54;

Luik 4 juni 2009, *RRD* 2009, afl. 132, 161 ; Brussel 27 juni 2005, *RGAR* 2008, afl. 8, nr. 14426 ; Gent 13 mei 2004, *T. Verz.* 2006, afl. 2, 249, *NJW* 2004, afl. 90, 1274 ; Corr. Bergen, 31 mei 2000, *RGAR* 2002, 13589.

²⁵¹ Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457; H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 548-554.

²⁵² Cass. fr. 16 maart 1994, *T. Verz.* 1994, II, 92, 53.

²⁵³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 283.

²⁵⁴ H. VANDENBERGHE, "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 554.

minder op bijval kan rekenen in de rechtspraak en rechtsleer.²⁵⁵ Een voorbeeld van de gedeelde aansprakelijkheid is wanneer twee spelende kinderen samen een gevaarlijke handeling stellen, één van hen raakt gewond, dus kunnen de ouders van het niet-gewonde kind slechts gedeeltelijk aansprakelijk gesteld worden voor de schade geleden door het gewonde kind.²⁵⁶

75 Er kan tevens samenloop bestaan tussen de kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders en deze van onderwijzers of aanstellers. Wanneer een minderjarige immers zich in de school bevindt, valt deze niet langer onder het toezicht van de ouder, maar onder deze van de onderwijzers. Dit zal echter vooral het tegenbewijs betreffende het toezicht beïnvloeden: "de omstandigheid dat het kind zich ten tijde van de feiten onder toezicht van een leraar bevond, is geen reden om de aansprakelijkheid van ouders uit te sluiten ter zake van het herstel van de schade die aan hun eigen schuld te wijten is."²⁵⁷ Dit komt erop neer dat desondanks het feit dat de samenloop het tegenbewijs inzake het voldoende toezicht voor de ouders faciliteert, het geen impact heeft op de verplichting tot verschaffen van goede opvoeding. Een persoonlijke toezichthoudingsfout van een toezichthouder (bv. grootmoeder²⁵⁸) zal de aansprakelijkheid van de ouders niet uitsluiten, maar zal slechts tot een aansprakelijkheidsverdeling leiden. Zelfs wanneer deze aansprakelijkheid van de derde gebaseerd is op een wettelijk vermoeden (bv. onderwijzer²⁵⁹).

1.6. Een transitie naar een objectieve aansprakelijkheid?

76 In België waren er, onder impuls van de rechtsevolutie in Frankrijk, reeds enkele pogingen om weg te stappen van een weerlegbaar vermoeden van ouderlijke aansprakelijkheid en te evolueren naar een systeem van objectieve (foutloze) aansprakelijkheid van de ouders. De ouders zouden dan enkel het tegenbewijs kunnen leveren door middel van overmacht of een fout van het slachtoffer.²⁶⁰

77 Een eerste argument tegen een eventuele objectivering van de ouderlijke aansprakelijkheid is dat het een deresponsabilisering van ouders zou faciliteren. Ouders zouden volgens deze hypothese niet meer (voldoende) gemotiveerd zijn om hun kinderen een goede opvoeding te geven en voldoende toezicht uit te oefenen.²⁶¹ Dit argument is immers eenvoudig te weerleggen, ouders geven hun kinderen immers niet een goede opvoeding om hierdoor ontsnappen aan enige aansprakelijkheid. Hun motivatie ligt erin hun kinderen een gezonde ontplooiing van hun persoon te geven, net zoals zij voldoende toezicht uitoefenen over hun minderjarigen, opdat zij zich in een veilige omgeving zouden bevinden en zodoende zich leren te gedragen als een normaal redelijk en voorzichtig persoon in de maatschappij.²⁶² BOCKEN ziet in deze redenering juist een argument *a contrario* en vindt hiervoor bijval vanuit de motivering bij art. 6:101 Principles of European Tort Law. Dit artikel hanteert geen objectieve aansprakelijkheid maar het begrip van *required standard of conduct in supervision*. De motivering hiertoe luidt dat een objectieve aansprakelijkheid te verregaand zou zijn en derhalve

PETL

²⁵⁵ B. WEYTS, *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 171.

²⁵⁶ Luik 12 november 2009, *RGAR* 2010, afl. 5, 14642, *TJK* 2010, afl. 4, 245.

²⁵⁷ Cass. 23 februari 1989, *RW* 1989-1990, 645; Cass. 21 december 1989, *Arr. Cass.* 1989-1990, 560.

²⁵⁸ Gent 31 januari 2008, *TJK* 2009, afl. 4-5, 354, *T. Verz.* 2009, afl. 1, 55.

²⁵⁹ Art. 1384, lid 4 BW; Luik 20 april 2007, *JT* 2007, afl. 6285, 765, *RGAR* 2008, afl. 3, 14364.

²⁶⁰ *Supra* randnr. 74.

²⁶¹ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 579.

²⁶² E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 578.

niet verantwoord zou zijn, omdat de ouders hun kinderen niet in hun eigen voordeel opvoeden maar hiermee ook een maatschappelijke rol vervullen.²⁶³

78 Daarnaast gaat een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid een impact hebben op de bestaande facultatieve familiale verzekering. Zo zullen de verzekeraars vaker financieel moeten tussenkomen en zullen zij dit doorrekenen in de polis. Is het dan wel eerlijk ten opzichte van gezinnen die het financieel niet zo breed hebben?²⁶⁴

79 Tenslotte moet men vaststellen dat het begrip 'overmacht' op zich ook niet eenduidig is en net zoals de huidige invulling van het tegenbewijs mogelijks beïnvloed zal worden door de appreciatiebevoegdheid van de rechter. Ik verwijs hierbij als illustratie naar de discussie in de rechtsleer en rechtspraak over het al dan niet aanvaarden van de imprevisieleer.²⁶⁵ Een tegenargument zou dan kunnen zijn dat overmacht, in tegenstelling tot bijvoorbeeld 'goede opvoeding' wel degelijk een juridisch begrip is en zich meer leent tot jurisprudentiële interpretatie. Men zou bovendien expliciet kunnen verwijzen naar artt. 1147 en 1148 BW om een uniforme hantering van het begrip te bekomen.

1.6.1. Wetgevende initiatieven

80 In België werden er reeds verscheidene wetsvoorstellen ingediend met het oog op het invoeren van een objectieve aansprakelijkheid: de zogenaamde *Wetsvoorstellen De Padt*²⁶⁶. Enkele belangrijke actoren in deze voorstellen waren Guido De Padt, Martine Taelman en Herman De Croo. Volgens deze voorstellen zou, net zoals het huidig systeem in Frankrijk, de bevrijding van de aansprakelijkheid enkel mogelijk moeten zijn ingeval van overmacht of eigen schuld van het slachtoffer. Hierdoor zou er een aanzienlijke toename in rechtszekerheid ontstaan voor de benadeelden/slachtoffers, aangezien in het huidig systeem van het leveren van tegenbewijs vaak de rechterlijke appreciatiebevoegdheid doorslaggevend zal zijn en bijgevolg vaak in diverse uitspraken zal resulteren.

81 Een belangrijk punt van kritiek in de rechtsleer wordt in deze wetsvoorstellen wederom aangehaald: het cumulatieve vermoeden van fout in de opvoeding en het onvoldoende toezicht. Vooral de uitgebreide appreciatiebevoegdheid van de rechters komt opnieuw ter sprake.²⁶⁷ Bepaalde rechters hanteren immers vage en theoretische criteria om een fout in de opvoeding vast te stellen, terwijl andere volledige en precieze tegenbewijzen van aangepast toezicht en nauwgezette opvoeding eisen.²⁶⁸ Regelmatig zal de rechter deze appreciatiebevoegdheid aanwenden om de door het

²⁶³ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 316.

²⁶⁴ *Infra* randnr. 137

²⁶⁵ Zie bv. Cass. 13 april 1956, *Arr. Cass.* 1956, 670; M. DE POTTER DE TEN BROECK, *De Belgische wetgever en de imprevisieleer*, *RW* 2015-16, afl. 22, 843-854.

²⁶⁶ Wetsvoorstel 16 december 2005, *Parl. St.* Kamer 2005-06, nr. 2163/001, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/51/2163/51K2163001.pdf>;

Wetsvoorstel 18 december 2007, *Parl. St.* Kamer 2007-2008, nr. 0583/001, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/52/0583/52K0583001.pdf>;

Wetsvoorstel 19 januari 2009, *Parl. St.* Senaat, 2008-2009, nr. 4-1124/1, geraadpleegd op

<https://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=4&NR=1124&VOLGNR=1&LANG=nl>;

Wetsvoorstel 12 oktober 2010, *Parl. St.* Senaat 2010-11, nr. 5-277/1, geraadpleegd op

<https://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=5&NR=277&VOLGNR=1&LANG=nl>.

²⁶⁷ *Supra* randnrs. 48-50, 57.

²⁶⁸ Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-

slachtoffer geleden schade vergoed te zien. Het is om deze reden dat zowel auteurs, als het wetsvoorstel zelf, het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden een wettelijke fictie noemen, gecreëerd om slachtoffers te kunnen vergoeden zonder de fout als grondslag te geven.²⁶⁹

- 82 Het grootste knelpunt, volgens de wetsvoorstellen De Padt, is een klaar en duidelijk verband tussen de daad van het kind en de slechte opvoeding te leggen. In tegenstelling tot het causale verband tussen de onrechtmatige daad en het gebrekkige toezicht dat over de minderjarige wordt uitgeoefend dat meestal vlot kan worden aangetoond, is er tussen de slechte opvoeding en de onrechtmatige daad slechts zelden een oorzakelijk verband, hoogstens een correlatie.²⁷⁰ Om een Engels statistisch adagium aan te halen: *Correlation does not equal causation*. Volgens velen is het onrealistisch om te verwachten dat een correcte uitoefening van de ouderlijke plichten voortvloeiend uit het ouderlijk gezag, *ipso facto* de preventie van onrechtmatige daden zou inhouden.²⁷¹ Daarnaast is het ook een kwestie van gezond verstand: het zijn net de fouten die een minderjarige begaat, die tevens de grootste mogelijkheid tot leren bieden in zijn/haar opvoeding. Het begrip 'jeugdzonden' bestaat niet *nulla causa*, zij dragen net bij aan het leerproces van het kind en horen niet automatisch te wijten zijn aan een gebrek in opvoeding of toezicht vanwege de ouders.²⁷²
- 83 Vervolgens haalt het wetsvoorstel ook eventuele leemten aan in het gerechtelijk onderzoek (ingeval van misdrijf omschreven feiten gepleegd door een minderjarige) als argument tegen de huidige aansprakelijkheidsregel. Aangezien de feitenrechter die de aansprakelijkheid van de ouders wil weren of aannemen, zijn motivering niet uitsluitend mag baseren op de aard van de feiten, moet hij zijn steun zoeken in de feitelijke gegevens van het dossier. Hier worden de rechtbanken vaak geconfronteerd met ernstige leemten.²⁷³ Gelukkig kan de feitenrechter beroep doen op de partijen zelf om de leemtes in het gerechtelijk onderzoek in te vullen.²⁷⁴
- 84 Verwijzend naar het arrest *Bertrand* en het Franse aansprakelijkheidssysteem post 1997, streefden deze wetsvoorstellen naar een afschaffing van het weerlegbaar dubbel foutvermoeden en wensten ze overmacht of de eigen fout van het slachtoffer te introduceren als enig tegenbewijs. Dit zou aldus resulteren in een objectieve aansprakelijkheid van de ouders. Het oude tegenbewijs van voldoende toezicht en goede opvoeding zou geen invloed meer hebben. De objectieve aansprakelijkheid zou rechtszekerheid bieden voor slachtoffers (en ouders), net zoals rechtseconomisch tijd en geld uitsparen, doordat de ouders bij schade veroorzaakt door minderjarige kinderen steeds aansprakelijk zullen zijn.²⁷⁵

2000, 273-294; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

²⁶⁹ Wetsvoorstel 16 december 2005, *Parl. St. Kamer* 2005-06, nr. 2163/001, 5, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/51/2163/51K2163001.pdf>.

²⁷⁰ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 286.

²⁷¹ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents à la croisée des chemins", *La responsabilité des parents, coll. Les dossiers du J.J.P.P.*, Bruxelles, la Chartre, 2006, 51-52.

²⁷² H. VANDENBERGHE, M. MUYLLE, "Aansprakelijkheid van de ouders voor minderjarige kinderen – een stand van zaken", in X (ed.) *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, die Keure, 2007, 49.

²⁷³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 286.

²⁷⁴ G. MOYAERT, "De aansprakelijkheid van de ouders voor de verkeersovertredingen van hun minderjarige kinderen. Wet en werkelijkheid", *RW* 1978-79, 2291.

²⁷⁵ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 287.

De gewijzigde leden van artikel 1384 BW zouden na de legislatieve wijziging als volgt luiden:

Lid 2	De vader en de moeder zijn aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen, tenzij er sprake is van overmacht of een eigen fout van het slachtoffer.
Lid 5	De hierboven geregelde aansprakelijkheid houdt op, indien de ouders , onderwijzers en ambachtslieden bewijzen dat zij de daad welke tot die aansprakelijkheid aanleiding geeft, niet hebben kunnen beletten.

FR

In Frankrijk vond er door het arrest *Bertrand* van het Hof van Cassatie een jurisprudentiële verschuiving plaats. Het weerlegbaar dubbel foutvermoeden maakte plaats voor een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid. Dit leidde tot verscheidene hervormingsvoorstellen vanuit de rechtsleer, het meest prominente kwam er in 2005 in de vorm van ambitieus hervormend wetsvoorstel: l'Avant-projet Catala-Viney. Inzake de ouderlijke aansprakelijkheid stelde dit voorstel het volgende voor:²⁷⁶

Art. 1356	Sont responsables des dommages causés par un enfant mineur : <ul style="list-style-type: none"> - ses père et mère en tant qu'ils exercent l'autorité parentale ; - le tuteur en cas de décès de ceux-ci ; - la personne physique ou morale chargée par décision judiciaire ou administrative ou par convention, de régler le mode de vie du mineur. Cette responsabilité peut se cumuler avec celle des parents ou du tuteur.
Art. 1358	Les autres personnes qui assument, à titre professionnel, une mission de surveillance d'autrui, répondent du fait de l'auteur direct du dommage à moins qu'elles démontrent qu'elles n'ont pas commis de faute.

Ondanks het standpunt van het Franse Hof van Cassatie in de zaak *Bertrand* en het innovatief karakter van het Avant-project Catala-Viney, is er tot op heden nog altijd geen zodanig ingrijpende legislatieve aanpassing verwezenlijkt inzake de kwalitatieve (ouderlijke) aansprakelijkheid. De tekst van het Avant-projet Catala-Viney is niet overgenomen in de recentste hervormingen van de Code civil. De meest recente wijziging, van kracht d.d. 1 oktober 2016, in de Code Civil lijkt ogenschijnlijk ingrijpend, maar voor de ouderlijke aansprakelijkheid kwam het in principe slechts neer op een nieuw artikelnummer en een vervanging in lid 4 van de vereiste van "droit de garde" (hoederecht) door "l'autorité parentale" (ouderlijk gezag).

²⁷⁶ Avant projet Catala-Viney, 2005, 165, geraadpleegd op http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf.

Wetgeving van kracht	1971- 1 oktober 2016	Na 1 oktober 2016
Art.	1384 CC ²⁷⁷	1242 CC ²⁷⁸
Lid 1	On est responsable non seulement du dommage que l'on cause par son propre fait, mais encore de celui qui est causé par le fait des personnes dont on doit répondre, ou des choses que l'on a sous sa garde.	On est responsable non seulement du dommage que l'on cause par son propre fait, mais encore de celui qui est causé par le fait des personnes dont on doit répondre, ou des choses que l'on a sous sa garde.
Lid 4	Le père et la mère, en tant qu'ils exercent le droit de garde , sont solidairement responsables du dommage causé par leurs enfants mineurs habitant avec eux .	Le père et la mère, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale , sont solidairement responsables du dommage causé par leurs enfants mineurs habitant avec eux .
Lid 7	La responsabilité ci-dessus a lieu, à moins que les père et mère et les artisans ne prouvent qu'ils n'ont pu empêcher le fait qui donne lieu à cette responsabilité.	La responsabilité ci-dessus a lieu, à moins que les père et mère et les artisans ne prouvent qu'ils n'ont pu empêcher le fait qui donne lieu à cette responsabilité.

87

Hieruit kunnen we ook besluiten dat de actuele concrete wetgevende basis voor de ouderlijke aansprakelijkheid aanzienlijk verschilt tussen Frankrijk en België. Waar de inwoningsvoorwaarde in België sinds 1977 niet meer vereist is; is deze in het Frans recht nog steeds expliciet opgenomen in de Code Civil. Daarnaast is de tekst door middel van het gebruik van "le droit de garde" en recenter "l'autorité parentale", duidelijker en extensiever dan de inhoud van ons art. 1384 BW. Bovendien is er op 13 maart 2017 een nieuw wetsvoorstel²⁷⁹ ingediend ter hervorming van het Franse aansprakelijkheidsrecht (zowel contractueel als buitencontractueel) Dit wetsvoorstel is het resultaat van een "*avant-projet*"²⁸⁰ van 29 april 2016, dat afgesloten werd op 31 juli 2016. Hieronder volgt een vergelijking tussen het *avant-projet* en het uiteindelijke *projet*, voor een uitgebreidere zij-aan-zij-vergelijking verwijs ik graag naar bijlage A van dit werk.

²⁷⁷ Code Civil de la France, geraadpleegd op https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=17CDAFD9AB726F03B3622378DD2BC00B.tpdila22v_3?idArticle=LEGIARTI000006438840&cidTexte=LEGITEXT000006070721&categorieLien=id&dateTexte=20160930.

²⁷⁸ Code Civil de la France, geraadpleegd op https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do;jsessionid=17CDAFD9AB726F03B3622378DD2BC00B.tpdila22v_3?idArticle=LEGIARTI000032041559&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20170122.

²⁷⁹ Projet de réforme de la responsabilité civile, 13 maart 2017, 18p, geraadpleegd op http://www.justice.gouv.fr/publication/Projet_de_reforme_de_la_responsabilite_civile_13032017.pdf.

²⁸⁰ Avant-projet de loi, réforme de la responsabilité civile, 29 april 2016, 17p, geraadpleegd op http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/avpj1-responsabilite-civile.pdf.

	Avant-projet de loi 29 avril 2016	Projet de réforme de la responsabilité civile 13 mars 2017
CHAPITRE II - LES CONDITIONS DE LA RESPONSABILITÉ		
SECTION 2 - Dispositions propres à la responsabilité extracontractuelle		
Art. 1245	On est responsable du dommage causé par autrui dans les cas et aux conditions posées par les articles 1246 à 1249. Cette responsabilité suppose la preuve d'un fait de nature à engager la responsabilité de l'auteur direct du dommage.	On est responsable du dommage causé par autrui dans les cas et aux conditions posés par les articles 1246 à 1249. Cette responsabilité suppose la preuve d'un fait de nature à engager la responsabilité de l'auteur direct du dommage.
Art. 1246	Sont responsables de plein droit du fait du mineur: - ses parents, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale; ...	Sont responsables de plein droit du fait du mineur: - ses parents, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale; ...
Art. 1248	Les autres personnes qui par contrat assument, à titre professionnel, une mission de surveillance d'autrui, répondent du fait de la personne physique surveillée à moins qu'elles ne démontrent qu'elles n'ont pas commis de faute.	Les autres personnes qui, par contrat assument, à titre professionnel, une mission de surveillance d'autrui ou d'organisation et de contrôle de l'activité d'autrui , répondent du fait de la personne physique surveillée à moins qu'elles ne démontrent qu'elles n'ont pas commis de faute.
CHAPITRE III - LES CAUSES D'EXONÉRATION OU D'EXCLUSION DE LA RESPONSABILITÉ		
SECTION 1 - Les causes d'exonération de responsabilité		
Art. 1253	Le cas fortuit, le fait du tiers ou de la victime sont totalement exonérateurs s'ils remplissent les caractères de la force majeure . En matière extracontractuelle, la force majeure est l'événement dont le défendeur ou la personne dont il doit répondre ne pouvait éviter la réalisation ou les conséquences par des mesures appropriées. En matière contractuelle, la force majeure est définie à l'article 1218.	Le cas fortuit, le fait du tiers ou de la victime sont totalement exonérateurs s'ils revêtent les caractères de la force majeure . En matière extracontractuelle, la force majeure est l'événement échappant au contrôle du défendeur ou de la personne dont il doit répondre, et dont ceux-ci ne pouvaient éviter ni la réalisation ni les conséquences par des mesures appropriées. En matière contractuelle, la force majeure est définie à l'article 1218.

Art. 1254 CC	Le manquement de la victime à ses obligations contractuelles, sa faute ou celle d'une personne dont elle doit répondre sont partiellement exonératoires lorsqu'ils ont contribué à la réalisation du dommage. En cas de dommage corporel, seule une faute lourde peut entraîner l'exonération partielle.	Le manquement de la victime à ses obligations contractuelles, sa faute ou celle d'une personne dont elle doit répondre sont partiellement exonératoires lorsqu'ils ont contribué à la réalisation du dommage. En cas de dommage corporel, seule une faute lourde peut entraîner l'exonération partielle.
Art. 1255 CC	La faute de la victime privée de discernement n'a pas d'effet exonératoire.	Sauf si elle revêt les caractères de la force majeure , la faute de la victime privée de discernement n'a pas d'effet exonératoire.

88

Dit nieuw wetsvoorstel zou resulteren in een aanzienlijke verandering van zowel de contractuele, als de buitencontractuele aansprakelijkheid. De redenering van de Franse wetgever is dat deze twee categorieën van aansprakelijkheid dan wel mogen gesplitst zijn over de jaren, toch zijn ze in hun kern niet te scheiden. Ook al is de nood voor een uitgebreide legislatieve verandering van het buitencontractuele aspect. Verder was de bedoeling om de gemene bepalingen tussen deze 2 regimes op te lijsten. Daarenboven bekritiseert het Franse initiatief de beperkte legislatieve grond van slechts vijf artikelen in de Code Civil aangaande de buitencontractuele aansprakelijkheid. Dit gedeelte van het CC (en het Belgisch BW naar analogie) is daarenboven uiterst achterhaald en niet aangepast aan de moderne maatschappij. De wetgever van 1804 kon onmogelijk het huidig stedelijk leven, industrie, economie en maatschappelijke ontwikkelingen voorspellen, of zelfs maar voor mogelijk stellen. Deze artikelen hebben de tijd doorstaan door de uitgebreide interpretatie van het Cour de cassation, dat getracht heeft de artikelen te laten ontwikkelen naar een moderne interpretatie. Dit heeft op zijn beurt geresulteerd in een jurisprudentieel systeem waarbij de kennis van de uitgebreide rechtspraak essentieel is voor het begrijpen van dit technisch complex systeem. Er is dus een nood aan een legislatieve verandering en geen verdere complicering door jurisprudentie van het Cour de cassation.²⁸¹ De doelstellingen van het voorstel van 13 maart 2017 waren immers om het aansprakelijkheidsrecht leesbaar en transparant te maken, om zodoende rechtszekerheid te bieden zowel voor burgers als economische actoren. Dit zou het aansprakelijkheidsrecht aanpassen aan de economische en sociale problematiek van de 21ste eeuw.²⁸² De wetgever moet verdergaan dan het enkel codificeren van de cassatierechtspraak, doch moet het verrijken van de wetgeving met deze jurisprudentie een duidelijk doel zijn. Men moet een evenwicht trachten te bewaren tussen de verschillende economische actoren en de bescherming van de financiële belangen van de

²⁸¹ J.-J. URVOAS, Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 2, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20E9%20civile%2013.03.2017.pdf.

²⁸² J.-J. URVOAS, Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 2, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20E9%20civile%2013.03.2017.pdf.

slachtoffers.²⁸³ Daarbij moet er tevens gestreefd worden naar een gelijkheid aan behandeling tussen slachtoffers.²⁸⁴

Opmerkelijk is de verwoording en indeling van het voorgestelde art. 1246 CC in het wetsvoorstel van 13 maart 2017 en het avant-projet van april 2016. Deze vertonen immers gelijkenissen met het voorgestelde art. 1356 van het avant-projet Catala-Viney uit 2005.²⁸⁵ De werken van professor Geneviève Viney en Pierre Catala worden zelfs expliciet vermeld in de begeleidende nota bij het wetsvoorstel.²⁸⁶

Art. 1242, lid 4 CC (huidige Code Civil sinds 1 oktober 2016)	Art. 1246 CC (Wetsvoorstel 13 maart 2017)	Art. 1356 CC (Avant-projet Catala-Viney 2005)
Le père et la mère, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale, sont solidairement responsables du dommage causé par leurs enfants mineurs habitant avec eux.	Sont responsables de plein droit du fait du mineur: - ses parents, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale; ...	Sont responsables des dommages causés par un enfant mineur : - ses père et mère en tant qu'ils exercent l'autorité parentale; ...

Een belangrijk verschilpunt is de transitie naar het gebruik van 'ouders' in plaats van 'vader en moeder'. Dit stelt het artikel verder op voor interpretatie door de rechter.

Verder tracht men dus ook in het Franse recht de inwoningsvoorwaarde te schrappen uit het ouderlijk aansprakelijkheidsvraagstuk.

1.6.2. Jurisprudentiële bewegingen : het Hof van Beroep te Brussel als pleitbezorger van de objectieve ouderlijke aansprakelijkheid

89

Om het beschrijvend gedeelte af te sluiten en een brug te maken naar het evaluatief gedeelte van dit werk, volgt hier een bondige uiteenzetting van een bijzondere minderheidsopvatting uit de rechtspraak van het Hof van Beroep te Brussel. Deze hanteert immers gedurende enkele jaren een bijzondere opvatting dat de ouders van een minderjarige het tegenbewijs, onder art. 1384, lid 5 BW, enkel succesvol kunnen vervullen door het bewijs van een vreemde oorzaak en dus niet door het cumulatief bewijs van voldoende toezicht en opvoeding.²⁸⁷ Dit staat haaks op het cassatiearrest van 23 februari 1989, waarin het Hof oordeelde dat overmacht (en bij uitbreiding vreemde oorzaak) niet de enige grond was die tot de bevrijding van aansprakelijkheid kon leiden. Dit arrest bevestigde het

²⁸³ J.-J. URVOAS, Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 3, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20civile%2013.03.2017.pdf.

²⁸⁴ *Ibid.*, 4.

²⁸⁵ Avant-projet Catala-Viney, 165, geraadpleegd op http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf.

²⁸⁶ J.-J. URVOAS, Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 3, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20civile%2013.03.2017.pdf.

²⁸⁷ Brussel 24 juni 2009, *JT* 2009, 616, noot E. MONTERO en A. PÜTZ, *RGAR* 2009, 14554.

cumulatief tegenbewijs van voldoende toezicht en goede opvoeding, als bevrijding van de aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen.²⁸⁸ In het arrest van 4 maart 2015 van het Hof van Cassatie, werd er wederom geoordeeld over een gelijkaardig arrest van het Hof van Beroep te Brussel: enkel de vreemde oorzaak zou als invulling van het tegenbewijs gehanteerd kunnen worden.²⁸⁹ Eisende partij argumenteerde bij Cassatie dat de invulling van het tegenbewijs, op de wijze toegepast door het Hof van Beroep, art. 1384 BW schond. Volgens het Hof van Cassatie bevat de wetgevende basis van art. 1384, lid 5 BW geen objectieve aansprakelijkheid, maar een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden gebaseerd op een persoonlijke fout. Het tegenbewijs moet derhalve niet gevoerd worden door een externe oorzaak te bewijzen, maar door het dubbel bewijs te leveren van een goede opvoeding en voldoende toezicht.²⁹⁰ Ook in deze beoordeling lijkt het Hof verder te gaan met het bevestigen van zijn traditionele opvatting en niet in te gaan op de tendens van het Hof van Beroep te Brussel en de Franse rechtsevolutie sinds het arrest Bertrand. De beslissing van het Hof van Beroep gaf volgens Cassatie een incorrecte draagwijdte aan art. 1384, lid 5 BW. Bijgevolg was het arrest niet wettelijk geoorloofd en werd het middel met betrekking tot de invulling van het tegenbewijs gegrond bevonden.²⁹¹ Ik wil hier wijzen op toch een mogelijke discrepantie tussen de cassatierechtspraak en historische onderliggende gedachte uit de voorbereidende werken van het BW (CC) in 1804.²⁹²

90 Dit arrest illustreert de problematiek en uiteenlopende opvattingen met betrekking tot het vraagstuk van de ouderlijke aansprakelijkheid: blijft men vasthouden aan de klassieke interpretatie die sterk ontwikkeld is door de rechtspraak over decennia, maar ook verscheidene tegenstrijdige rechtspraak heeft veroorzaakt, doordat rechters een sterke appreciatiebevoegdheid hebben door de beperkte legislatieve basis van art. 1384, lid 2 en 5 BW? Of opteert men uiteindelijk toch, 20 jaar na het arrest Bertrand uit Frankrijk, voor een gelijkaardige aanpak in België met een (legislatieve) transitie naar een systeem van objectieve aansprakelijkheid? Op deze vraag zal ik mij in de volgende gedeeltes van dit werk concentreren. Ik zal hierbij zowel de knelpunten van het huidige systeem van weerlegbaar dubbel foutvermoeden in de huidige samenleving bespreken, net zoals de gevolgen van een eventuele transitie naar een systeem van objectieve aansprakelijkheid.

²⁸⁸ Cass. 23 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 721, *RW* 1989-90, 645; *JT* 1989, 235.

²⁸⁹ Brussel 4 november 2014, *RG* 2014, 3676.

²⁹⁰ Cass. 4 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 585, *JT* 2015, afl. 6612, 575, noot MONTERO, E.

²⁹¹ *Ibid.*

²⁹² *Supra* randnr. 4; *Infra* randnr. 103.

2. De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen: knelpunten & dilemma's

92 In deze titel zal ik de verscheidene punten van kritiek op het huidig Belgisch systeem van ouderlijke aansprakelijkheid aanhalen. Deze zijn divers van aard, gaande van wetsvoorstellen, tot kritiek vanuit de rechtsleer, tot minderheidsopvattingen vanuit de rechtspraak. Toch is er een element dat regelmatig als rode draad zal terugkomen, namelijk het dubbel vermoeden van fout in de opvoeding en het toezicht, net zoals de hieraan verbonden invulling van het tegenbewijs. Allereerst zal ik het discussiepunt van de divergerende rechtspraak behandelen (subtitel 2.1), om vervolgens de beperkte legislatieve basis te analyseren (2.2). Hierop volgend zal ik uitgebreid de verscheidene concrete probleempunten van het hanteren van het begrip 'goede opvoeding' opsommen (2.3). In de drie hierop volgende titels zal ik kort enkele specifieke knelpunten/leemtes aankaarten: de onwennige relatie tussen het meer dan 200 jaar oude art. 1384 BW en de huidige maatschappij (2.4), de leemtes in het gerechtelijk onderzoek zoals aangehaald in de wetsvoorstellen De Padt (2.5) en het gebrek aan kwalitatieve aansprakelijkheidsregeling voor voogden (2.6). Ik sluit deze titel af met een bondige uiteenzetting van de verzekeringsrechtelijke aspecten, die mogelijks spelen bij een schadegeval veroorzaakt door een minderjarige, net zoals de interactie met een eventuele transitie naar een systeem van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid (2.7).

2.1. Uiteenlopende en contradictoire rechtspraak

2.1.1. Algemeen

93 Een eerste globaal punt van kritiek is het onoverzichtelijk, conflicterend geheel van rechtspraak, een gevolg van de beperkte juridische grond in art. 1384 BW, die open staat voor interpretatie. Men kan argumenteren dat het net deze appreciatiebevoegdheid is, die de rechter de geschikte mogelijkheden biedt om een specifiek oordeel te vellen, aangepast aan concrete situaties. Elke gezinssituatie is immers verschillend. Een andere opvatting ziet in deze uiteenlopende casuïstiek inzake het dubbele foutvermoeden net een belangrijk probleem. Zo trok J.L. Fagnart bijvoorbeeld reeds in 1976 het traditioneel systeem in twijfel.²⁹³ In zijn ogen rees de vraag of het dubbele foutvermoeden wél degelijk gerechtvaardigd kon worden, zowel vanuit een juridisch, als een feitelijk standpunt. Hij waarschuwde dat het systeem een onaantastbaar karakter zou verwerven. Een systeem dat voor de gemiddelde rechtsonderhorige absurd zou lijken, omdat de rechtspraak ineffectieve, fictieve criteria zou hanteren om te bepalen of de ouders al dan niet aansprakelijk zouden zijn voor de schade veroorzaakt door hun minderjarig kind.²⁹⁴ Deze 40-jaar oude voorspelling lijkt inmiddels meer en meer vervuld te zijn...

94 Ik zou graag enkele arresten van het Hof van Beroep te Luik aanhalen, ter illustratie van het knelpunt van vaak tegenstrijdige rechtspraak omwille van de appreciatiebevoegdheid van de rechter in het systeem van het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden.²⁹⁵

²⁹³ J.-L. FAGNART, *Examen 1968-1975*, Brussel, Larcier, 1976, 79.

²⁹⁴ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 285.

²⁹⁵ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 3.

In het eerste arrest had Het Hof geoordeeld dat ouders niet voldaan hadden aan hun plicht inzake het voldoende toezicht, wanneer zij hun minderjarige kind toegelaten hadden om op de openbare weg met een bal te spelen.²⁹⁶ In een tweede arrest besliste datzelfde Hof van Beroep (doch bijna 30 jaar later) dat er geen sprake is van een fout inzake de toezicht, wanneer de ouders hun negenjarig kind toegelaten hebben te spelen in de buurt van een autosnelweg.²⁹⁷

95 Ook in Frankrijk kwam er meermaals gelijkaardige kritiek op de casuïstische aard van het ondertussen afgeschafte systeem van het dubbel foutvermoeden. Verder resulteert dit dus in tegenstrijdige en ronduit bizarre verschillen in de rechtspraak. Om dit te illustreren keer ik terug naar een reeds aangehaalde vergelijking.²⁹⁸ In het geval van een zevenjarig kind dat bruusk en onverwacht de rijbaan oversteekt, leidde een rechter uit de aard van deze overtreding af dat de ouders aan hun kind de elementaire normen van het verkeersreglement niet hebben aangeleerd.²⁹⁹ Daarentegen werd er uit het geval van een minderjarige die een verkeerslicht overtreedt geen gebrek in de opvoeding afgeleid.³⁰⁰ Deze twee gevallen accentueren het knelpunt met betrekking tot de appreciatiemacht van de rechter. Alsof dit nog niet onlogisch genoeg lijkt, ging het bovendien telkens om dezelfde rechtbank van eerste aanleg te Kortrijk, die uitspraak deed en dit binnen een periode van slechts acht maanden. Anderen zullen hier dan weer juist de sterkte van het systeem in zien, doordat de rechter de mogelijkheid en appreciatievrijheid heeft om alle individuele, concrete elementen in zijn beoordeling mee te nemen. Desalniettemin is het duidelijk dat dit, zowel voor ouders als slachtoffer, in rechtsonzekerheid zal resulteren. Wederom voelt dit systeem als onoverzichtelijk en absurd aan, dit gevoel geldt *a fortiori* voor de doorsnee burger. Dit verwijst terug naar het feit dat men op één of andere manier de individuele houding van de minderjarige terug wilt koppelen aan een fout van de ouders.³⁰¹ Het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden en in het bijzonder het begrip 'goede opvoeding' is slechts een fictief, artificieel middel om deze aansprakelijkheidsband vast te stellen, opdat het slachtoffer zijn schade vergoed zou zien.³⁰²

2.1.2. De minderheidsopvatting van het Hof van Beroep te Brussel

96 Zoals reeds aangehaald in het beschrijvend gedeelte van dit werk³⁰³, blijft het Belgisch Hof van Cassatie vasthouden aan de traditionele interpretatie. Dit illustreert een duidelijk verschil met het Franse Cour de cassation dat sinds eind de jaren '80 in zijn rechtspraak een indicatie gaf, dat het toenmalig gevestigd systeem niet langer voldoende was. In België heeft het Hof van Cassatie tot op heden nagelaten dergelijk signaal te geven, ook al zijn de indicaties uit de maatschappij en jurisprudentie uitermate gelijkaardig aan de Franse situatie destijds.

97 Daarnaast houdt ook het merendeel van de lagere Belgische rechtshoven in hun interpretatie van art. 1384, lid 2 en 5 BW vast aan de traditionele invulling van het tegenbewijs. Vaak resulteert dit uiteindelijk in discussies over de houding van de ouders *in concreto*, teneinde na te gaan of zij wel

²⁹⁶ Luik, 24 mei 1966, *RGAR* 1968, 7973.

²⁹⁷ Luik 21 februari 1994, *T. Verz.* 1994, 452.

²⁹⁸ *Supra* randnr. 64.

²⁹⁹ Rb. Kortrijk 3 april 2001, *JDJ* 2004, afl. 239, 44, *RW* 2004-05, afl. 5, 189.

³⁰⁰ Rb. Kortrijk 16 september 2003, *RW* 2005-06, afl. 14, 552.

³⁰¹ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 288.

³⁰² Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.

³⁰³ *Supra* randnr. 85.

degelijk voldaan hebben in de dubbele verplichting van toezicht en opvoeding.³⁰⁴ Het Hof van Beroep te Brussel is de uitzondering binnen de gerechtshoven. Diens rechtspraak, in strijd met de gevestigde cassatierechtspraak, wenst hiermee een signaal te geven, dat de klassieke Belgische interpretatie van het tegenbewijs en uitgebreider, de ouderlijke bevoegdheid, niet langer adequaat, noch geschikt is.

98 De eerste keer dat het Hof van Beroep te Brussel afweek van de gevestigde cassatierechtspraak, was in het arrest van 23 oktober 2007³⁰⁵ en kort hierna opnieuw in het arrest van 25 oktober 2007³⁰⁶, inmiddels 10 jaar na het arrest *Bertrand* uit Frankrijk.

In het eerste arrest werd het onderscheid tussen een negatief en positief bewijs geaccentueerd. Een negatief bewijs, met name dat van géén fout in de opvoeding of toezicht, was niet vereist. Met de traditionele, gevestigde ouderlijke aansprakelijkheid op basis van het dubbel foutvermoeden heeft de rechtspraak een fictie gecreëerd, die niet onmiddellijk aansluit bij de wettelijke bewoordingen, daar artikel 1384 BW het niet heeft over het foutbegrip. Deze fictie van het dubbel foutvermoeden is ook niet aangepast aan de hedendaagse realiteit, en steunt op de illusie dat een ouder een negatief feit zou kunnen bewijzen, zijnde de afwezigheid van enige tekortkoming in de opvoeding. Het Hof was van mening dat men eerder gebruik diende te maken van een positief bewijs, namelijk een externe oorzaak, die compleet vreemd is aan de sfeer van ouderlijke controle door hun opvoeding en toezicht.³⁰⁷ In de hierop volgende zaak hanteerde het Hof van Beroep wederom het argument van de externe invloed buiten de invloedssfeer van de ouders. Deze twee arresten, in een periode van evenveel dagen, kan gezien worden als een eerste voet in de deur van het weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden.³⁰⁸

99 Het was echter pas in 2009 dat het Hof van Beroep de vreemde oorzaak, en met uitbreiding overmacht, de eigen fout van een slachtoffer of fout van een derde, expliciet als enig ("*seule la preuve d'une cause étrangère*") tegenbewijs aanvaardde en zou herhalen in verschillende arresten in 2010.³⁰⁹ Dit met het oog op een ommekeer in de rechtspraak te veroorzaken, gelijkaardig met het arrest *Bertrand* uit Frankrijk. Het resultaat was dat sommige lagere rechtscolleges het Hof van Beroep van Brussel volgden in deze, toch wat revolutionaire, invulling van het tegenbewijs, in strijd met de gevestigde cassatierechtspraak.³¹⁰ Toch bleef deze jurisprudentiële trend beperkt tot de rechtbanken en hoven van Brussel. Het moet dus opgemerkt worden dat het hier ging om een minderheidsopvatting van de Brusselse rechtscolleges, de meerderheid bleef vasthouden aan de traditionele invulling.³¹¹ Het Hof van Cassatie had zich in deze periode ook nog niet kunnen uitspreken over de rechtsgeldigheid van deze minderheidsopvatting.³¹² Wél werd er tegen een dergelijk arrest van het Hof van Beroep te Brussel een cassatieberoep ingesteld, maar uit de opgeworpen middelen was het niet af te leiden of het Hof van Cassatie deze nieuwe invulling van het tegenbewijs van art.

³⁰⁴ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 577.

³⁰⁵ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2007, 14652.

³⁰⁶ Brussel 25 oktober 2007, *NJW* 2008, 128.

³⁰⁷ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.

³⁰⁸ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 577; E. DE KESEL, "Ouderlijke aansprakelijkheid nieuwe stijl?", *De Juristenkrant* 2008, 3.

³⁰⁹ Brussel 24 juni 2009, *JT* 2009, 616 ; Brussel 3 juni 2009, *RAJe* 2010, afl. 2, 8. Brussel 18 januari 2010, *RAJe* 2010, afl. 2, 12 ; Brussel 16 februari 2010, *RAJe* 2010, afl. 2, 12.

³¹⁰ Jeugdrrb. Brussel 7 november 2011, *RGAR* 2012, 14842.

³¹¹ Luik 12 november 2009, *RGAR* 2010, afl. 5, 14642, *TJK* 2010, afl. 4, 245; Bergen 23 april 2009, *TJK* 2010, afl. 79, *TJK* 2010, afl. 2, 143.

³¹² E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 577.

1384, lid 5 BW goedgekeurde. Door de aangewende middelen was het Hof niet verplicht een bepaald standpunt in te nemen, ook al kon Cassatie dit toch gedaan hebben en zodoende de praktijk in de kiem smoren.³¹³

100 Een specifieke beoordeling door het Hof van de geldigheid van de toepassing van de vreemde oorzaak, als enige invulling van het tegenbewijs, zou pas plaatsvinden in het cassatiearrest van 4 maart 2015, tegen het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 4 november 2014. Deze keer zou het Hof wél verplicht zijn om een houding in te nemen.³¹⁴ Gezien de tijdspanne van acht jaar kan men op zen minst zeggen dat dit arrest langverwacht was. In dit arrest werd er expliciet een andere weg ingeslagen dan het Franse Hof van Cassatie, met diens arrest *Bertrand* uit 1997. Het Franse Hof week in dit arrest immers af van de dubbele verplichting van het foutvermoeden en verving deze met een objectieve aansprakelijkheid, enkel weerlegbaar door het bewijs door de ouders van overmacht of van een eigen fout van het slachtoffer.³¹⁵ Het kan dus op zen minst verwonderlijk genoemd worden dat het Belgisch Hof van Cassatie, in het arrest van 4 maart 2015, stelde dat het arrest van het Hof van Beroep te Brussel aan artikel 1384, lid 5 BW een draagwijdte toekent die het niet heeft, en niet naar recht verantwoord is.

- ✓ "Om van de ouderlijke aansprakelijkheid te worden ontslagen, dient bijgevolg niet aangetoond te worden dat het schadelijke feit een externe oorzaak heeft die geen verband houdt met de invloed waarover de ouders beschikken door het vervullen van hun opdrachten van bewaking en opvoeding.
- ✓ Om dat vermoeden te weerleggen moet worden aangetoond dat de daad waardoor de aansprakelijkheid in het gedrang komt, niet het gevolg is van een gebrek aan bewaking noch van een tekortkoming van de vader en moeder in de opvoeding van hun minderjarig kind, dat hen kan worden verweten."³¹⁶

101 Het Hof koos hiermee resoluut voor een bevestiging van de gevestigde cassatierechtspraak en de klassieke invulling van het dubbele tegenbewijs van goede opvoeding en voldoende toezicht.³¹⁷ *Prima facie* lijkt deze beslissing misschien bizar, *a fortiori* wanneer samen bekeken met het arrest *Bertrand* uit Frankrijk. Men moet echter beide rechtssystemen strikt los van elkaar bekijken. In Frankrijk was de overgang naar een objectieve aansprakelijkheid in de cassatierechtspraak reeds ingezet met de cassatiearresten *Gesbaud*³¹⁸, *Fullenwarth*³¹⁹, *Blieck*³²⁰ *Derguini*, *Lemaire*³²¹ & *Gabillet*³²² om dan uiteindelijk tot het systeem van een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid te bekomen vanaf het

FR

³¹³ Cass. 12 februari 2008, *JT* 2009, 613.

³¹⁴ Cass. 4 maart 2015; *JT* 2015, afl. 6612, 575.

³¹⁵ *Supra* randnr. 15.

³¹⁶ Cass. 4 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 585, *JT* 2015, afl. 6612, 575, noot MONTERO, E.

³¹⁷ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 577.

³¹⁸ Cass. fr. 10 februari 1966, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000006971526&fastReqId=170383156&fastPos=1>.

³¹⁹ Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013643>

³²⁰ Cass. fr. 29 maart 1991, *JT* 1991, 600.

³²¹ Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013641>.

³²² Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007013792&fastReqId=691287670&fastPos=9>.

arrest *Bertrand*³²³. Tussen *Gesbaud* en *Bertrand* is er een tijdsperiode van 31 jaar, de overgang was er een die dus allesbehalve plots plaatsgevonden heeft. Dit ingedachte, is er daarentegen in België in de cassatierechtspraak geen dergelijke indicatie geweest van een gelijkaardige evolutie.

- 102 Het Hof van Cassatie heeft door de jaren heen, immers eenduidig vastgehouden aan hun klassieke interpretatie van het dubbel weerlegbaar foutvermoeden en de invulling van het hierbij horende tegenbewijs.³²⁴ In Frankrijk heeft men als het ware de spreekwoordelijke deur naar de objectieve aansprakelijkheid van ouders, reeds gedurende jaren en middels verscheidene arresten van le Cour de Cassation op een kier gezet, om deze dan met het arrest *Bertrand* definitief open te breken.³²⁵ Daartegenover staat dat het Hof van Cassatie in België deze deur tot op heden stevig op slot gehouden heeft. Toch is er vanuit het Hof van Beroep te Brussel met de arresten van zowel een Franstalige³²⁶ als Nederlandstalige³²⁷ kamer toch een duidelijke oproep tot verandering.
- 103 Het Hof van Cassatie gaf op zijn beurt, met het ingenomen standpunt in het arrest van 4 maart 2015, ook een duidelijk signaal dat zij enkel de bestaande rechtsgrond kunnen interpreteren, en derhalve niet de draagwijdte van een objectieve aansprakelijkheid in het huidig wetgevend kader kan erkennen. Het arrest zelf was bovendien even beperkt als de legislatieve basis van art. 1384 BW. Het was immers slechts vier pagina's in lengte. Het Hof van Cassatie verkoos hiermee om dergelijke grondige hervorming over te laten aan de wetgever, en dus niet zelf het recht te ontwikkelen in een richting die afwijkt van de gevestigde meerderheidsrechtspraak.³²⁸

2.2. Interpretatie van de letter van de wet

- 104 Het dubbele aansprakelijkheidsvermoeden is een product van de rechtspraak met als doel de invulling van het tegenbewijs van art. 1384, lid 5 BW te concretiseren. Dit lid bevat immers geen vermelding van een foutbegrip, laat staan concrete voorwaardes betreffende de invulling van het tegenbewijs. Het stelt enkel dat de ouders aansprakelijk zijn voor de daad die zij als ouders niet hebben kunnen beletten.³²⁹ Bijgevolg geeft de tekst van art. 1384, lid 2 en 5 BW geen afdoende, concrete, heldere, noch voldoende duidelijke basis en voorwaarden weer voor de invulling van het tegenbewijs van de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid. Zo noemt bijvoorbeeld E. MONTERO de verwoording van art. 1384 BW zelfs laconiek tekortkomend voor de draagwijdte die eraan wordt gegeven.³³⁰
- 105 Enkele jaren na een arrest van het Franse Cour de cassation, opteerde ook het Belgische Hof van Cassatie voor een gelijkaardige regeling: een dubbel foutvermoeden inzake voldoende toezicht en goede opvoeding.³³¹ In Frankrijk werd er dus in 1997 door het Hof van Cassatie in het arrest *Bertrand*

³²³ Cass. fr. 19 februari 1997, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038104>.

³²⁴ Cass. 8 februari 1960, *Arr. Cass.* 1960, 516; Cass. 25 mei 1964, *JT* 1965, 20; Cass. 28 oktober 1971, *Arr. Cass.* 1972, 219; Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179; Cass. 12 november 2002, *NJW* 2002, 534; Cass. 12 februari 2008, *JT* 2009, 613; Cass. 4 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 585, *JT* 2015, afl. 6612, 575, noot MONTERO, E.

³²⁵ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 280.

³²⁶ Brussel 4 november 2014, *RG* 2014, 3676; Brussel 24 juni 2009, *JT* 2009, 616.

³²⁷ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.

³²⁸ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 580.

³²⁹ Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179.

³³⁰ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576 ; E.

MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 2.

³³¹ Cass. 8 februari 1960, *Arr. Cass.* 1960, 516.

gekozen om af te wijken van de gevestigde rechtspraak door te besluiten dat enkel overmacht (*force majeure*) en de eigen fout van de benadeelde als tegenbewijs konden aangehaald worden door de ouders.³³²

106 Het huidige tegenbewijs betreffende het ouderlijk aansprakelijkheidsvermoeden, het bewijs van goede opvoeding en voldoende toezicht, maakt een vorm van negatief tegenbewijs uit. Volgens de minderheidsopvatting van het Hof van Beroep te Brussel, zou men eerder gebruik dienen te maken van een positief tegenbewijs.³³³ Concreet zou dit erop neerkomen dat de schadeverwekkende onrechtmatige daad een externe oorzaak zou hebben die volledig buiten de invloedssfeer ligt van de ouders, gelijkaardig aan het Franse systeem na 1997. Noch voldoende toezicht, noch opvoeding kunnen dan een impact hebben op de daden van de minderjarigen. Het bewijs van de externe oorzaak is het enige bewijs dat het aansprakelijkheidsvermoeden kan weerleggen.³³⁴

107 Sommige rechtsgeleerden zien in de voorbereidende werken van de originele Code Civil een idee van ouderlijke garantie (*garantie parentale*), in plaats van een weerlegbaar aansprakelijkheidsvermoeden. Dit zou dan weer meer overeenstemmen met het idee van een objectieve aansprakelijkheid. Mede omdat de ouderlijke garantie doorgaans de enige zekerheid zou zijn voor het slachtoffer om zijn/haar schade vergoed te zien. Verder wordt ook aangehaald in deze voorbereidende werken dat in de geest van de originele Code Civil enkel het bewijs van overmacht toelaat aan de ouders om zich te ontdoen van deze ouderlijke garantie.³³⁵ Een eventuele overstap naar een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid zoals voorgesteld in de wetsvoorstellen De Padt³³⁶ of de minderheidsopvatting van het Hof van Beroep te Brussel³³⁷, zou dus in overeenstemming zijn met de ogenschijnlijk oorspronkelijke letter van de wet: de oorspronkelijke Code Napoleon. Andere delen van voorbereidende werken verwijzen dan weer eerder naar een ouderlijke verantwoordelijk gebaseerd op een foutvermoeden.³³⁸ Al moet men rekening houden met de moeilijkheid van een tekst van 200 jaar oud te actualiseren naar een modern systeem van aansprakelijkheid.³³⁹ De moderne maatschappij verschilt dermate met deze van 1804, niet alleen op het vlak van de ouderlijke aansprakelijkheid. De artikelen van de buitencontractuele aansprakelijkheid zijn nagenoeg onveranderd gebleven tijdens deze tijdsperiode.³⁴⁰

³³² Cass. fr. 19 februari 1997, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038104>.

³³³ *Supra* randnr. 98; Brussel 25 oktober 2007, *NJW* 2008, 128.

³³⁴ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.

³³⁵ *Supra* randnr. 4.

³³⁶ Wetsvoorstel 16 december 2005, *Parl. St. Kamer* 2005-06, nr. 2163/001, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/51/2163/51K2163001.pdf>;

Wetsvoorstel 18 december 2007, *Parl. St. Kamer*, 2007-08, nr. 0583/001, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/52/0583/52K0583001.pdf>.

Wetsvoorstel 19 januari 2009, *Parl. St., Senaat*, 2008-2009, nr. 4-1124/1, geraadpleegd op <https://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=4&NR=1124&VOLGNR=1&LANG=nl>;

Wetsvoorstel 12 oktober 2010, *Parl. St., Senaat*, 2010-2011, nr. 5-277/1, geraadpleegd op <https://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=5&NR=277&VOLGNR=1&LANG=nl>.

³³⁷ Brussel 24 juni 2009, *JT* 2009, 616 ; Brussel 3 juni 2009, *RAJe* 2010, afl. 2, 8. Brussel 18 januari 2010, *RAJe* 2010, afl. 2, 12 ; Brussel 16 februari 2010, *RAJe* 2010, afl. 2, 12.

³³⁸ *Supra* randnr. 53.

³³⁹ *Supra* randnr. 88.

³⁴⁰ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 578.

Lid 5: De hierboven geregelde aansprakelijkheid houdt op, indien de ouders, onderwijzers en ambachtslieden bewijzen dat zij de daad welke tot die aansprakelijkheid aanleiding geeft, niet hebben kunnen beletten.

- 108 Een centrale term in de discussie omtrent de invulling van het tegenbewijs is de werkelijke bedoeling van het gebruik van de term "beletten" (*empêcher*). Zoals reeds aangehaald blijkt volgens rechtsgeleerden uit de oorspronkelijke voorbereidende werken dat het hier gaat om een toepassing van de vreemde oorzaak. Deze vreemde oorzaak zou niet beperkt zijn tot overmacht en zou ook de fout van derden en het slachtoffer omvatten.³⁴¹
- 109 Deze bewoordingen van het Franse art. 1384 lid, 7 CC (nu 1242, lid 7 CC) lieten ook in Frankrijk vermoeden dat ouders enkel aan hun kwalitatieve aansprakelijkheid konden ontsnappen, door het bewijs te leveren van overmacht of fout van een derde/slachtoffer. Toch heerste er ook in Frankrijk sinds 1955 een systeem van het dubbele tegenbewijs van goede opvoeding en voldoende toezicht.³⁴² Het cassatiearrest *Bertrand* (1997)³⁴³ markeerde, zoals reeds vermeld, een keerpunt in het Franse recht. Sindsdien is er sprake van een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid, waarbij de ouders zich enkel kunnen exoneren van hun ouderlijke aansprakelijkheid, wanneer zij een vreemde oorzaak aantonen aan de basis van de geleden schade.
- FR
- 110 De implementatie van de vreemde oorzaak als invulling van het tegenbewijs van de kwalitatieve verantwoordelijkheid is ook niet vreemd in het Belgisch recht. Zo spreekt men in de gevestigde cassatierechtspraak inzake de aansprakelijkheid voor dieren (art. 1385 BW) van een wettelijk onweerlegbaar foutvermoeden voor de houder of eigenaar van het dier. De vreemde oorzaak of ontbreken van een causaal verband zal ook hier een exonorerend, causaliteitsverbrekend effect hebben.³⁴⁴ Dit argument moet men echter interpreteren in de zin dat de schade veroorzaakt door een minderjarige vaak in dezelfde beperkte mate voorzienbaar, als te voorkomen zal zijn, als de schade veroorzaakt door dieren. Het plotse, onverwachtse karakter van het schadeverwekkend feit is bij beide soorten schadegevallen prevalent.³⁴⁵ Toch dient men op te merken dat welk ook de inhoudelijke betekenis is die men geeft aan art. 1384, lid 5 BW, dit artikel lijkt te suggereren dat de ouderlijke verantwoordelijkheid niet volledig los bestaat van een begane fout.³⁴⁶
- 111 Bovendien vreest men vanuit de rechtsleer, dat een eventuele verschuiving in de gevestigde cassatierechtspraak van de ouderlijke aansprakelijkheid, op zijn beurt aanzienlijke gevolgen zal hebben voor de aansprakelijkheid van onderwijzers en meesters, een soort domino-effect. De reden hiertoe ligt net in de juridische basis van het tegenbewijs: art. 1384, lid 5 BW is immers de gemeenschappelijke bepaling voor het tegenbewijs van zowel ouders, onderwijzers als meesters. Het feit dat eenzelfde regel op een verschillende wijze ingevuld en/of geïnterpreteerd zou worden,

³⁴¹ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 579.

³⁴² P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 281.

³⁴³ Cass. fr. 19 februari 1997, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038104>.

³⁴⁴ Cass. 6 januari 2012, *Arr. Cass.* 2012, afl. 1, 60.

³⁴⁵ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 579.

³⁴⁶ *Ibid.*

naargelang de categorie van personen op wie het van toepassing is, zou moeilijk te rechtvaardigen zijn, onder andere op basis van het gelijkheidsbeginsel.³⁴⁷

112 Toch dient het opgemerkt te worden dat dit reeds het geval is, door bijvoorbeeld de immuniteit inzake de persoonlijke aansprakelijkheid van de onderwijzer, behalve ingeval van herhaaldelijke lichte, zware fout of bedrog. De basis hiervoor is te vinden in art. 18 Wet arbeidsovereenkomsten³⁴⁸, met betrekking tot onderwijzers tewerkgesteld in vrije scholen en art. 12bis/1 Decreet 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs³⁴⁹, wanneer het gaat over het overheidspersoneel in het Vlaams gemeenschapsonderwijs.³⁵⁰ Men moet echter vooral rekening houden met de Wet betreffende de aansprakelijkheid van en voor personeelsleden in dienst van openbare rechtspersonen.³⁵¹ Specifiek stelt art. 2 van deze wet dat personeelsleden in dienst van openbare rechtspersonen, wier toestand statutair geregeld is, bij de uitoefening van hun dienst schade berokkenen aan de openbare rechtspersoon of aan derden, enkel aansprakelijk zijn voor hun bedrog en hun zware schuld. Voor lichte schuld zijn zij enkel aansprakelijk als die bij hen eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomt. Inhoudelijk is dit artikel dus gelijk aan art. 18 WAO. Op dit punt dient men bijgevolg op te merken dat een éénvormig stelsel voor een algemeen tegenbewijs van de kwalitatieve aansprakelijkheid, ongeacht van de categorie van kwalitatief aansprakelijke, wenselijk kan zijn. Zou het immers niet logischer, efficiënter en transparanter zijn om op basis van het huidig beperkt wetgevend kader éénzelfde tegenbewijs te implementeren voor alle categorieën van kwalitatief aansprakelijke personen? Het objectieve bewijs van een vreemde oorzaak lijkt zich voor elk van de drie categorieën te lenen.

113 Door de huidig gevestigde rechtspraak en disputen in rechtspraak en rechtsleer, lijkt deze piste echter weinig haalbaar. Alle drie de categorieën van aansprakelijkheid voor andere personen uit art. 1384, lid 5 BW vertonen dezelfde gelijkenis: het gaat telkens over een schadeverwekkend feit veroorzaakt door toedoen van een minderjarige onder het toezicht van een andere persoon. Het belangrijkste verschil is echter dat de toezichts- en opvoedingsplicht van de ouders voortvloeit uit het ouderlijk gezag, deze prevaleert bijgevolg boven elke andere toezichts- en opvoedingsplicht, dus is er toch sprake van een objectief onderscheid dat een verschil in behandeling zou kunnen rechtvaardigen.³⁵² Het huidige criterium van voldoende toezicht kan dus gerechtvaardigd worden, aangezien er een feitelijk verband heerst, vanwege elke persoon die kwalitatief aansprakelijk is. Daarentegen oogst het bijhorende aspect van het bewijs van goede opvoeding, bij de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid, toenemende kritiek uit zowel rechtspraak als rechtsleer.

2.3. Kritiek op het begrip 'goede opvoeding'

114 Volgens de traditionele opvatting, is de ouderlijke aansprakelijkheid gebaseerd op het ouderlijk gezag dat toegewezen is aan beide ouders. Deze houding werd indirect versterkt door de wet van 13 april

³⁴⁷ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 579.

³⁴⁸ Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *BS* 22 augustus 1978.

³⁴⁹ Decreet 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs, *BS* 25 mei 1991.

³⁵⁰ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 579.

³⁵¹ Wet 10 februari 2003 betreffende de aansprakelijkheid van en voor personeelsleden in dienst van openbare rechtspersonen, *BS* 27 februari 2003.

³⁵² E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 580.

1995³⁵³, betreffende het co-ouderschap, die de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag als basissysteem aanneemt, ongeacht of de ouders al dan niet samenwonen.³⁵⁴ Uit het ouderlijk gezag volgt de dubbele plicht van voldoende toezicht en goede opvoeding, die als natuurlijke preventiemiddelen fungeren voor het voorkomen van een schadeverwekkend feit door de minderjarige. Hieruit resulteert dus dat vanaf het moment van een schadeverwekkend feit, de ouders vermoed worden een fout begaan te hebben in de opvoeding of toezicht.³⁵⁵

115 Een eerste kritiek op het tegenbewijs van de goede opvoeding, is dat het gebruik in de juridische procedure voor de ouders als bestraffend en frustrerend ervaren kan worden, ook in de gevallen dat er geen enkele concrete indicatie van een specifieke fout in de opvoeding is. Het foutvermoeden zorgt er dan immers voor dat de ouders in feite te horen krijgen: "Jullie zullen ergens wel een fout gemaakt hebben...". Dit gevoel zal vooral heersen, wanneer het tegenbewijs op dusdanig strenge manier geïnterpreteerd en beoordeeld zal worden door de rechters, met name wanneer de invulling van het tegenbewijs slechts zelden aanvaard zal worden. Ook al zouden de ouders aan de inspanningsverbintenis ogenschijnlijk voldaan hebben, zou de rechter toch door zijn appreciatiebevoegdheid een strenge beoordeling van het tegenbewijs kunnen hanteren.³⁵⁶ Tegenwoordig zal het vaak zo zijn dat de rechtspraak zich doorgaans rigoureuus zal opstellen en zelden het tegenbewijs als voldoende vervuld zal accepteren, om het foutvermoeden te weerleggen.³⁵⁷

116 Een ander argument dat dit punt van kritiek ondersteunt, is de duurtijd van de opvoeding van de minderjarige. Doordat de opvoeding van een minderjarige zich immers uitstrekt over een periode van doorgaans 18 jaar, is het bewijzen van een duidelijk oorzakelijk verband tussen de schadeverwekkende handeling en de opvoeding vanwege de ouders problematisch.³⁵⁸ Daarentegen zal doorgaans het leveren van het bewijs van causaal verband tussen het gebrek in toezicht en de onrechtmatige daad van de minderjarige vlotter gebeuren. Deze redenering prevaleerde ook in de Franse rechtsleer in de periode voorafgaand aan het arrest *Bertrand*.³⁵⁹

117 Ten tweede resulteert de huidige strenge interpretatie van het tegenbewijs in een potentiële discriminatie tussen ouders. Langs de ene kant heeft men immers de ouders die de nodige intellectuele en opvoedkundige inzichten en mogelijkheden hebben, om minderjarige kinderen beter te begeleiden naar de volwassenheid. Anders gezegd: zij die zowel op educatief, cultureel als materieel economisch vlak in de mogelijkheid zijn om de meest aangepaste middelen aan te wenden voor hun minderjarige, staan in een bevoordeelde positie om het tegenbewijs te verschaffen. Tegenover deze categorie van ouders staan dan weer loodrecht, zij die niet voldoende over dergelijke middelen beschikken. Hierbij denk ik dan voornamelijk aan kansarme gezinnen binnen de maatschappij, die omwille van intellectuele, morele, culturele, materiële beperkingen en dergelijke

³⁵³ Wet 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, *BS* 24 mei 1995.

³⁵⁴ B. WEYTS, "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstantie, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 149.

³⁵⁵ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576.

³⁵⁶ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.

³⁵⁷ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 6.

³⁵⁸ *Ibid.*, 4.

³⁵⁹ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 283-286.

meer, er niet (even effectief) in zullen slagen om te handelen als een normale goede ouder *in abstracto*. Een beoordeling *in concreto* heeft echter ook beperkingen: wat is immers een normale ouder *in concreto*? De manier van opvoeden is afhankelijk van socio-economische, culturele, intellectuele en financiële capaciteiten, omstandigheden en ervaringen van de ouder zelf.³⁶⁰ Het begrip 'goede opvoeding' is derhalve zodanig gecompliceerd, door de evolutie en diversiteit van de hedendaagse maatschappij, dat een dergelijk vaag en arbitrair begrip, niet langer geschikt is voor juridische procedures. Het blijven hanteren van dit begrip bij de beoordeling van de ouderlijke aansprakelijkheid, is niet aangewezen, er is althans geen uniforme definitie mogelijk.

118 Ten derde is een goede opvoeding geen garantie dat de minderjarige zich aan deze opvoeding zal houden. Het gedrag van kinderen in het algemeen is vaak impulsief en onvoorspelbaar, het houdt objectieve risico's in die bezwaarlijk in verband kunnen gebracht worden met de verstrekte opvoeding door de ouders.³⁶¹ Hoe verklaart men anders de gevallen waar twee minderjarige kinderen, opgevoed door dezelfde ouders, compleet verschillende karakters en gedragskenmerken vertonen. Het huidig systeem van kwalitatieve aansprakelijkheid houdt geen, of tenminste niet voldoende, rekening met de individuele karakteristieken van de minderjarigen.³⁶² Dit uitgangspunt lijkt volgens rechtsgeleerden méér en méér artificieel, onrealistisch en bovendien weinig aangepast aan de socio-culturele ontwikkelingen die de laatste decennia plaatsgevonden hebben.³⁶³ Men gaat bij deze opvatting immers ervan uit dat de ouders een absolute macht hebben over de daden van hun minderjarige kinderen.³⁶⁴ Vaak moet het echter opgemerkt worden, dat er geen werkelijk, noch feitelijk, verband bestaat met de dubbele verplichting van goede opvoeding en voldoende toezicht. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de gevallen waarin het gaat om een schadeverwekkend feit veroorzaakt door een minderjarige van dermate jonge leeftijd. Hierbij moet het opgemerkt worden dat deze feiten vaak plots, onvoorspelbaar en redelijk onvermijdbaar zijn. Voldoende toezicht, noch aandacht, noch ervaringen vanwege de ouders, zouden dergelijke feiten voorkomen hebben. Het huidig verband, dat gelegd wordt door het aansprakelijkheidsvermoeden, heeft vaak geen werkelijk verband met een gebrek in opvoeding of toezicht van de ouders, en wordt bijgevolg terecht als een juridische fictie bestempeld.³⁶⁵

119 Ten vierde zijn beide de begrippen, zowel 'goede opvoeding' als 'voldoende toezicht' geen zuiver juridische, maar eerder pedagogische termen, die intrinsiek vreemd zijn aan juridische procedures. Rechters zijn immers, zoals reeds meermaals aangegeven, geen pedagogen en zullen bij hun interpretatie van het bewijs, al dan niet onbewust, ook hun eigen persoonlijke opvattingen en ervaringen in overweging nemen. Pedagogische opvattingen zijn tevens in constante evolutie, zo zal een courante opvoedingspraktijk van het verleden niet noodzakelijk behouden of geaccepteerd worden in het heden of de toekomst (vb. discussie omtrent pedagogische tik).

³⁶⁰ Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.

³⁶¹ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 273.

³⁶² *Ibid.*, 286.

³⁶³ *Supra* randnr. 62-63 ;

J.-L. FAGNART, "La responsabilité des parents", *Dossiers Tijdschrift van de Vrede- en Politierchters* 2006, afl. 6, 27.

³⁶⁴ Cass. 11 februari 1946, *Pas.* 1946, I, 62 ; Cass. 6 maart 1950, *Pas.* 1950, I, 477.

³⁶⁵ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576 ; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

120 Sowieso is het duidelijk, dat beide termen uitermate vatbaar zijn voor subjectieve interpretatie. Bij deze interpretatie maken sommige rechters gebruik van vage en wederom theoretische criteria, denk maar aan de klassieke leer waarbij er een belangrijke rol weggelegd was voor het regelmatig school lopen, goede studieresultaten en omgang met "goede vrienden". Van dergelijke algemene bewijsvoering is men ondertussen echter afgestapt. Zo zal het argument van het behalen van goede schoolresultaten op zich geen definitief bewijs van goede opvoeding inhouden.³⁶⁶ Bij de beoordeling houdt de rechter rekening met verscheidene factoren: de leeftijd van de minderjarige, zijn natuurlijk karakter en manier van handelen, zeden en gewoonten eigen aan zijn/haar milieu, evoluerende maatschappelijke opvattingen en verhoudingen, de verzwakte greep van de ouders op hun kinderen en dergelijke meer. Dit zijn slechts enkele voorbeelden en moeten derhalve als een open lijst beschouwd worden.³⁶⁷

121 Recent zijn er, zoals reeds aangehaald in het beschrijvend gedeelte van dit werk³⁶⁸, voorbeelden in de rechtspraak te vinden van rechters die er zich aan wagen om een juridische definitie te geven aan het begrip "goede opvoeding".³⁶⁹ Het Hof van Beroep te Brussel opperde zo dat een goede opvoeding "het aanwenden van de nodige middelen inhoudt die de vorming en de ontwikkeling van de minderjarige bevorderen, en tegelijkertijd rekening houdt met de leeftijd van het kind, zijn persoonlijke eigenschappen, het leefmilieu, de opleiding en beroepsactiviteit van de ouders, en dit in het licht van de actuele realiteit van het leven, de bestaande maatschappelijke opvattingen en de concrete levensomstandigheden van het betrokken gezin."³⁷⁰ Het Hof van Beroep te Luik besloot dat de door de ouders aan hun kind verstrekte opvoeding "moet gericht zijn op hun psychologische en morele aanpassing aan de elementaire regels van het leven in de gemeenschap".³⁷¹ Het Hof van Beroep te Bergen stelde op zijn beurt dat "opvoeding betreft het inplanten van morele waarden en normen die betrekking hebben op respect voor de goederen en de andere personen".³⁷²

Het is evident dat dit alles wederom resulteert in aanzienlijke hoeveelheid uiteenlopende rechtspraak, met betrekking tot de beoordeling van de invulling van het tegenbewijs.³⁷³ Bovendien scheppen deze rechtscolleges met deze arresten een precedent dat door anderen gevolgd kan worden en zodoende toenemende, uiteenlopende definities als gevolg kan hebben.

Besluitend kan men stellen dat noch de slachtoffers, noch de ouders, door de implementatie van het begrip 'goede opvoeding', met een adequate rechtszekerheid en transparantie beschermd worden.³⁷⁴ Ten voordele van het gebruik van 'voldoende toezicht' zou men nog een argument kunnen maken

³⁶⁶ Rb. Bergen 21 november 2003, *JLMB* 2005, 1827; Rb. Namen 7 december 2007, *RGAR* 2008, afl. 8, 14427.

³⁶⁷ Brussel 27 juni 2005, *RGAR* 2008, afl. 8, 14426, Brussel 19 april 2004, *Journ. proc.* 2004, afl. 481, 25; Brussel 27 juni 2003, *RAJe* 2010, afl. 2, 15.

³⁶⁸ *Supra* randnr. 60.

³⁶⁹ H. VANDENBERGHE, M. MUYLLE, M., "Aansprakelijkheid van de ouders voor minderjarige kinderen – een stand van zaken", in X (ed.), *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, die Keure, 2007, 59; M. MUYLLE, "En wat als supernanny te laat komt. Actualia inzake de aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen", in H. COUSY en H. VANDENBERGHE (eds.), *Themis aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht 2007-2008*, Brugge, die Keure, 2008, 99.

³⁷⁰ Brussel 23 april 2001, *RGAR* 2002, afl. 5, 13552, *RGAR* 2002, afl. 7, 13598; Brussel 27 juli 2005, *RGAR* 2008, afl. 8, 14426.

³⁷¹ Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, afl. 2, 13669.

³⁷² Bergen 23 april 2009, *TJK* 2010, afl. 1, 79, *TJK* 2010, afl. 2, 143.

³⁷³ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 273.

³⁷⁴ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 577.

omdat het relatief meer juridisch is en er een logica mee verbonden is: hoe jonger de minderjarige, des te meer toezicht is vereist, hoe ouder de minderjarige, des te minder toezicht vereist.³⁷⁵

2.4. Tegenstrijdigheid tussen art. 1384 BW en de moderne uitoefening van het ouderlijk gezag

122 Dit punt van kritiek bestaat erin dat ouders die niet (langer) samenleven, niet dezelfde mogelijkheid hebben om het ouderlijk gezag uit te oefenen, als ouders die wél samenwonen, maar toch dezelfde plichten ten gevolge van de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag houden.³⁷⁶

Deze houding werd bevestigd door de wet van 13 april 1995³⁷⁷, betreffende het co-ouderschap, die de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijke gezag als basissysteem aanneemt, ongeacht of de ouders al dan niet samenwonen.³⁷⁸ Uit het ouderlijk gezag volgt de dubbele plicht van voldoende toezicht en goede opvoeding, die als natuurlijke preventiemiddelen fungeren voor het voorkomen van een schadeverwekkend feit door de minderjarige. Hieruit resulteert dat vanaf het moment van een schadeverwekkend feit, de ouders vermoed worden een fout begaan te hebben in de opvoeding of toezicht.³⁷⁹ Ook al zal de ouder die het kind niet onder zijn/haar gezag heeft, doorgaans vlot kunnen bewijzen dat er geen fout in toezicht was, zal het bewijs van goede opvoeding voor hem/haar even problematisch blijken als voor de ouder bij wie het kind onder het gezag stond bij het schadeverwekkend feit. Dit punt van kritiek bouwt verder op dat van M. DENEVE³⁸⁰, met name dat er geen juridisch onderscheid is voor ouders, ook al zal dit in de praktijk wél zijn.³⁸¹

123 De rol van het ouderlijk gezag in deze discussie is, ongeacht de wet inzake het co-ouderschap van 1995, afgenomen, mede door de maatschappelijke afname in ouderlijke invloed over hun minderjarig kind. Concreet gaat het dan om o.a. de verlaging van de meerderjarigheidsleeftijd³⁸², de toename in de mogelijkheid tot overdracht van bevoegdheden aan sociale en opvoedingsinstellingen en algemene pedagogische ontwikkelingen³⁸³ inzake de autonomie van de minderjarige.³⁸⁴ De minderjarigen, *anno* 2017, zijn onderworpen aan méér externe invloeden, dan minderjarigen van bijvoorbeeld 30 jaar geleden: televisie, internet, nieuwe media, uitgebreider sociaal netwerk, enz. Wanneer men vervolgens een vergelijking zou moeten maken met de samenleving 200 jaar geleden, de periode van het opstellen van de Code Napoleon, zou dit nagenoeg onmogelijk zijn. Het zijn net deze moderne invloeden die de impact van de opvoedings- en toezichthoudingsverplichting van ouders, volgende uit het ouderlijk gezag beïnvloeden en beperken.³⁸⁵ Het is dus onder andere om deze redenen dat de macht van het ouderlijk gezag aanzienlijk verminderd is.

³⁷⁵ *Supra* randnrs. 57-59.

³⁷⁶ *Supra* randnrs. 25, 58.

³⁷⁷ Wet 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, *BS* 24 mei 1995.

³⁷⁸ B. WEYTS, "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstantie, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 149.

³⁷⁹ *Supra* randnrs. 65-75.

³⁸⁰ M. DENEVE, "La loi du 6 juillet 1977 modifiant l'article 1384, deuxième alinéa du Code civil, relatif à la responsabilité des parents pour les dommages causés par leurs enfants mineurs", *Rev. Trim. Dr. Fam.* 1978, 101-113.

³⁸¹ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576 ; P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 286.

³⁸² *Supra* randnr. 36.

³⁸³ *Supra* randnr. 118.

³⁸⁴ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

³⁸⁵ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576.

2.5. Mogelijke leemtes in het gerechtelijk onderzoek

124 In de gevallen dat de onrechtmatige daad veroorzaakt door een minderjarige een misdrijf uitmaakt, is er een specifiek punt van kritiek vanuit de rechtsleer dat overgenomen is in de wetsvoorstellen De Padt.³⁸⁶ Net omwille van de appreciatiebevoegdheid van de rechter zullen de concrete omstandigheden, verbonden aan de onrechtmatige daad een aanzienlijke rol spelen bij de beoordeling van de rechter over de ouderlijke omstandigheden. De rechter mag zijn beoordeling niet uitsluitend motiveren op basis van de aard van de feiten. Hij zal hiervoor een beroep doen op de inhoud van het gerechtelijk onderzoek om een totaalbeeld te schetsen van de concrete feiten die het schadeverwekkend feit omringd hebben. Omwille van deze essentiële rol van de concrete omstandigheden zullen eventuele leemtes in het gerechtelijk onderzoek erin resulteren dat de rechter niet op een adequate wijze zijn oordeel zal kunnen vellen.³⁸⁷ Het moet echter vermeld worden dat de feitenrechter *in casu* met behulp van de partijen de leemtes in het gerechtelijk onderzoek zullen invullen.³⁸⁸ Dit argument gehanteerd in de wetsvoorstellen De Padt lijkt een fragiele basis voor een legislatieve veranderingen. Voorgaande subtitels van dit werk vermelden aanzienlijk sterkere argumenten betreffende een legislatieve aanpassing van het Belgisch ouderlijk aansprakelijkheidssysteem.

2.6. Lacune in wetgeving: Quid voogd?

125 De aansprakelijkheidspositie van de voogd van een minderjarige, is naar Belgisch recht niet geregeld. Dit kan men dus terecht een lacune in de wetgeving noemen. Indien beide ouders overleden zijn is er immers niemand, die hun rol van kwalitatief aansprakelijke op basis van art. 1384 lid 2 BW zal overnemen.³⁸⁹

126 In het Nederlands rechtssysteem heeft men geopteerd voor een evidente oplossing voor dit probleem. Er zijn naar Nederlands recht namelijk drie categorieën van personen die kwalitatief aansprakelijk gehouden kunnen worden voor minderjarige kinderen: ouders met ouderlijk gezag, ouders die de voogdij uitoefenen en voogden.³⁹⁰ De voogd zal op een gelijkaardige manier als de ouders aansprakelijk gesteld kunnen worden. De voogd is immers, net zoals de ouders, makkelijk te identificeren voor het slachtoffer van de geleden schade. Bovendien is de voogd door het overlijden van de ouders ook van rechtswege verantwoordelijk voor de dubbele verplichting van goede opvoeding en voldoende toezicht. Opdat de kwalitatieve aansprakelijkheid van toepassing zou kunnen zijn, is er geen inwoningsvoorwaarde. Al is er toch een bepaalde nuancering in het Nederlands recht: door de vereiste van het ouderlijk gezag zal de ouder bij wie de minderjarige niet verblijft doorgaans niet aansprakelijk gehouden worden.³⁹¹

NL

³⁸⁶ *Supra* randnr. 83.

³⁸⁷ P. DE TAVERNIER, "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 286; G. MOYAERT, "De aansprakelijkheid van de ouders voor kinderen – Wet en werkelijkheid", *RW* 1978-1979, 2295, 13.

³⁸⁸ G. MOYAERT, "De aansprakelijkheid van de ouders voor de verkeersovertredingen van hun minderjarige kinderen. Wet en werkelijkheid", *RW* 1978-79, 2291.

³⁸⁹ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 311.

³⁹⁰ M. HOENTJENS, E. DU PERRON, "Liability for Damage Caused by Others under Dutch Law" in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Kluwer Law International, Den Haag, 2003, 173.

³⁹¹ *Ibid.*

127 Naar Duits recht heeft men de voogd (*Vormund*) ondergebracht in de categorie van andere personen die op basis van een wettelijke verplichting verantwoordelijk zijn voor een minderjarige zijn, wanneer de ouders overleden zijn of niet in staat zijn om adequaat voor hun minderjarige te zorgen.

DE

128 In het Frans wetsvoorstel van 13 maart 2017 is er in het voorgestelde lid 3 van art. 1246 CC ook aandacht voor de personen op basis van een rechterlijke of administratieve beslissing verantwoordelijk zijn voor het organiseren en controleren, op permanente basis, van het leven van een minderjarige. Wat opvalt is dat wanneer er dergelijke persoon aansprakelijk gesteld kan worden, de ouders niet aansprakelijk gesteld kunnen worden.³⁹²

FR

2.7. De rol van de verzekeraar in het aansprakelijkheidsvraagstuk

129 Als laatste subtitel, van dit tweede gedeelte van dit werk, wil ik bondig enkele verzekeringsrechtelijke aspecten betreffende de ouderlijke aansprakelijkheid aankaarten, voornamelijk, aangezien deze inherent verbonden zijn aan een eventuele evolutie naar een systeem van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid.

De verzekeraar heeft een balancerende rol te vervullen in het aansprakelijkheidsvraagstuk. Enerzijds beschermt zij de financiële belangen van de verzekerde persoon, anderzijds zal de verzekeraar vaak een eerste aanspreekpunt zijn voor de schadelijdende derde om deze schade vergoed te zien. Twee belangrijke specifieke verzekeringen in dit vraagstuk zijn de (niet-verplichte) Burgerrechtelijke aansprakelijkheid Privéleven (hierna BA Familiale) en de (verplichte³⁹³) Burgerlijke Aansprakelijkheid Motorvoertuigen (BA-Auto). Wegens de beperkte omvang van deze masterproef, maar ook omwille van de discussie omtrent vooral de BA Familiale, zal ik niet verder ingaan op de BA-Auto. Het is bovendien de BA Familiale die, bij een eventuele transitie naar een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid, mogelijks verplicht gemaakt zou worden.³⁹⁴

2.7.1. Facultatieve BA Familiale

Het gaat hier om een aansprakelijkheidsverzekering, een verzekeringsovereenkomst, waarbij de verzekerde gedekt wordt voor alle vorderingen tot vergoeding wegens het voorvallen van schade die in dergelijke overeenkomst beschreven is. Daarnaast is het doel van de overeenkomst, het vermogen van de verzekerde te beschermen tegen alle schulden uit een vaststaande aansprakelijkheid.³⁹⁵ Bij een familiale verzekering, dekt deze de vergoeding van de lichamelijke en materiële letsels, die de verzekerde persoon aan derden heeft berokkend, en waarvoor hij aansprakelijk is op basis van de artikelen 1382-1386bis BW.³⁹⁶ Daarenboven moet het schadeverwekkend feit veroorzaakt door de verzekerde plaatsvinden binnen het privé-leven en buitencontractueel van aard zijn. Volgens art. 3 KB 12 januari 1984 zijn naast de verzekerde persoon, ook de personen, huisdieren of voorwerpen waarvoor de verzekerde burgerlijk verantwoordelijk is, gedekt door de BA Familiale.

130 Volgens cijfers van Assuralia, de Belgische beroepsvereniging van verzekeringsondernemingen, hebben, ondanks het facultatief karakter, ongeveer 85-90% van alle Belgische gezinnen een BA

³⁹² Projet de réforme de la responsabilité civile, 13 maart 2017, 18p, geraadpleegd op http://www.justice.gouv.fr/publication/Projet_de_reforme_de_la_responsabilite_civile_13032017.pdf.

³⁹³ Art. 2 Wet 21 november 1989 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, BS 8 december 1989.

³⁹⁴ *Supra* randnr. 16.

³⁹⁵ Art. 141 Wet 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, BS 30 april 2014.

³⁹⁶ Art. 1 Koninklijk besluit 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven, BS 31 januari 1984.

Familiale afgesloten.³⁹⁷ Anderzijds illustreren deze cijfers dat ongeveer 10-15% van alle Belgische gezinnen ongedekt zijn voor dergelijke schadegevallen. De motivatie van de gezinnen die wél een familiale verzekering afgesloten hebben, is doorgaans gebaseerd op de kostefficiëntie van deze aansprakelijkheidsverzekering: het gemiddelde schadegeval gedekt door de familiale verzekering bedraagt €2443, terwijl de gemiddelde jaarlijkse premie van de polis tussen €75-85 ligt. Het facultatief karakter van de BA Familiale heeft dus in principe als gevolg, dat wanneer de schadeveroorzakend persoon deel uitmaakt van die groep van 10-15% zonder dekking, het slachtoffer in mindere mate garantie op schadevergoeding zal hebben. Toch kan men zich afvragen of een wettelijke verplichting tot afsluiten van een BA Familiale zou resulteren in een toename naar 100% van de gezinnen die gedekt zouden zijn.

2.7.2. De exceptie van opzet

131 Een ander gevolg van dit facultatief karakter, is dat de verzekeraar niet verplicht kan worden om dekking te verlenen als er een exceptie, nietigheid of verval opgeworpen wordt, die het schadegeval voorafgaat.³⁹⁸ Een voorbeeld van dergelijke exceptie, dat tevens een punt van betwisting vormt in zowel rechtsleer als rechtspraak, is dat van het opzettelijk veroorzaken van het schadegeval.³⁹⁹ 'Opzet' is een complex, veelzijdig en multidisciplinair begrip, zo verschilt de definitie ervan naargelang de rechtstak waarbinnen men opereert. Alleereerst is in het algemeen aansprakelijkheidsrecht, een 'opzettelijke fout', een fout die wetens en willens begaan is, met het opzet schade te berokkenen.⁴⁰⁰ Strafrechtelijk betekent opzet dan weer, een gedraging wetens en willens plegen, zonder dat daarbij een bijzondere geestesgesteldheid of motief moet worden aangetoond.⁴⁰¹ Een wederkerend criterium is dat van het wetens en willens plegen van het schadeverwekkend feit. Een belangrijke vraag inzake het definiëren, is of het vereist is, dat de minderjarige in kwestie de geleden schade gewild/beoogd heeft met zijn schadeverwekkende daad. Het Hof van Cassatie werd ook geconfronteerd met deze vraag. In 2000 oordeelde Cassatie dat een opzettelijk veroorzaakt schadegeval zich voordoet wanneer een persoon, wetens en willens een daad stelt of zich ervan onthoudt en zijn risicodragende handelwijze een redelijkerwijze voorzienbare schade aan een derde veroorzaakt. Daarnaast heeft het feit dat de dader de geleden schade, aard of omvang ervan niet heeft gewild geen effect. Het is voldoende dat de schade geleden is.⁴⁰²

Een ander Cassatiearrest, ditmaal d.d. 12 april 2002, staat haaks op deze redenering door te stellen dat een schadegeval opzettelijk veroorzaakt is, wanneer de verzekerde vrijwillig en bewust zo heeft gehandeld, dat een derde daardoor een redelijkerwijze voorzienbare schade heeft geleden. Er is geen vereiste dat de verzekerde de bedoeling zou hebben gehad de geleden schade te willen veroorzaken. Dit noemt men ook de 'ruime omschrijving van het begrip opzet'. De kwalificatie van opzet hangt

³⁹⁷ Zie o.a.

<https://www.dekamer.be/kvvcr/showpage.cfm?section=qrva&language=nl&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=54&dosierID=54-b039-861-0332-2014201504371.xml>;

<http://www.abcverzekering.be/familiale-verzekering/video-verzekering-ba-privé-leven>; <https://www.kbc.be/particulieren/nl/product/verzekeren/gezin/familiale-verzekering.html>.

³⁹⁸ Art. 151 §2 Wet 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014.

³⁹⁹ Art. 62 Wet 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014; V. CALLEWAERT, "L'assurance R.C. vie privée: questions choisies à propos d'une indispensable assurance facultative" in G. BENOIT en P. JADOUL (eds.), *La responsabilité civile des parents*, Brussel, La Chartre, 2006, 95.

⁴⁰⁰ Cass. 6 november 2002, *Arr. Cass.* 2002, afl. 11, 2383.

⁴⁰¹ L. SCHUERMANS, "Enkele actualia over de aansprakelijkheidsverzekering van ouders" in CBR (ed.), *Jongeren & Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 133.

⁴⁰² Cass. 5 december 2000, *Arr. Cass.* 2000, afl. 10, 1927.

dus niet af van de vereiste van voorzienbare schade *in concreto*.⁴⁰³ Wederom heeft het Hof van Beroep te Brussel zich uitgesproken tegen de gevestigde cassatierechtspraak. Ditmaal door te adhereren aan de traditionele interpretatie van het begrip opzet. Er was *in casu* geen sprake van opzet doordat de schadeverwekkende minderjarige met zijn handelingen, niet de geleden schade had beoogd.⁴⁰⁴

132 Bij wie ligt de bewijslast voor het opzet? Het Hof van Cassatie is lang van oordeel geweest dat de verzekerde het bewijs moest leveren dat er geen opzet aanwezig was.⁴⁰⁵ Een verschuiving van de bewijslast vond pas plaats naar aanleiding van het cassatiearrest van 7 juni 2001. Sindsdien wordt het leveren van het bewijs van opzet geregeld volgens de gemene bewijsregels van het Burgerlijk Wetboek.⁴⁰⁶ Ook in hierop volgende arresten⁴⁰⁷ heeft het Hof van Cassatie bevestigd dat het de verzekeraar is die het bewijs van opzet moet leveren, op basis van 1315, 2^e lid BW.⁴⁰⁸ Toch komt er vanuit de rechtsleer kritiek op deze wettelijke grondslag. Men kan immers argumenteren, dat niet het tweede lid, maar het eerste van art. 1315 BW toepasselijk moet zijn, aangezien er door het opzet geen verbintenis zou bestaan tussen de verzekeraar en de verzekerde. Volgens deze redenering, zou de verzekerde persoon het bewijs moeten leveren van het bestaan van de verbintenis om dekking te verlenen. Al kan deze discussie vermeden worden door contractueel de bewijslast vast te leggen, gezien art. 1315 BW een regel van aanvullend recht uitmaakt.⁴⁰⁹

133 Wat is nu de rol van het opzet van de minderjarige voor het aansprakelijkheids- en vergoedingsvraagstuk? Art. 62 Wet verzekeringen stelt dat de verzekeraar niet verplicht kan worden dekking te geven aan iemand die het schadegeval opzettelijk heeft veroorzaakt. In het oud art. 6, 6° van het KB van 12 januari 1984 werd er, vóór de inwerkingtreding van deze wet (en de wet landverzekeringsovereenkomst⁴¹⁰), gesteld dat enkel de schade veroorzaakt op basis van de persoonlijke aansprakelijkheid enkel voor verzekerden ouder dan 16 jaar, en veroorzaakt onder invloed van verdovende middelen of alcohol. Dit artikel luidt *anno* 2017 (sinds 1992) volledig anders en stelt dat van dekking kunnen uitgesloten worden, de minderjarigen die de jaren des onderscheids bereikt hebben, op basis van grove schuld een schadegeval veroorzaakt en dit geval moet uitdrukkelijk in de algemene voorwaarden van de polis opgenomen zijn. Samenvattend waren de verzekeraars onder het oud art. 6, 6° KB 12 januari 1984, verplicht om het opzet van minderjarigen jonger dan 16 jaar te dekken.⁴¹¹ Sinds de wet landverzekeringsovereenkomsten en de aanpassing aan het KB, is opzet niet langer terug te vinden in dit KB en regelt enkel art. 62 wet verzekeringen de dekking van opzet.⁴¹² Uit de verwoording van dit artikel heeft men afgeleid dat verzekeraars extensievere dekking kunnen verlenen, zelfs in het geval van opzet, door dit op te nemen in het verzekeringscontract. De gebruikte term van "...niet verplicht worden dekking te geven..." laat

⁴⁰³ Cass. 12 april 2002, *Arr. Cass.* 2002, afl. 4, 977.

⁴⁰⁴ Brussel 22 november 2004, *RGAR* 2006, 14134.

⁴⁰⁵ Cass. 5 januari 1995, *Arr. Cass.* 1995, 19; Cass. 25 februari 2000, *Arr. Cass.* 2000, 484.

⁴⁰⁶ Cass. 7 juni 2001, *Arr. Cass.* 2001, afl. 6, 1111.

⁴⁰⁷ Cass. 18 januari 2002, *Arr. Cass.* 2002, 212; Cass. 2 april 2004, *Arr. Cass.* 2004, 594.

⁴⁰⁸ C. VAN SCHOU BROECK, G. JOCQUÉ, A. DE GRAEVE, M. DE GRAEVE en H. COUSY, "Overzicht van rechtspraak. Wet op de Landverzekeringsovereenkomst 1992-2003", *TPR* 2003, 1841.

⁴⁰⁹ S. ZEGERS, "Risicobeheersing via verzekering, ook voor het gezin" in F. BAUDONCQ, M. DEBAENE en S. SNAET (eds.), *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, die Keure, 2007, 99.

⁴¹⁰ Wet 25 juni 1992 op de de landverzekeringsovereenkomst, *BS* 20 augustus 1992.

⁴¹¹ E. MEYNTJENS, "De gezinsaansprakelijkheidsverzekering", *RW* 2002-03, 645.

⁴¹² H. ULRICHTS, "Antwoord op het artikel 'De gezinsaansprakelijkheidsverzekering' ", *RW* 2002-03, 1277.

immers genoeg bewegingsruimte voor verzekeraars om opzettelijk veroorzaakte schade toch nog te dekken.⁴¹³ Bijgevolg verschilt de dekking van de persoonlijke aansprakelijkheid voor een daad met opzet gepleegd, naargelang de polis/verzekeraar. Voor slachtoffers zou dit mogelijks resulteren in een ongelijkheid en gebrek aan rechtszekerheid.

134 Een volgende vraag die men zich dient te stellen is, of het opzet van de minderjarige gevolgen heeft voor de ouderlijke aansprakelijkheid. Met andere woorden, heeft opzet (van de minderjarige) een algemene of persoonlijke draagwijdte? Het artikel vermeldt "...aan hem die het schadegeval opzettelijk heeft veroorzaakt.", dit laat vermoeden dat het om een persoonlijke draagwijdte gaat.⁴¹⁴ Dit vermoeden werd bevestigd door het Hof van Cassatie in twee arresten van 25 maart 2003. Het Hof argumenteerde dat, aangezien art. 8, eerste lid, Wet Landverzekeringsovereenkomst (nu art. 62 wet verzekeringen) bepaalt dat, niettegenstaande enig andersluidend beding de verzekeraar niet kan verplicht worden dekking te geven aan hem die het schadegeval opzettelijk heeft veroorzaakt, kan de opzettelijke fout van een andere persoon niet ingeroepen worden tegen degene die voor deze persoon civielrechtelijk aansprakelijk is en hiervoor verzekerd is.⁴¹⁵ Ook op basis van het KB van 12 januari 1984 kwam het Hof tot dezelfde conclusie, met name dat art. 6, 6° van dit KB de uitsluiting van de dekking niet mogelijk maakt voor de opzettelijke fout van een persoon waarvoor de verzekerde civielrechtelijk aansprakelijk is.⁴¹⁶

De conclusie is dus dat ondanks het feit dat opzet de dekking van de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige zal uitsluiten (tenzij bedongen in de polis), sluit opzet de dekking van de ouderlijke aansprakelijkheid niet uit.

⁴¹³ P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 609.

⁴¹⁴ L. BALCAEN, "Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezins aansprakelijkheidsverzekering", *T.Verz.* 2003, afl. 2, 279.

⁴¹⁵ Cass. 25 maart 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 3, 740.

⁴¹⁶ *Ibid.*, 748.

3. De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen: *de lege ferenda*

135 In dit laatste gedeelte van dit werk zal ik stapsgewijs trachten een structuur voor een oplossing samen te stellen voor het vraagstuk van de ouderlijke aansprakelijkheid. Hierbij zal ik mij baseren op argumenten en voorbeelden uit de vorige gedeeltes van dit werk, om zodoende niet alleen tot een actueel toepasselijke oplossing te komen, maar ook naar een systeem te evolueren dat ook in de toekomst als actueel toepasselijk en effectief ervaren zal worden.

3.1. Legislatieve verandering

136 Buiten de inhoudelijke discussie omtrent een hervorming van de ouderlijke aansprakelijkheid, moet men reflecteren over de wijze waarop deze hervorming tot stand moet komen. In principe staat men in België voor een dilemma van ofwel een legislatieve of jurisprudentiële verandering. Een jurisprudentiële verandering zou logischerwijze door het Hof van Cassatie moeten geïmplementeerd worden, en dan nog zou dit nog steeds leiden tot rechtsonzekerheid door potentiële minderheidsopvattingen van lokale gerechtshoven, die aan de traditionele opvattingen zouden adhereren. De oorzaak hiervan zijnde de appreciatiebevoegdheid, die zij hebben op basis van de beperkte wetgevende basis van art. 1384 BW. Niets zou immers rechters tegenhouden een traditionele opvatting te hanteren, men zou potentieel telkens tot op het niveau van Cassatie moeten procederen, wat rechtseconomisch en rechtszekerheidswijs alles behalve aanvaardbaar zou zijn. Een nieuw, uitgebreid, eenvormig wetgevend kader is dus aan de orde.⁴¹⁷

137 Daarnaast zou, zoals de buitencontractuele aansprakelijkheid voor fouten van andere personen momenteel gecentraliseerd is in één hetzelfde wetsartikel, een mogelijke jurisprudentiële verzwaring van de ouderlijke aansprakelijkheid aanzienlijke gevolgen kunnen hebben voor de andere aansprakelijkheidsvormen voor daden van andere personen.⁴¹⁸

FR

Verder waren er in Frankrijk verschillende cassatiearresten nodig om uiteindelijk in 1997 tot het arrest *Bertrand* te komen.⁴¹⁹ Wij moeten conclusies trekken uit dit proces dat in Frankrijk om en bij de 20 jaar geduurd heeft, om tot een gelijkaardige conclusie komen dat een legislatieve wijziging onvermijdbaar is, wanneer men de ouderlijke buitencontractuele aansprakelijkheid de 21ste eeuw wil binnenbrengen. Bovendien zal het aanzienlijk efficiënter zijn dan een jurisprudentiële verschuiving die mogelijk decennia zou kunnen duren.

138 Bovendien kan er uit de argumentatie van het arrest van het Hof van Cassatie d.d. 5 maart 2015 een argument gemaakt kunnen worden dat men uit dit arrest impliciet kan afleiden dat het Hof van

⁴¹⁷ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 5.

⁴¹⁸ *Supra* randnr. 110 ; E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 579.

⁴¹⁹ Cass. fr. 10 februari 1966, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000006971526&fastReqId=170383156&fastPos=1>; Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013643>; Cass. fr. 29 maart 1991, *JT* 1991, 600; Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013641>; Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007013792&fastReqId=691287670&fastPos=9>; Cass. fr. 19 februari 1997, geraadpleegd op

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038104>.

Cassatie enkel afziet van een interpretatie ten gronde van de objectieve aansprakelijkheid, op basis dat zij slechts de beperkte basis uit art. 1384, lid 2 BW kunnen interpreteren. In het arrest spreekt het Hof zich nergens uit over de eventuele materiële effectiviteit van een eventuele objectieve ouderlijke aansprakelijkheid.⁴²⁰

Het Hof concludeert immers dat: "Het arrest, dat aan artikel 1384, vijfde lid, Burgerlijk Wetboek een draagwijdte toekent die het niet heeft, is niet naar recht verantwoord."⁴²¹

Men zou dus kunnen argumenteren dat het Hof van Cassatie zich terughoudend opstelt bij het beoordelen van dergelijke arresten van het Brusselse Hof van Beroep en verkiest om de hervorming over te laten aan de wetgever. Zodoende doelt het Hof van Cassatie op een substantiële hervorming van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en bijgevolg niet op een partiële wijziging van een achterhaalde wettelijke basis, zoals terug te vinden in 1384 BW.⁴²² Deze wettelijke bepaling is immers, op de aanpassing van 1977 na, onveranderd gebleven sinds het opstellen van de Code Napoleon in 1804.⁴²³

139 *Prima facie* lijkt een versie van het Wetvoorstel De Padt, mits enkele aanpassingen, op zen minst interessant, maar wanneer men dit vergelijkt met zowel vigerende, als toekomstige wetgeving uit Frankrijk, Nederland of zelfs Duitsland, zou dergelijke legislatieve hervorming té beperkt in omvang zijn. Het wetsvoorstel trachtte slechts één artikel aan te passen, terwijl een legislatieve verandering extensiever moet zijn. Zowel in Nederland als in Frankrijk heeft men geopteerd voor hervormingen van het aansprakelijkheidsrecht in zijn geheel, in plaats van individuele aanpassingen. De gebrekkige legislatieve grond van de buitencontractuele aansprakelijkheid gaat immers verder dan enkel art. 1384, lid 2 en 5 BW. Verder blijkt uit het wetsvoorstel van De Padt dat er geen breed draagvlak aan bronnen, noch aan actoren geconsulteerd is. Het is een theoretische oplossing, met een eerder beperkte voorbereiding. Dit voorstel staat bijvoorbeeld in schril contrast met de ambitieus extensieve hervormingsvoorstellen van Frankrijk.⁴²⁴ Wanneer men een legislatieve verandering zou implementeren, moet men, ambitieus en toekomstgericht, de problematiek van dit juridisch vraagstuk systematisch en in zijn geheel aanpakken. Vooraleerst moet men constateren dat de huidige structuur en omvang van de wettelijke bepalingen, inzake de buitencontractuele aansprakelijkheid, niet langer volstaan om tegemoet te komen aan de veelzijdigheid van schadegevallen *anno* 2017. Als oplossing denk ik dan in het bijzonder aan de structuur die momenteel in Frankrijk in het wetsvoorstel d.d. 13 maart 2017 gehanteerd wordt.

FR

140 Men moet afstappen van de beperkte basis van art. 1382-1386bis BW en evolueren naar een uitgebreide titel inzake buitencontractuele aansprakelijkheid. Dit zou grotendeels komaf maken met de problematiek van de tegenstrijdige rechtspraak. Ik verwijs hierbij naar o.a. de discussie

⁴²⁰ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 580.

⁴²¹ Cass. 4 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 585, *JT* 2015, afl. 6612, 575, noot MONTERO, E.

⁴²² Cass. 4 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 585, *JT* 2015, afl. 6612, 575, noot MONTERO, E.

⁴²³ *Supra* randnr. 23.

⁴²⁴ Avant-projet de loi, Catala Viney, 22 september 2005, 192p, geraadpleegd op

http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf;

Avant-projet de loi, réforme de la responsabilité civile, 29 april 2016, 17p, geraadpleegd op

http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/avpjl-responsabilite-civile.pdf;

Projet de réforme de la responsabilité civile, 13 maart 2017, 18p, geraadpleegd op

http://www.justice.gouv.fr/publication/Projet_de_reforme_de_la_responsabilite_civile_13032017.pdf.

betreffende al dan niet objectief onrechtmatige daad, de invulling van het tegenbewijs door de ouders, grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid...).⁴²⁵

- 141 Ik stel een nieuwe titel voor in het BW, die zowel de contractuele aansprakelijkheid als de buitencontractuele aansprakelijkheid, net als andere aansprakelijkheid gerelateerde figuren samenvoegt in éénzelfde titel.

Zie bijlage B voor mijn basisontwerp inzake de structuur voor een nieuwe aansprakelijkheidstitel in het BW.

- 142 Bij het opstellen van dergelijke nieuwe Belgische titel aansprakelijkheidsrecht, zou ik telkens enkele kerngedachten indachte houden. Deze 5 kerngedachten zullen sporadisch overlappen maar elk van hen is vereist om uiteindelijk tot een modern buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht te komen.

✓ **Logica**

Allereerst zou ik, bijvoorbeeld tegemoetkomen aan de kritiek uit de rechtsleer dat het huidig systeem van dubbel foutvermoeden artificieel en irreëel aanvoelt. Vooral wil ik afstappen van het vermoeden van gebrek in de goede opvoeding waarbij ouders in principe te horen krijgen: "Jullie zullen ergens wel een fout gemaakt hebben...".⁴²⁶ Bovendien opteer ik voor het hanteren van categorieën van aansprakelijkheid zodat ouders van een schadeveroorzakende minderjarige van 5 jaar en 17 jaar bijvoorbeeld niet langer volgens dezelfde criteria beoordeeld zullen worden. Dit zou tegemoetkomen aan de educatieve en maatschappelijke evolutie die een minderjarige maakt in zijn persoonlijke ontwikkeling. Verder zou ik de grondslag van de aansprakelijkheid expliciet opnemen in een wetsartikel. Gelijkaardig aan het Franse art. 1242 CC en het nieuw voorgestelde art. 1246 CC.⁴²⁷ Ik zou hiervoor opteren voor het ouderlijk gezag en het omgangsrecht voor de ouder die het ouderlijk gezag niet heeft, als juridische grondslag voor de ouderlijke aansprakelijkheid. Ondanks de afzwakking van de positie van het ouderlijk gezag, is het nog steeds de meest geschikte grondslag voor de ouderlijke aansprakelijkheid.⁴²⁸ Het gebruik van het omgangsrecht ontleen ik aan het Duitse aansprakelijkheidsrecht.⁴²⁹

De discussie omtrent de objectief onrechtmatige daad wil ik minimaliseren, door het hanteren van een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid.⁴³⁰ Het begrip van objectief onrechtmatige daad in het systeem van de ouderlijke aansprakelijkheid voelt vreemd aan.⁴³¹ Volgens het Hof van Cassatie is dit immers een daad, waardoor aan een derde schade wordt berokkend, door een minderjarige gesteld en die hij niet het recht had te stellen.⁴³² Deze definitie is gebaseerd op een vergelijking met een *bonus pater familias* (normaal voorzichtige, redelijke persoon in dezelfde omstandigheden). Dergelijke vergelijking komt in concrete schadegevallen, waarbij minderjarigen als dader betrokken zijn, artificieel over. Voornamelijk omdat men de fouten van de minderjarigen, die vaak eerder banaal

⁴²⁵ *Supra* randnr. 43 e.v., 144 e.v.

⁴²⁶ *Supra* randnr. 114.

⁴²⁷ *Supra* randnr. 87.

⁴²⁸ *Supra* randnr. 121 ; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

⁴²⁹ *Supra* randnr. 33.

⁴³⁰ *Supra* randnr. 44.

⁴³¹ *Supra* randnr. 46.

⁴³² *Supra* randnr. 45 ; Cass. 11 december 2009, *JLMB* 2010, 13528; *RGAR* 2010, afl. 3, 14617; *TJK* 2010, afl. 4, 245.

van aard zijn (vb. fouten tijdens spel) gaat toetsen aan een juridische term die doorgaans gehanteerd wordt voor het beoordelen of meerderjarigen voldoende voorzichtig en voorzienbaar gehandeld hebben.⁴³³

✓ **Leesbaarheid en begrijpbaarheid**

143 Een legislatieve verandering zou de rechtszekerheid van de burgers kunnen bevorderen, door het hanteren van duidelijk eenvormig taalgebruik, net zoals een logische structuur en volgorde inzake eventuele titels, subtitels en wetsartikelen.⁴³⁴ In het huidige systeem (en zelfs na een eventuele verandering gelijkaardig aan voorgesteld in Wetsvoorstel De Padt) is het, onder andere door de beperkte wetgevende basis en hieruit volgende appreciatiebevoegdheid van rechters, vereist dat men een uitgebreide kennis van de rechtspraak moet hebben. Een situatie gelijkaardig aan het actueel Franse recht, waar men met het wetsvoorstel van 13 maart 2017 omwille van dezelfde beweegredenen verandering in wil brengen.⁴³⁵ Vaak zal men deze kennis bovendien aanvullend moeten combineren met deskundige uitleg van rechtsgeleerden, om de burgerlijke aansprakelijkheidsprocedures inzake de onrechtmatige daad, in het algemeen, voldoende te kunnen doorgronden. Dit heeft er mede toe geleid dat het huidig systeem van ouderlijke aansprakelijkheid als artificieel, wettelijke fictie, frustrerend en irreëel ervaren wordt.⁴³⁶

Daarnaast moet in het algemeen gebruik gemaakt worden van duidelijk eenvormig taalgebruik, net zoals gestructureerde artikelvolgorde en –indeling. Dit geldt ook voor de verscheidene subtitels. Ik verwijs hierbij naar mijn voorstel voor een indeling van een nieuwe titel aansprakelijkheidsrecht in bijlage B. Ik heb hierbij geopteerd voor een aansprakelijkheidssysteem vertrekkende uit algemene gemeenschappelijke principes, om geleidelijk aan specifiekere aansprakelijkheidsvormen aan te kaarten. Zo begin ik bijvoorbeeld met gemeenschappelijke bepalingen en definities, vervolgens de contractuele aansprakelijkheid, alvorens over te gaan naar buitencontractuele aansprakelijkheid om te eindigen met de complexe aansprakelijkheidsvraagstukken van bv. burenhinder en samenloop.

✓ **Actualiseren en moderniseren**

144 Het aansprakelijkheidsrecht moet zich ontwikkelen naar een systeem, aangepast aan maatschappelijke en economische actualiteit maar flexibel genoeg dat ze ook in de toekomst rechtszekerheid zal bieden voor zowel zij die de schade veroorzaakt hebben als zij die het lijden.⁴³⁷ Uiteindelijk moet men zich realiseren dat de huidige wetgevende basis voor de ouderlijke aansprakelijkheid en aansprakelijkheid in het algemeen, sinds de introductie van de Code Napoleon in 1804, nagenoeg onveranderd is gebleven.⁴³⁸ Een modernisering van dit wetgevend kader is vereist om tegemoet te komen aan de maatschappij *anno* 2017.

✓ **Rekening houden met de reeds bestaande rechtspraak**

⁴³³ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 5.

⁴³⁴ J.-J. URVOAS, *Projet de réforme de la Responsabilité civile*, 13 maart 2017, 4.

⁴³⁵ *Supra* randnr. 88.

⁴³⁶ E. MONTERO, "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576.

⁴³⁷ J.-J. URVOAS, *Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile*, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 4, geraadpleegd op

http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20civile%2013.03.2017.pdf.

⁴³⁸ *Supra* randnr. 136.

145 Bij het opstellen van een nieuw buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht in het algemeen moet men uiteraard rekening houden met de rechtspraak die er reeds bestaat. Vooral inzake de ouderlijke aansprakelijkheid, moet men zoveel mogelijk bestaande rechtspraak codificeren die overeenstemmen met de nieuwe bepalingen. Zodoende centraliseert men de aansprakelijkheidsbepalingen binnen het Burgerlijk Wetboek en heeft de wetgever dus de mogelijkheid om andere aansprakelijkheidsfiguren, die voorlopig enkel in de rechtspraak terug te vinden zijn, te codificeren in het Burgerlijk Wetboek. Ik doel hierbij op voorbeelden zoals de evenwichtsleer van de burenhinder⁴³⁹ en de regeling betreffende de samenloop⁴⁴⁰ tussen buitencontractuele en contractuele aansprakelijkheid. Binnen het aansprakelijkheidsrecht, specifiek het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht worden alle voorgaande figuren gekenmerkt door de interpretatie vanuit de rechtspraak, telkens weerhouden door de beperkte wetgevende basis. De wetgever moet echter verdergaan dan het enkel codificeren van de cassatierechtspraak, doch moet het verrijken van de wetgeving met deze jurisprudentie een duidelijk doel zijn.

✓ **Evenwicht tussen betrokken actoren**

146 Daarenboven moet men streven naar een evenwicht tussen economische belangen, particuliere actoren beschermen en slachtofferzorg. Meer bepaald zal dit betekenen ervoor zorgen dat de slachtoffers vergoed zullen worden. Ik zou hiervoor de garantieplicht willen codificeren als een concreet recht op vergoeding.

Algemener moet men, voorafgaand aan het hervormingsvoorstel, vertrekken vanuit de rechtsleer. Het wetsvoorstel moet een resultaat zijn van extensief samenwerkend onderzoek, waarbij men niet alleen universiteiten en prominente rechtsgeleerden in de debatten betreft. Men moet daarnaast ook verder durven denken, hierbij denk ik o.a. aan rechters, slachtofferorganisaties, verzekeraars, burgerinitiatieven, deze opsomming is niet exhaustief, zij illustreert wél de nood aan een breed draagvlak bij dergelijke toch wel historische legislatieve verandering in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.⁴⁴¹

147 Tenslotte hebben wij de luxe dat Frankrijk reeds extensief voorbereidend onderzoek heeft uitgevoerd, bijgevolg kunnen wij deze vergaarde kennis en informatie ook hanteren bij het hervormen van ons Belgisch aansprakelijkheidsrecht. In een bepaalde mate immers heerst er een gelijkaardige sociale en economische situatie in België. Zo zijn er bijvoorbeeld verscheidene actuele sociale knelpunten die gelijkaardig (doch niet exact hetzelfde) zoals in Frankrijk ook aanwezig zijn in de Belgische maatschappij. Denk maar aan de problematiek inzake aansprakelijkheid van ouders bij nieuw samengestelde gezinnen, multiculturele gezinnen (en multiculturaliteit in het algemeen), kansarme gezinnen en dergelijke meer.

⁴³⁹ Cass. 1 oktober 1981, *De Verz.* 1982, 619.

⁴⁴⁰ Cass. 7 december 1973, *Arr. Cass.* 1974, 395, *Pas.* 1974, I, 376.

⁴⁴¹ J.-J. URVOAS, Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 4, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20E9%20civile%2013.03.2017.pdf.

3.2. Legislatieve verandering naar een systeem van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid

✓ Leesbaarheid en begrijpbaarheid

148 Zowel als de wetgever opteert voor het ouderlijk gezag als juridische basis voor de ouderlijke aansprakelijkheid, als de dubbele verplichting hieruit vloeiend, moet deze juridische basis van de ouderlijke aansprakelijkheid expliciet en eenduidig vermeld worden in nieuwe artikelen van de titel buitencontractuele aansprakelijkheid.

✓ Logica & Evenwicht tussen belangen betrokken actoren

149 Een systeem van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid zou het vergoedingsaspect van deze aansprakelijkheidsfiguur juist versterken (garantie- en waarborggedachte).⁴⁴² Het vergoeden van de geleden schade moet in het aansprakelijkheidsrecht voortdurend voorop staan, maar zonder een nieuwe wettelijke fictie te veroorzaken. Het recht van het slachtoffer om de geleden schade vergoed te zien moet centraal blijven staan, *a fortiori*, wanneer deze schade moedwillig (met opzet) toegebracht is door de minderjarige.⁴⁴³ Hiertoe heb ik geopteerd voor een codificatie van 'het recht op vergoeding' in mijn voorstel in bijlage B. Daarnaast moet het secundaire doel bij een schadegeval veroorzaakt door een minderjarige zijn, om de minderjarige te wijzen op de gevolgen en zwaarte van zijn/haar handelingen. Bovendien moeten ook ouders gewezen worden op tekortkomingen in de uitoefening van hun ouderlijk gezag. Toch zou ik hier willen wijzen op de interactie met het jeugdbeschermingsrecht. In het geval van misdrijf omschreven feiten gepleegd door minderjarigen kan men de maatregelen opgelegd (door de jeugdrechtbank) om de minderjarige te responsabiliseren duidelijk onderscheiden. Dit moet steeds ondergeschikt blijven aan de garantiewaarborg. Het responsabiliseren van de minderjarige (en de ouders) zal dus eerder het primaire doel zijn van het jeugdbeschermingsrecht, maar door de aandacht voor het vergoedingsrecht van het slachtoffer, zal dit laatste primeren op het responsabiliseren van de minderjarige en diens ouders.

150 Hier zou ik graag enkele principes uit het Duitse aansprakelijkheidsrecht wens te ontlenen. De ouderlijke aansprakelijkheid, zowel objectief als op basis van foutvermoeden, vloeit voort uit het ouderlijk gezag.⁴⁴⁴ Men baseert zich op de wettelijke verplichting om toezicht te houden over een persoon. Wanneer zij hun ouderlijk gezag niet of beperkt uitvoeren, wordt het vervangend omgangsrecht gezien als basis voor de toezichtverplichting.⁴⁴⁵ Andere personen die op basis van een wettelijke verplichting verantwoordelijk zijn voor een minderjarige zijn de voogden, wanneer de ouders overleden zijn of niet in staat zijn om adequaat voor hun minderjarige te zorgen. Dit is toch wel opmerkelijk aangezien de voogd een volheid van bevoegdheden heeft met betrekking tot zowel de opvoeding als het toezicht van zijn pupil. Aangezien de ouderlijke aansprakelijkheid net steunt op deze dubbele verplichting zou het enkel logisch zijn dat ook voogden op basis van 1384, lid 2 BW kwalitatief aansprakelijk gesteld zouden kunnen worden.

DE

⁴⁴² *Supra* randr. 7.

⁴⁴³ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 315.

⁴⁴⁴ §1626, lid 1; §1631, lid 1 BGB; J. FEDTKE, U. MAGNUS, "Liability for Damage Caused by Others under German Law", in J. SPIER, (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Den Haag, Kluwer Law International, 2003, 117.

⁴⁴⁵ §1634 BGB.

3.3. Legislatieve verandering naar een systeem van categorieën van aansprakelijkheid waaronder één van objectieve ouderlijke aansprakelijkheid met een leeftijdsgrens van 16 jaar

✓ Logica & Leesbaarheid en begrijpbaarheid

151 De leeftijdscategorieën die ik voorstel, zijn gebaseerd op de redenering dat een minderjarige op latere leeftijd minder en minder toezicht en opvoeding vereist. Het maakt immers deel uit van het ontwikkelingsproces van de minderjarige dat deze meer en meer autonoom, zonder invloed van zijn/haar ouders zich leert te gedragen als deel van de maatschappij. De aansprakelijkheid van de ouders moet dus geleidelijk verminderen naarmate de minderjarige zich minder en minder onder de ouderlijke macht en controle bevindt.⁴⁴⁶

Men kan immers moeilijk argumenteren dat de juridische basis, de concrete invulling van de aansprakelijkheidsprocedure en beoordeling van het tegenbewijs, gelijk moet zijn tussen minderjarigen van bv. 17 jaar en 4 jaar oud.⁴⁴⁷ Een objectieve aansprakelijkheid van ouders voor een minderjarige van 17 jaar, zou een nieuwe wettelijke fictie veroorzaken, wederom onder het mom van het vergoedingsrecht van het slachtoffer. De progressieve afbouw aan toezicht, en vooral in het algemeen, de verzwakking van de positie van het ouderlijk gezag lijken dus overeen te stemmen met een systeem van categorieën van aansprakelijkheid.⁴⁴⁸

✓ Evenwicht & Rekening houdend met de rechtspraak

152 Momenteel wordt er in principe in de rechtspraak een gelijkaardig systeem toegepast: zo zal de rechter bij schade veroorzaakt door een minderjarige van jonge leeftijd moeilijker aanvaarden dat aan de voorwaarden van het tegenbewijs voldaan is.⁴⁴⁹ Rechters zijn anderzijds dan weer geneigd om het tegenbewijs van ouders voor minderjarigen van latere leeftijd makkelijker te aanvaarden.⁴⁵⁰ Een aanpak op basis van categorieën, zoals in mijn bijlage B, zal bijgevolg in principe neerkomen op het codificeren van deze jurisprudentiële tendens. Het is dus een logisch vervolg van de bestaande juridische tendens, maar duidelijk gecentreerd en geformuleerd in begrijpbare eenduidige taal.

NL

In mijn voorgesteld systeem ontleen ik aspecten uit het Nederlands systeem⁴⁵¹ maar zal ik de grensleeftijd tussen objectieve en weerlegbaar vermoeden aanpassen. Daarnaast opteer ik gelijkaardig aan het Frans voorgesteld systeem, voor een uitgebreide legislatieve structuur om rechtszekerheid te garanderen. Dit zal als gevolg hebben dat er niet langer een extensieve kennis van rechtspraak en rechtsleer vereist zal zijn om de basisprocedures te kunnen vatten. De wetgeving zal fungeren als centraal informatiepunt.⁴⁵²

FR

Minderjarigen 0-12 jaar

153 Ouders zullen objectieve aansprakelijkheid gehouden worden, enkel het bewijs van gebrek in oorzakelijk verband of de eigen fout van het slachtoffer of een derde, kan een impact hebben op

⁴⁴⁶ *Supra* randnr. 57 ; J.-L. Fagnart, "La responsabilité civile des parents", *J.dr.jeun* 1997, afl. 168, 364 ; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

⁴⁴⁷ *Supra* randnr. 46.

⁴⁴⁸ *Supra* randnr. 122 ; E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

⁴⁴⁹ *Supra* randnr. 56,57.

⁴⁵⁰ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 6.

⁴⁵¹ Art. 6:169, lid 1 BW (Nederland).

⁴⁵² *Supra* randnr. 88.

deze aansprakelijkheid. Noot: De eigen fout van een derde of slachtoffer zal enkel resulteren in een aansprakelijkheidsverdeling, geen uitsluiting.⁴⁵³ De objectieve aansprakelijkheid zal in de praktijk de aansprakelijkheid van de minderjarige zelfs potentieel vervangen. Een minderjarige van minder dan 12 jaar oud de financiële gevolgen van zijn handelingen laten dragen, oogt immers wederom irreal. Door de objectieve ouderlijke aansprakelijkheid voor deze categorie van minderjarigen toe te passen, wordt het vergoedingsrecht van het slachtoffer gewaarborgd en zal het dus niet langer nodig zijn om de minderjarige persoonlijk aansprakelijk gesteld worden.

Minderjarigen 12-16 jaar

- 154 Ik heb geopteerd voor een aanpassing van leeftijd voor het Belgisch recht. De Nederlandse categorie van 14-16⁴⁵⁴ is té beperkt. Minderjarigen van 12-14 jaar hebben toch ook al voldoende wijsheid en een begin aan maturiteit. Twaalf jaar oud is *nota bene* ook de leeftijd dat een minderjarige doorgaans begint aan het secundair onderwijs. Deze leeftijdsgrens is dus een uniform logische grenswaarde. Verschillend met het aansprakelijkheidsrecht van Nederland zou ik ervoor kiezen af te zien van het gebruik van het woord 'beletten', deze verwoording is immers vaag en weinig juridisch onderbouwd.⁴⁵⁵ Ik zou echter niet langer gebruik maken van het begrip 'goede opvoeding'.⁴⁵⁶ Ik zou hier opteren voor het behouden van het toezicht, doch aangepast, zoals bijvoorbeeld het geval is naar Duits recht.⁴⁵⁷ Ouders kunnen het weerlegbaar vermoeden voor minderjarigen van 14 tot 16 jaar oud weerleggen, wanneer zij aantonen dat zij toezicht hebben uitgeoefend aangepast aan de leeftijd en bijzondere noden van de minderjarige, net zoals de omstandigheden waarin deze zich bevond. Het is hiervoor in deze categorie van 12 tot 16 jaar dat de rechter een appreciatiebevoegdheid hoort te hebben, om een beoordeling *in concreto* mogelijk te maken. Opteren voor een weerlegbaar vermoeden van aansprakelijkheid is dus aangewezen voor deze categorie van minderjarigen, doch zou ik de term 'vermoeden' niet expliciet hanteren door de mogelijke misvattingen met het huidig aansprakelijkheidsvermoeden.
- 155 Voor de invulling van toezicht over deze categorie minderjarigen ga ik niet uit van de oppressieve absolute invulling van begrip. Ik opteer dus voor de 'redelijke wijze van beoordeling van het bewijs van voldoende toezicht'. Voor deze minderjarigen is een eerder meer logische toepassing van het toezicht is immers de waakzame houding, zonder onderdrukkend te zijn, waarbij het toezicht wordt afgebouwd naarmate de minderjarige de meerderjarigheid nadert.⁴⁵⁸
- 156 Momenteel is het bovendien de tendens in de rechtspraak, dat het tegenbewijs van voldoende toezicht vrij ruim geaccepteerd wordt voor deze minderjarigen die leren op eigen benen staan. Daarenboven is, in tegenstelling tot de eerder banale schadeverwekkende daden van de categorie 0-12, de aard van de schadeverwekkende daad bij 12-16 jaar oude kinderen wél mogelijks een indicatie. Wederom een rede om de ruime appreciatiebevoegdheid voor de rechter in deze categorie te behouden. Doorgaans wordt aangenomen dat minderjarigen vanaf 12 jaar oud, aangezien zij ruim de jaren des onderscheids bereikt hebben, die zich zonder enige reden schuldig gemaakt hebben aan daden van vandalisme, diefstal of dergelijke meer, zodoende bewijzen dat de opvoeding door hun

⁴⁵³ *Supra* randnr. 74.

⁴⁵⁴ Art. 6 :169, lid 2 BW (Nederland)

⁴⁵⁵ *Supra* randnr. 103.

⁴⁵⁶ *Supra* randnr. 109.

⁴⁵⁷ *Supra* randnr. 33.

⁴⁵⁸ E. MONTERO, A. PUTZ, "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 4.

ouders gebrekkig was. Meer bepaald bewijst het een gebrek in het bijbrengen van morele waarden betreffende het respecteren van andermans goederen.⁴⁵⁹

Na de leeftijd van 16 jaar, zal de minderjarige op basis van de persoonlijke aansprakelijkheid aangesproken moeten worden door het slachtoffer. Daarnaast zullen ook vooral beide ouders nog steeds op basis van hun persoonlijke aansprakelijkheid aangesproken kunnen worden, dit wanneer zij, bv. door hun eigen fout op basis van 1382-83 BW, de schadeverwekkende daad mede veroorzaakt hebben of door hun toedoen of laten, niet gehandeld hebben als een normaal zorgvuldig en redelijk persoon. Op deze leeftijd (16-18 jaar) zal de minderjarige bovendien, vaak zelf kunnen instaan voor het vergoeden van slachtoffers. Op het vlak van toezicht zijn deze minderjarigen dermate zelfstandig dat er slechts een minimum aan toezicht vereist is. Een alternatief zou er dus ook in kunnen bestaan, om de tweede categorie van minderjarigen van 12 tot 18 jaar vast te stellen, mede door de toepassing van een ruime appreciatiebevoegdheid door de rechter.

3.4. Slotbedenkingen betreffende de mogelijke gevolgen voor de BA Familiale

157 Wanneer men het aansprakelijkheidsrecht dermate ingrijpend wenst te hervormen, moet men bij de formulering van de aansprakelijkheidsregel voldoende rekening houden met de verschillende mechanismen die de financiële impact van het schadegeval zullen opvangen. Veruit de belangrijkste voor de schade veroorzaakt door minderjarigen is de burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering privéleven (BA Familiale). Men moet trachten een balans te zoeken tussen het vergoeden van het slachtoffer en de financiële last op de ouders van de minderjarige en de minderjarige zelf.⁴⁶⁰

FR Een eerste mogelijkheid ligt erin om net zoals naar Frans recht de objectieve aansprakelijkheid van de ouders te koppelen aan een verplichte Burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering ter compensatie voor de verhoogde kans op financieel risico.⁴⁶¹ Hierdoor zullen alle schadegevallen veroorzaakt door een toerekenbare minderjarige door de verzekeraar gedekt worden op basis van de door de polis gedekte persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige (op basis van art. 1382-83 BW). Dit resulteert in een aanzienlijke versteviging van het vergoedingsrecht van het slachtoffer.⁴⁶² Het verplicht karakter van de BA Familiale zal als gevolg hebben dat de verzekeraar niet langer de mogelijkheid heeft om het opzet in te roepen ten opzichte van de minderjarige. Dit verweer van opzet wordt dan vervangen door een regresvordering tegen de minderjarige.

158 De verzekeraar zal dus een aanzienlijke toename in schadegevallen ervaren waarvoor zij financieel zullen moeten tussenkomen. Dit bijkomend risico zou door de verzekeraar bijvoorbeeld ingecalculeerd kunnen worden in de familiale polis, in de vorm van hogere premies. Door de implementatie van het Nederlands systeem van categorieën van aansprakelijkheid en meer specifiek die van een objectieve aansprakelijkheid van ouders voor minderjarigen tot 12 jaar. De schadegevallen die doorgaans financieel zwaarder zullen zijn, zijn immers deze veroorzaakt door oudere minderjarigen (klassieke voorbeeld van joyridenten gebeurt op latere leeftijd). Dus zullen de polissen wel degelijk financieel zwaarder worden maar zal dit niet dermate zwaar zijn door de

⁴⁵⁹ *Supra* randnr. 66.

⁴⁶⁰ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 316.

⁴⁶¹ *Supra* randnr. 16.

⁴⁶² P. DE TAVERNIER, *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 601.

specifieke categorie van objectief aansprakelijkheid die doorgaans lagere schadegevallen zullen veroorzaken, bijgevolg zal de toename in de polis ook evenredig en dus beperkt zijn.

- 159 Daarnaast vallen ook de aansprakelijkheidsvorderingen tegen de ouders (op basis van 1382-83 BW en/of 1384, lid 2 BW) onder de dekking van de polis BA Familiale. Waar het slachtoffer onder het huidige systeem niet-vergoed blijft wanneer de ouders erin slagen het dubbel tegenbewijs leveren, zullen zij onder een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid een sterker vergoedingsrecht bezitten. De totale bijkomende financiële last, verbonden aan dergelijke objectieve aansprakelijkheid voor minderjarige kinderen zou dus neerkomen op de schade opzettelijk veroorzaakt door minderjarigen en de situaties waar ouders hun tegenbewijs succesvol ingevuld hebben. Deze financiële last zal bovendien nog verlicht worden door eventuele regresvorderingen. Bovendien zullen de verscheidene verduidelijkingen die gepaard zullen gaan met een legislatieve verandering inzake de ouderlijke aansprakelijkheid resulteren in een vermindering in aantal rechtszaken.⁴⁶³ Minder argumentatieruimte door de nieuwe wetgeving zorgt dus voor minder rechtszaken, wat op zijn beurt weer resulteert in minder gerechtskosten die gemaakt moeten worden door de verzekeraars. (vb. geen discussies meer inzake invulling tegenbewijs).⁴⁶⁴ De objectieve ouderlijke aansprakelijkheid en verplichte BA Familiale zijn eigenlijk twee kanten van dezelfde medaille, de een invoeren zal de ander vaak tot gevolg hebben. Indien men los van de ouderlijke aansprakelijkheid, enkel de verplichte BA Familiale zou vastleggen, zouden de excepties op basis van 151 §1 Wet verzekeringen niet meer tegengeworpen kunnen worden. De verzekeraar zou dus sowieso moeten vergoeden. Wat is dan nog het bijkomend nut van de ouderlijke aansprakelijkheid als men toch altijd op basis van de persoonlijke aansprakelijk van de minderjarige vergoed zal worden? Dan zou een objectieve ouderlijke aansprakelijkheid een logisch gevolg zijn.⁴⁶⁵
- 160 De problematiek van het verplicht maken van de BA Familiale is onder andere, dat ondanks het verplicht maken, dit in de praktijk niet het resultaat zal hebben dat alle gezinnen ook daadwerkelijk een BA Familiale zullen afsluiten. Denk maar aan het aantal personen dat zich zonder verplichte BA Motorvoertuigen (BA Auto) met een motorvoertuig op de baan begeeft, of het aantal werkgevers die geen verplichte arbeidsongevallenverzekering voor hun personeel afgesloten heeft. Men moet afstappen van de theoretische idee dat het verplichten van een verzekering ook zal resulteren in 100% verzekerde gezinnen.
- Verder moet men, indien men opteert voor een verplichte BA Familiale, ook een waarborgfonds oprichten dat zal tussenkomen ingeval van het afwezig zijn van de verplichte verzekering, gelijkaardig aan de verplichte BA-motorvoertuigen (Gemeenschappelijk Waarborgfonds (GMWF)) en Arbeidsongevallenverzekering (Fonds Arbeidsongevallen).⁴⁶⁶
- 161 In het kader van mijn voorgesteld systeem, met name categorieën van aansprakelijkheid, met een maximumleeftijd van 16 jaar, kan een alternatief voor de invoering van een verplichte BA Familiale, gevonden worden in een terugkeer naar de oorspronkelijke inhoud van art. 6, 6° KB van 12 januari

⁴⁶³ J.-J. URVOAS, *Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile*, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 5, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20civile%2013.03.2017.pdf.

⁴⁶⁴ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 316.

⁴⁶⁵ *Supra* randnrs. 128-132.

⁴⁶⁶ H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 317.

1984.⁴⁶⁷ Samengevat waren de verzekeraars onder deze oorspronkelijke bepaling, verplicht om het opzet van minderjarigen jonger dan 16 jaar te dekken.⁴⁶⁸ Men was dus in tegenstelling tot de huidige invulling, niet afhankelijk van de vraag of de verzekeraar in kwestie in het verzekeringscontract al dan niet bedongen had om het opzet van een minderjarige te dekken.⁴⁶⁹

162 Een ander minder complex, doch mogelijk efficiënter en effectiever alternatief, ligt er simpelweg in om de bevolking uitgebreid te informeren inzake het financieel belang en voordeel van het aangaan van een BA Familiale.

UK

Hierbij zou ik graag een les trekken uit de opvattingen die leven in het Verenigd Koninkrijk omtrent deze kwestie. In het Britse Common Law is er immers de idee dat minderjarigen vaak zelf de geleden schade zullen vergoeden, of dat de slachtoffers vergoed worden door de niet-verplichte 'household insurance policy', die door het grootste deel van Britse gezinnen afgesloten is.⁴⁷⁰ Ook in België blijkt uit cijfers (van 2015) dat ongeveer 85-90% van de Belgische gezinnen deze niet-verplichte verzekering afgesloten heeft.⁴⁷¹

Een uitgebreide promotie- en informatiecampagne omtrent de financiële voordelen voor een gezin zal méér kans op slagen hebben dan een verplichte BA Familiale. Men moet gezinnen bewust maken van de financiële uitsparing dat zij zullen hebben ingeval een effectief schadegeval zich zou voordoen. Daarenboven moet men mensen ook erop attent maken dat een BA Familiale ook financieel voordelig is voor alleenstaanden of gezinnen zonder kinderen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen geïmplementeerd worden door een vergelijking te maken tussen enerzijds de kans en kost van een schadegeval per gezin per jaar, en anderzijds de jaarlijkse (geringe) premie van de BA Familiale.⁴⁷²

⁴⁶⁷ Koninklijk besluit 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven, BS 31 januari 1984.

⁴⁶⁸ *Supra* randnr. 132.

⁴⁶⁹ *Supra* randnr. 132.

⁴⁷⁰ *Supra* randnr. 17.

⁴⁷¹ *Supra* randnr. 129.

⁴⁷² *Supra* randnr. 129.

Conclusie

- 163 Een extensieve legislatieve verandering van de buitencontractuele aansprakelijkheid is aan de orde. Het interpreteren van de 200 jaar oude wettekst inzake de buitencontractuele aansprakelijkheid is niet langer geschikt om tegemoet te komen aan de problematiek van de moderne samenleving. Dergelijke legislatieve verandering zal ook komaf maken met het geheel van tegenstrijdige rechtspraak omtrent o.a. goede opvoeding, objectief onrechtmatige daad en ouderlijk gezag. Anderzijds zullen interpretaties zoals deze van het Hof van Beroep te Brussel, gedoemd zijn door Cassatie teruggedroepen worden, gezien het Hof van Cassatie zich enkel kan baseren op deze beperkt juridische basis. Jurisprudentiële minderheidsopvattingen lossen het probleem van veelheid en tegenstrijdigheid binnen de rechtspraak niet op, maar breiden deze net uit.
- 164 De wetgever moet bovendien opteren voor een grondige hervorming, in de vorm van een uitgebreide titel (buitencontractuele) aansprakelijkheid. Om uiteindelijk te komen naar een systeem dat men kan omschrijven als een legislatieve verandering naar een systeem van categorieën van aansprakelijkheid, waaronder één van objectieve aansprakelijkheid, met een leeftijdsgrens van 16 jaar. Omtrent de koppeling aan een verplichte BA Familiale is dit mogelijk, doch mijns inziens niet vereist en zijn er méér praktisch haalbare, effectievere alternatieven mogelijk. Ik verwijs hierbij bijvoorbeeld naar informatiecampagnes of een terugkeer naar de oorspronkelijke inhoud van art. 6, 6° KB 12 januari 1984.
- 165 Het huidige systeem van de kwalitatieve ouderlijke aansprakelijkheid gebaseerd op het dubbel foutvermoeden heeft zijn grenzen bereikt. Het wordt vaak als vreemd, artificieel en onduidelijk ervaren door de burgers. Er is een extensieve kennis nodig om het te doorgronden. Het is nu aan de wetgever om op basis van de veelheid in rechtspraak, samen met de verschillende betrokken actoren een nieuw systeem uit te werken dat begrijpelijk, leesbaar en vooral logisch opgebouwd en geformuleerd is. Daarin moet men een categorie van objectieve aansprakelijkheid voorzien, zodat het slachtoffer van een onrechtmatige daad een waar vergoedingsrecht zal hebben. Dit is toch uiteindelijk de kern en primair doel van de buitencontractuele aansprakelijkheid. Zodoende zal het nieuw systeem aanzienlijk meer rechtszekerheid bieden. Ook rechtseconomisch zou een uitgebreid wettelijk kader voordeliger zijn. Duidelijke en begrijpbare wetgeving resulteert immers in een minder aantal gevoerde procedures.
- 166 Samenvattend kan ik besluiten dat de ouderlijke aansprakelijkheid een typisch Belgische evolutie dient te maken. Het moet ontwikkeld worden naar een gulden middenweg tussen het systeem van categorieën van aansprakelijkheid (Nederland), het systeem van objectieve aansprakelijkheid (Frankrijk), de kring van aansprakelijke personen uitbreiden naar voogden contractueel en wettelijke aansprakelijke personen (Duitsland) en het inzicht dat de verplichting van een BA Familiale niet verplicht moet zijn om bescherming te bieden (Verenigd Koninkrijk). Zodoende zal men de buitencontractuele aansprakelijkheid, en dan vooral de ouderlijke aansprakelijkheid geschikt maken aan de maatschappij van de 21ste eeuw.
-

Bibliografie

WETGEVING

België

- Burgerlijk Wetboek België (d.d. 1807).
- Decreet 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs, *BS* 25 mei 1991.
- Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.
- Wet 6 juli 1977 tot wijziging van artikel 1384, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek betreffende de aansprakelijkheid van de ouders voor de door hun minderjarige kinderen veroorzaakte schade, *BS* 2 augustus 1977.
- Wet 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *BS* 22 augustus 1978.
- Wet 21 november 1989 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, *BS* 8 december 1989.
- Wet 19 januari 1990 tot verlaging van de leeftijd van burgerlijke meerderjarigheid tot achttien jaar, *BS* 30 januari 1990.
- Wet 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst, *BS* 20 augustus 1992.
- Wet 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, *BS* 24 mei 1995.
- Wet 10 februari 2003 betreffende de aansprakelijkheid van en voor personeelsleden in dienst van openbare rechtspersonen, *BS* 27 februari 2003.
- Wet 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, *BS* 14 juni 2013.
- Wet 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014.
- Wet 5 mei 2014 houdende de vaststelling van de afstamming van de meemoeder, *BS* 7 juli 2014.

- Koninklijk besluit 12 januari 1984 tot vaststelling van de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten tot dekking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid buiten overeenkomst met betrekking tot het privé-leven, *BS* 31 januari 1984.

- Wetsvoorstel 16 december 2005, *Parl. St.* Kamer 2005-06, nr. 2163/001, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/51/2163/51K2163001.pdf>.
- Wetsvoorstel 18 december 2007, *Parl. St.* Kamer 2007-2008, nr. 0583/001, geraadpleegd op <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/52/0583/52K0583001.pdf>.
- Wetsvoorstel 19 januari 2009, *Parl. St.*, Senaat, 2008-2009, nr. 4-1124/1, geraadpleegd op <https://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=4&NR=1124&VOLGNER=1&LANG=nl>.

- Wetsvoorstel 12 oktober 2010, *Parl. St.*, Senaat, 2010-2011, nr. 5-277/1, geraadpleegd op <https://www.senate.be/www/?Mival=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=5&NR=277&VOLGNER=1&LANG=nl>.

Frankrijk

- Code Civil de la France, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>.
- Avant-projet de loi, Catala Viney, 22 september 2005, 192p, geraadpleegd op http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf.
- Avant-projet de loi, réforme de la responsabilité civile, 29 april 2016, 17p, geraadpleegd op http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/avpjl-responsabilite-civile.pdf.
- Projet de réforme de la responsabilité civile, 13 maart 2017, 18p, geraadpleegd op http://www.justice.gouv.fr/publication/Projet_de_reforme_de_la_responsabilite_civile_13032017.pdf.
- URVOAS, J.-J., Présentation du projet de réforme du droit de la responsabilité civile, Académie des Sciences morales et politiques, 13 maart 2017, 9p, geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%20E9sentation%20du%20projet%20de%20r%20E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%20E9%20civile%2013.03.2017.pdf.

Nederland

- Burgerlijk Wetboek Boek 6, Verbintenissenrecht, geraadpleegd op <http://www.wetboek-online.nl/wet/Burgerlijk%20Wetboek%20Boek%206.html>.

Duitsland

- Bürgerliches Gesetzbuch, geraadpleegd op <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>.

PETL

- Principles of European Tort Law, geraadpleegd op <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.pdf>.

RECHTSPRAAK

België

Hof van Cassatie

- Cass. 25 juni 1928, *Pas.* 1928, I, 205.
- Cass. 9 juli 1934, *Pas.* 1934, I, 352.
- Cass. 11 februari 1946, *Pas.* 1946, I, 62.
- Cass. 6 maart 1950, *Pas.* 1950, I, 477.
- Cass. 10 juli 1952, *Pas.* 1952, I, 738.
- Cass. 13 april 1956, *Arr. Cass.* 1956, 670.
- Cass. 8 februari 1960, *Arr. Cass.* 1960, 516.

- Cass. 30 mei 1969, *Arr. Cass.* 1969, 943.
- Cass. 28 oktober 1971, *Arr. Cass.* 1972, 219.
- Cass. 7 december 1973, *Arr. Cass.* 1974, 395, *Pas.* 1974, I, 376.
- Cass. 26 juni 1975, *Arr. Cass.* 1975, 1155.
- Cass. 30 april 1976, *Arr. Cass.* 1976, 980.
- Cass. 22 september 1978, *JT* 1980, 508.
- Cass. 24 mei 1982, *Arr. Cass.* 1981-82, 1179.
- Cass. 1 oktober 1981, *De Verz.* 1982, 619.
- Cass. 24 januari 1985, *Arr. Cass.* 1984-85, 682.
- Cass. 22 september 1988, *Arr. Cass.* 1988-89, 94.
- Cass. 23 februari 1989, *Arr. Cass.* 1988-89, 721, *RW* 1989-90, 645, *JT* 1989, 235.
- Cass. 28 september 1989, *Arr. Cass.* 1989, 130.
- Cass. 21 december 1989, *Arr. Cass.* 1989, 560.
- Cass. 11 april 1991, *Arr. Cass.* 1990-91, 824, *RW* 1993-94, 1064.
- Cass. 3 oktober 1994, *Arr. Cass.* 1994, 807.
- Cass. 5 januari 1995, *Arr. Cass.* 1995, 19
- Cass. 5 april 1995, *Arr. Cass.* 1995, 337, *RW* 1996-1997, 851.
- Cass. 19 juni 1997, *Arr. Cass.* 1998, 369, *RW* 1998-1999, 148 en *JT* 1997, 692.
- Cass. 13 oktober 1999, *Arr. Cass.* 1999, 528.
- Cass. 20 oktober 1999, *Arr. Cass.* 1999, 1305, *JLMB* 2000, 80.
- Cass. 20 januari 2000, *Arr. Cass.* 2000, afl. 2, 161, *RW* 2001-02, 631.
- Cass. 25 februari 2000, *Arr. Cass.* 2000, 484.
- Cass. 5 december 2000, *Arr. Cass.* 2000, afl. 10, 1927.
- Cass. 7 juni 2001, *Arr. Cass.* 2001, afl. 6, 1111.
- Cass. 18 januari 2002, *Arr. Cass.* 2002, 212.
- Cass. 12 april 2002, *Arr. Cass.* 2002, afl. 4, 977.
- Cass. 6 november 2002, *Arr. Cass.* 2002, afl. 11, 2383.
- Cass. 12 november 2002, *Arr. Cass.* 2002, afl. 11, 2454, *NJW* 2002, 534.
- Cass. 14 februari 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 2, 409, *RABG* 2004, afl. 1, 5, noot I. BOONE, *RW* 2004-05, afl. 37, 1458, noot P. DE TAVERNIER.
- Cass. 25 maart 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 3, 740.
- Cass. 25 maart 2003, *Arr. Cass.* 2003, afl. 3, 748.
- Cass. 5 juni 2003, *NJW* 2004, 14, *TBBR* 2005, 110.
- Cass. 2 april 2004, *Arr. Cass.* 2004, 594.
- Cass. 12 februari 2008, *Arr. Cass.* 2008, afl. 2, 423, *JT* 2009, 613.
- Cass. 11 december 2009, *JLMB* 2010, 13528; *RGAR* 2010, afl. 3, 14617; *TJK* 2010, afl. 4, 245.
- Cass. 6 januari 2012, *Arr. Cass.* 2012, afl. 1, 60.
- Cass. 4 juni 2012, *Pas.* 2012, 1271; *RGAR* 2013, 15030.
- Cass. 4 maart 2015, *Arr. Cass.* 2015, afl. 3, 585, *JT* 2015, afl. 6612, 575, noot MONTERO, E.

Hoven en rechtbanken

- Antwerpen 27 maart 2002, *RW* 2005-06, afl. 3, 106.
- Antwerpen 2 februari 2005, *NJW* 2005, afl. 128, 1207.

- Bergen 9 juni 1993, *JT* 1993, 688.
- Bergen 12 juni 1995, *RGAR* 1997, 12732.
- Bergen 24 september 2002, *T. Verz.* 2004, afl. 2, 343.
- Bergen 23 april 2009, *TJK* 2010, afl. 1, 79, *TJK* 2010, afl. 2, 143.
- Bergen 3 maart 2010, *TJK* 2010, afl. 5, 316.
- Brussel 24 februari 1987, *RGAR* 1989, 11448
- Brussel 12 april 1988, *Pas.* 1988, II, 183.
- Brussel 7 december 1993, *RGAR* 1995, 12416.
- Brussel 4 juni 1996, *T. Verz.* 1997, 300.
- Brussel 24 december 1996, *RGAR* 1999, 13057.
- Brussel 27 maart 1997, *T. Verz.* 1998, 95.
- Brussel 2 april 1999, *JLMB* 1999, 1434.
- Brussel 21 december 1999, *RGAR* 2001, 13396.
- Brussel 28 februari 2000, *RAJ* 2010, afl. 2, 15.
- Brussel 23 april 2001, *RGAR* 2002, afl. 5, 13552, *RGAR* 2002, afl. 7, 13598.
- Brussel 16 januari 2002, *RGAR* 2002, 13570.
- Brussel 4 maart 2003, *JLMB* 2005, 452.
- Brussel 27 juni 2003, *RAJe* 2010, afl. 2, 15.
- Brussel 30 maart 2004, *RGAR* 2007, afl. 5, 14256.
- Brussel 19 april 2004, *Journ. De proc.* 2004, afl. 481, 25.
- Brussel 22 november 2004, *RGAR* 2006, 14134.
- Brussel 27 juli 2005, *RGAR* 2008, 14426.
- Brussel 23 oktober 2007, *RGAR* 2010, 14652.
- Brussel 25 oktober 2007, *NJW* 2008, afl. 176, 128.
- Brussel 26 november 2008, *RGAR* 2009, afl. 6, 14526.
- Brussel 24 juni 2009, *JT* 2009, 616, noot E. MONTERO en A. PÜTZ, *RGAR* 2009, 14554.
- Brussel 3 juni 2009, *RAJe* 2010, afl. 2, 8.
- Brussel 4 oktober 2010, *T.Vred.* 2012, afl. 11-12, 593, *T.Pol.* 2012, afl. 4, 225.
- Brussel 18 januari 2010, *RAJe* 2010, afl. 2, 12.
- Brussel 16 februari 2010, *RAJe* 2010, afl. 2, 12.
- Brussel 4 november 2014, *RG* 2014, 3676.
- Gent 20 november 1964, *RW* 1964-65, 1592.
- Gent 14 december 1993, *RW* 1994-95, 1196.
- Gent 11 april 1995, *AJT* 1995-1996, 95.
- Gent 23 januari 1997, *TAVW* 1997, 135.
- Gent 13 februari 2004, *RGAR* 2005, afl. 3, 13963.
- Gent 18 maart 2004, *De Verz.* 2004, afl. 4, 735.
- Gent 13 mei 2004, *T. Verz.* 2006, afl. 2, 249, *NJW* 2004, afl. 90, 1279, noot I. BOONE.
- Gent 20 september 2005, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 451.
- Gent 24 november 2005, *NJW* 2007, afl. 159, 274.
- Gent 8 september 2006, *T. Verz.* 2007, afl. 4, 457.
- Gent 31 januari 2008, *TJK* 2009, afl. 4-5, 354, *T. Verz.* 2009, afl. 1, 55.

- Gent 11 februari 2010, *TGR-TWVR* 2010, afl. 3, 154.
 - Leuven 22 oktober 1910, *Pas.* 1911, 111.
 - Luik 24 mei 1966, *RGAR* 1968, 7973.
 - Luik 21 februari 1994, *T. Verz.* 1994, 452.
 - Luik 6 februari 1995, *JDJ* 1996, 134.
 - Luik 19 februari 1999, *JLMB* 2000, 719.
 - Luik 7 februari 2000, *JLMB* 2001, 1120.
 - Luik 21 februari 2000, *JLMB* 2001, afl. 17, 745.
 - Luik 23 november 2001, *JDJ* 2002, afl. 217, 42.
 - Luik 28 februari 2002, *RGAR* 2003, afl. 2, 13669.
 - Luik 28 maart 2003, *T. Verz.* 2004, afl. 4, 772
 - Luik 28 mei 2003, *T. Verz.* 2004, afl. 4, 772.
 - Luik 2 september 2003, *JLMB* 2005, 41.
 - Luik 2 februari 2005, *RG* 2003, 382.
 - Luik 13 februari 2006, *RGAR* 2006, afl. 9, 14171, *TJK* 2010, afl. 5, 316, *T. Verz.* 2010, afl. 3, 332.
 - Luik 31 maart 2006, *RGAR* 2007, afl. 9, 14315.
 - Luik 20 april 2007, *JT* 2007, 765.
 - Luik 4 juni 2009, *RRD* 2009, afl. 132, 161, *RAJe*, 2010, 10.
 - Luik 12 november 2009, *RGAR* 2010, afl. 5, 14642, *TJK* 2010, afl. 4, 245.
 - Luik 14 januari 2010, *RGAR* 2010, 14641.
-
- Corr. Bergen, 31 mei 2000, *RGAR* 2002, 13589.
 - Corr. Turnhout 28 oktober 2004, *VAV* 2005, afl. 2, 97.
 - Jeugdrb. Brussel 3 mei 2002, *TJK* 2002, afl. 4, 196, noot J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS.
 - Jeugdrb. Brussel 7 maart 2006, *JT* 2006, afl. 6241, 665.
 - Jeugdrb. Brussel 7 november 2011, *RGAR* 2012, 14842.
 - Jeugdrb. Charleroi 27 mei 2003, *TJK* 2002, afl. 4, 196, noot J. CHRISTIAENS en C. ELIAERTS.
 - Pol. Brussel 19 mei 2000, *Verkeersrecht* 2001, 199.
 - Pol. Mechelen 29 juni 2004, *T. Vred.* 2005, afl. 2-3, 183.
 - Pol. Mechelen, 27 mei 2011, *VAV* 2011, afl. 6, 409.
 - Pol. Turnhout 21 oktober 2003, *RW* 2005-06, 512.
 - Rb. Antwerpen 22 december 1999, *AJT* 1999-00, 754.
 - Rb. Bergen 26 januari 2000, *Cah. Dr. Immo.* 2001, afl. 4, 20.
 - Rb. Bergen 21 november 2003, *JLMB* 2005, 1827.
 - Rb. Brugge 10 oktober 1988, *RW* 1990-91, 1340.
 - Rb. Brugge 28 november 1988, *RW* 1990-91, 1377.
 - Rb. Brugge 20 januari 2000, *Verkeersrecht* 2001, 18.
 - Rb. Brugge 11 januari 2001, *Verkeersrecht* 2002, afl. 4, 128.
 - Rb. Brussel 11 maart 1993, *RGAR* 1995, 12446.
 - Rb. Brussel 27 januari 2003, *Intercontact* 2008, afl. 3, 75.
 - Rb. Brussel 7 november 2011, *RGAR* 2012, 14842.
 - Rb. Charleroi 17 september 1991, *JLMB* 1992, 673.

- Rb. Charleroi (jeugdrechtbank), 27 mei 2003, *JDJ* 2004,37.
- Rb. Charleroi 15 april 2005, *RG* 2005, afl. 99, 3058.
- Rb. Charleroi 16 april 2009, *VAV* 2009, afl. 5, 341.
- Rb. Dendermonde 24 november 1994, *TGR* 1995, 173.
- Rb. Dendermonde, 3 maart 1995, *TGR* 1995, 169.
- Rb. Dinant 21 oktober 1998, *RGAR* 2000, 13260.
- Rb. Dinant 25 maart 2005, *RRD* 2006, afl. 119, 171.
- Rb. Eupen 13 februari 2006, *JLMB* 2007, afl. 37, 573
- Rb. Gent 21 oktober 2002, *T. Agr. R.* 2003, afl. 1, 17.
- Rb. Hasselt 3 maart 1972, *RGAR* 1974, 300.
- Rb. Kortrijk 3 april 2001, *RW* 2004-05, afl. 5, 189.
- Rb. Kortrijk 18 december 2001, *RW* 2005-06, afl. 7, 267.
- Rb. Kortrijk 16 september 2003, *RW* 2005-06, afl. 14, 552.
- Rb. Luik, 9 februari 2011, *Rec.jur.ass.* 2011, 111.
- Rb. Namen 30 juni 1995, *T. Verz.* 1995, 638.
- Rb. Namen 7 december 2007, *RGAR* 2008, afl. 8, 14427.
- Rb. Namen 6 februari 2009, *RGAR* 2009, 14502.
- Rb. Veurne 12 mei 1989, *Verkeersrecht* 1990, 91.
- Vred. Halle 28 oktober 1998, *AJT* 2000-01, 73.
- Vred. Zottegem 18 juli 2013, *Rev.trim.dr.fam.* 2015 (samenvatting DANDOY, N., FONTEYN, J.), afl. 1, 131, *T.Vred.* 2014, afl. 1-2, 85.

Frankrijk

Cour de cassation

- Cass. fr. 18 december 1964, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000006967474>.
- Cass. fr. 10 februari 1966, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000006971526&fastReqId=170383156&fastPos=1>.
- Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013641>.
- Cass. fr. 9 mei 1984, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007013643>.
- Cass. fr. 29 maart 1991, *JT* 1991, 600.
- Cass. fr. 16 maart 1994, *Bull. Civ.* 1994, II, 92, 53.
- Cass. fr. 19 februari 1997, geraadpleegd op <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007038104>.
- Cass. fr. 6 november 2012, *RGAR* 2014, afl. 2, 15045.

RECHTSLEER

- BALCAEN, L., "Herstelbemiddeling voor minderjarigen en de interferentie met de gezinsaansprakelijkheidsverzekering", *T.Verz.* 2003, afl. 2, 275-287.
- BAUDONCQ, F., DEBAENE, M., SNAET, S. (eds.), *Aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, 2007, Brugge, Die Keure, 2007, 103 p.
- BENOIT, G., JADOUL, P. (eds.), *La responsabilité civile des parents*, Brugge, Die Keure, 2006, 135 p.
- BOCKEN, H., "Aansprakelijkheid van en voor minderjarigen", *De Verz.* 2006, 301-318.
- BOCKEN, H., BOONE, I., KRUIHOF, M., *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht. Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht en andere vergoedingsstelsels*, Brugge, Die Keure, 2014, 283 p.
- BOONE, I., "De verschillende belangen van slachtoffers en regresnemers: uitgangspunten voor een verschillend aansprakelijkheidsrecht?", *TPR* 2003, 983.
- BOUMAL, G., "De la responsabilité des parents", *RGAR*, 1952, 4979, 1 bis.
- BRUN, P., "Responsabilité civile extra-contractuelle", Parijs, LexisNexis, 2014, 641 p.
- CALLEWAERT, V., "Les présomptions de responsabilité du fait d'autrui : la condition d'altérité et autres actualités", *JT* 2010, afl. 6417, 764-769.
- CALLEWAERT, V., COLSON, P., ESTIENNE, N., FAGNART J.-L., MÉLOTTE, C., NOTTET, A., PAPART, T., *Responsabilités autour et alentours du mineur*, Limal, Anthemis, 2011, 222 p.
- COMMISSIE VOOR VERZEKERINGEN, *Advies van 30 juni 2003, C/2000/18*, geraadpleegd op <http://www.fsma.be/nl/About%20FSMA/Advisory%20bodies/cvv/adv.aspx>.
- CORNELIS, L., *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 744p.
- DALCQ, C., "La responsabilité parentale", *RGAR* 2009, afl. 8, 14554.
- DALCQ, C., "Présomption de responsabilité à la seule charge du parent chez lequel la résistance habituelle de l'enfant a été fixée", *RGAR* 2014, afl. 2, 15045, 1.
- DE CONINCK, B., "La présomption de responsabilité du fait d'autrui et la condition d'altérité", *RGAR* 2010, afl. 5, 14642, 2.
- DE KESEL, E., "Ouderlijke aansprakelijkheid nieuwe stijl?", *De Juristenkrant* 2008, 3.
- DE PAGE, H., *Traité*, II, 1964, nr. 910.
- DE POTTER DE TEN BROECK, M., *De Belgische wetgever en de imprevisieleer*, *RW* 2015-16, afl. 22, 843-854.
- DE TAVERNIER, P., "Aansprakelijkheid voor anderen (ouders, aanstellers,...)", in X., *Bijzondere overeenkomsten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, IV. Commentaar Verbintenissenrecht*, Titel III, Hfdst. 3, 1-143.
- DE TAVERNIER, P., *De buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 670 p.
- DE TAVERNIER, P., "Naar een objectieve aansprakelijkheid van de ouders voor de onrechtmatige daden van hun minderjarige kinderen?" *RW* 1999-2000, 273-294.
- DE TERWANGNE, A., "La responsabilité civile des mineurs et des parents. Analyse de l'application de l'article 1384 du code civil dans le cadre des procédures protectionnelles", *RAJe* 2010, afl. 2, 2-6.

- DEBAENST B., DELBECKE B. (eds.), *Vangnet of springplank? Het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht in een moderne samenleving (1804 - heden)*. Brugge, die Keure, 2014, 133-174.
- DEMEY, E., *De minderjarige en het gerecht*, Kortrijk-Heule, UGA, 2014, 188 p.
- DENOËL, N., "La responsabilité des personnes que l'on doit surveiller", in *Responsabilités – Traité théorique et pratique*, boek 41, Brussel, Kluwer, 1999, 20.
- DENEVE, M., "La loi du 6 juillet 1977 modifiant l'article 1384, deuxième alinéa du Code civil, relatif à la responsabilité des parents pour les dommages causés par leurs enfants mineurs", *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1978, 101-113.
- FAGNART, J.-L., *Examen 1968-1975*, Brussel, Larcier, 1976, 140 p.
- FAGNART, J.-L. (eds.), *Responsabilités : traité théorique et pratique*, Diegem, Kluwer, 1999.
- FAGNART, J.-L., "La responsabilité des parents", *Dossiers Tijdschrift van de Vrede- en Politierichters (DTVP)* 2006, afl. 6, 27.
- FAGNART, J.-L., "La responsabilité civile des parents", *J.dr.Jeun.* 1997, afl. 168, 362.
- FAGNART, J.-L., "Situation de la victime d'enfants délinquants : problèmes de responsabilité", *Droit de la jeunesse*, Brussel, Larcier, 2002, 135-190.
- FAGNART, J.-L., STAQUET, P., VAN ZUYLEN, J., *Actualités en droit de la responsabilité*, Brussel, Bruylant, 2015, 142p.
- GOUDEN, M., PHILIPPE, D. en HALBRECQ, L., "Inédits de jurisprudence", *JLMB* 2005, 1824.
- HUYGENS, A., "Persoonlijk gezag over minderjarige kinderen : quo vadis?", *TBBR* 2006, afl. 10, 567-588.
- JOQUÉ, G., "Opzet in de gezinsaansprakelijkheidsverzekering", *De Verz.* 2001, 215.
- KEUSTERMANS, J., "De grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid", *Jura Falc.* 1982-1983, 31-55.
- KRUIHOF, R., "Aansprakelijkheid voor andermans daad: kritische bedenkingen bij enkele ontwikkelingen", *RW* 1979-80, 1409.
- LAGASSE, A., in de Senaat, 29 april 1976, *Parl.Hand.*, Senaat, zitting 1975-1976, 2008.
- LE TOURNEAU, P., CADIET, L., *Droit de la responsabilité*, Parijs, Editions Dalloz, 1996, 717.
- MARTIN-CASALS, M., SOLE FELIU, J., "Children in Tort Law: Comparative Report", in M. MARTIN-CASALS (ed.), *Children in Tort Law. Part II: Children as Victims*, Wenen, Springer, 2007, 320 p.
- MEYNTJENS, "De gezinsaansprakelijkheidsverzekering", *RW* 2002-2003, 645.
- MONTERO, E., "La responsabilité des père et mère : retour à l'orthodoxie", *JT* 2015, afl. 6612, 576-580.
- MONTERO, E., PUTZ, A., "La responsabilité civile des parents: une nouvelle jeunesse?", *RGAR* 2010, 14651, 1-9.
- MONTERO, E., PUTZ, A., "La responsabilité civile des parents à la croisée des chemins", in *La responsabilité des parents*, coll. Les dossiers du J.J.P.P., Bruxelles, la Charte, 2006, 51.
- MONTERO, E., PUTZ, A., "La responsabilité parentale : du neuf avec du vieux?", noot Cass. 12 februari 2008, *JT* 2009, 613-616.
- MONTERO, E., VAN ENIS Q., *La responsabilité du fait des animaux*, Waterloo, Kluwer, 2008, 76 p.

- MOYAERT, G, "De aansprakelijkheid van de ouders voor kinderen – Wet en werkelijkheid", *RW* 1978-1979, 2295, 13.
- MUYLLE, M., "En wat als supernanny te laat komt. Actualia inzake de aansprakelijkheid van ouders voor minderjarige kinderen", in H. COUSY en H. VANDENBERGHE (eds.), *Themis aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht 2007-2008*, Brugge, die Keure, 2008, 87-107.
- POUPART, J.M., "La loi du 6 juillet 1977, modifiant l'article 1384, deuxième alinéa de Code civil relatif à la responsabilité des parents pour les dommages causés par leurs enfants mineurs", *JT* 1977, afl. 6, 743.
- SAMOY, I., VERJANS, E., "Actualia gronden van aansprakelijkheidsrecht 2012-2015 : highlights uit de rechtspraak", in *Themis 93 – Aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht*, Brugge, die Keure, 1-36.
- SENAËVE, P., *Compendium van het Personen- en Familierecht, 1. Personenrecht*, Leuven, Acco, 1995, 219-220.
- SOCIETE GENERALE BANQUE & ASSURANCES, *Les assurances obligatoires*, geraadpleegd op https://particuliers.societegenerale.fr/espace-conseil/guides/formalite_installation/assurances_obligatoires.html.
- SPIER, J. (ed.), *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*, Den Haag, Kluwer Law International, , 2003, 335 p.
- STIJNS, S., *Verbintenissenrecht: boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2013, 152 p.
- ULRICHTS, H., "Antwoord op het artikel 'De gezinsaansprakelijkheidsverzekering' ", *RW* 2002-03, 1277.
- ULRICHTS, H., "Schade door minderjarigen en de gevolgen van een gesplitste behandeling bij de afhandeling van de burgerlijke belangen", *T.Verz.* 2013, afl. 3, 262-271.
- URVOAS, J.-J., *Projet de réforme de la Responsabilité civile*, 13 maart 2017, 9 p., geraadpleegd op http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Discours%20-%20Pr%E9sentation%20du%20projet%20de%20r%E9forme%20du%20droit%20de%20la%20responsabilit%E9%20civile%2013.03.2017.pdf.
- VAN DAM, C., *European Tort Law*, Oxford, Oxford University Press, 2013, 57-59.
- VAN GELDER, N., "Aansprakelijkheid van minderjarigen, ouders, vrijwilligersorganisaties en producenten", *TBBR* 2010, afl. 10, 514-520.
- VAN SCHOUBROECK, C., "Verzekeringen en jeugdbeschermingsrecht: een moeilijke verhouding?" in J. PUT (ed.), *Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 106 p.
- VAN SCHOUBROECK, C., JOCQUÉ, G., DE GRAEVE, A., DE GRAEVE, M. en COUSY, H., "Overzicht van rechtspraak. Wet op de Landverzekeringsovereenkomst 1992-2003", *TPR* 2003, 1841.
- VAN SCHOUBROECK, C., SAMOY, I., (eds.) *Aansprakelijkheids – en verzekeringsrecht*, Brugge, die Keure, 140 p.
- VANDENBERGHE, H., "Aansprakelijkheid van de ouders", *TPR* 2011, afl. 2, 523-557.
- VANDENBERGHE, H., "Aansprakelijkheid van leraars, onderwijsinstellingen en ambachtslieden", *TPR* 2011, afl. 2, 559-574.
- VANDENBERGHE, H., MUYLLE, M., "Aansprakelijkheid van de ouders voor minderjarige kinderen – een stand van zaken", in X (ed.) *De aansprakelijkheid van ouders en onderwijzers*, Brugge, die Keure, 2007, 47.

- VANDENBERGHE, H., "Kwalitatieve aansprakelijkheid" in X (ed.), *Verbintenissenrecht*, Themis, Brugge, die Keure, 2001, 104.
- VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M., WIJNANT, L., DEHAENE, M., "Overzicht (1994-1999)", *TPR* 2000, afl. 101, 1705.
- VANSWEEVELT, T., *Buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht in 175 uitspraken en documenten*, Antwerpen, Maklu, 1994, 23-25.
- VANSWEEVELT, T., WEYTS, B., *Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 935 p.
- VEREECKEN, S., "Het verhaalsrecht van de familiale verzekeraar bij opzettelijke schade veroorzaakt door minderjarigen", *RABG* 2010, afl. 20, 1331-1338.
- WEYTS, B., "De aansprakelijkheid van de ouders en van andere toezichthouders van de minderjarige", in CBR (ed.), *Jongeren en recht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 93.
- WEYTS, B., *Fout van het slachtoffer in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 171.
- WEYTS, B., "Het kluwen van aansprakelijke personen ingeval van een onrechtmatige daad van de minderjarige: de dader, de ouders, de onderwijzer, de jeugdinstituut, de opvoeder en de overheid", *TJK* 2004, 147-155.
- X., "Aansprakelijkheid: Ontzeggen van omgangsrecht bemoeilijkt toezicht op minderjarige", *Verzekeringsnieuws* 2012, afl. 4, 2-3.
X., "Responsabilité : Le refus du droit de visite empêche la surveillance sur le mineur", *Assur.présent* 2012, afl. 4, 2-3.
- X., "(Probleem)kinderen. Minderjarigen en recht", *Ad Rem* 2008, speciale editie, 1-60.

Bijlages

Bijlage A: Avant-projet 26 avril 2016 ⇔ Projet de réforme de la responsabilité civile 13 maart 2017

	Avant-projet de loi 29 avril 2016	Projet de réforme de la responsabilité civile 13 mars 2017
CHAPITRE II - LES CONDITIONS DE LA RESPONSABILITÉ		
SECTION 2 - Dispositions propres à la responsabilité extracontractuelle		
Art. 1245	On est responsable du dommage causé par autrui dans les cas et aux conditions posées par les articles 1246 à 1249. Cette responsabilité suppose la preuve d'un fait de nature à engager la responsabilité de l'auteur direct du dommage.	On est responsable du dommage causé par autrui dans les cas et aux conditions posés par les articles 1246 à 1249. Cette responsabilité suppose la preuve d'un fait de nature à engager la responsabilité de l'auteur direct du dommage.
Art. 1246	Sont responsables de plein droit du fait du mineur: - ses parents, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale; - son ou ses tuteurs, en tant qu'ils sont chargés de la personne du mineur; - la personne physique ou morale chargée par décision judiciaire ou administrative, d'organiser et contrôler à titre permanent le mode de vie du mineur. Dans cette hypothèse, la responsabilité des parents de ce mineur ne peut être engagée.	Sont responsables de plein droit du fait du mineur: - ses parents, en tant qu'ils exercent l'autorité parentale; - son ou ses tuteurs, en tant qu'ils sont chargés de la personne du mineur; - la personne physique ou morale chargée par décision judiciaire ou administrative, d'organiser et contrôler à titre permanent le mode de vie du mineur. Dans cette hypothèse, la responsabilité des parents de ce mineur ne peut être engagée.
Art. 1247	Est responsable de plein droit du fait du majeur placé sous sa surveillance la personne physique ou morale chargée, par décision judiciaire ou administrative, d'organiser et contrôler à titre permanent son mode de vie.	Est responsable de plein droit du fait du majeur placé sous sa surveillance la personne physique ou morale chargée, par décision judiciaire ou administrative, d'organiser et contrôler à titre permanent son mode de vie.

Art. 1248	Les autres personnes qui par contrat assument, à titre professionnel, une mission de surveillance d'autrui, répondent du fait de la personne physique surveillée à moins qu'elles ne démontrent qu'elles n'ont pas commis de faute.	Les autres personnes qui, par contrat assument, à titre professionnel, une mission de surveillance d'autrui <u>ou d'organisation et de contrôle de l'activité d'autrui</u> , répondent du fait de la personne physique surveillée à moins qu'elles ne démontrent qu'elles n'ont pas commis de faute.
CHAPITRE III - LES CAUSES D'EXONÉRATION OU D'EXCLUSION DE LA RESPONSABILITÉ SECTION 1 - Les causes d'exonération de responsabilité		
Art. 1253	Le cas fortuit, le fait du tiers ou de la victime sont totalement exonérateurs s'ils remplissent les caractères de la force majeure. En matière extracontractuelle, la force majeure est l'événement dont le défendeur ou la personne dont il doit répondre ne pouvait éviter la réalisation ou les conséquences par des mesures appropriées. En matière contractuelle, la force majeure est définie à l'article 1218.	Le cas fortuit, le fait du tiers ou de la victime sont totalement exonérateurs s'ils revêtent les caractères de la force majeure. En matière extracontractuelle, la force majeure est l'événement échappant au contrôle du défendeur ou de la personne dont il doit répondre, et dont ceux-ci ne pouvaient éviter ni la réalisation ni les conséquences par des mesures appropriées. En matière contractuelle, la force majeure est définie à l'article 1218.
Art. 1254 CC	Le manquement de la victime à ses obligations contractuelles, sa faute ou celle d'une personne dont elle doit répondre sont partiellement exonérateurs lorsqu'ils ont contribué à la réalisation du dommage. En cas de dommage corporel, seule une faute lourde peut entraîner l'exonération partielle.	Le manquement de la victime à ses obligations contractuelles, sa faute ou celle d'une personne dont elle doit répondre sont partiellement exonérateurs lorsqu'ils ont contribué à la réalisation du dommage. En cas de dommage corporel, seule une faute lourde peut entraîner l'exonération partielle.
Art. 1255 CC	La faute de la victime privée de discernement n'a pas d'effet exonérateur.	Sauf si elle revêt les caractères de la force majeure, la faute de la victime privée de discernement n'a pas d'effet exonérateur.
Art. 1256 CC	La faute ou l'inexécution contractuelle opposable à la victime directe l'est également aux victimes d'un préjudice par ricochet.	La faute ou l'inexécution contractuelle opposable à la victime directe l'est également aux victimes d'un préjudice par ricochet.

<p>Art. 1257 CC</p>	<p>Le fait dommageable ne donne pas lieu à responsabilité pour faute lorsqu'il était prescrit par des dispositions législatives ou réglementaires, imposé par l'autorité légitime ou commandé par la nécessité de la légitime défense ou de la sauvegarde d'un intérêt supérieur. Ne donne pas non plus lieu à responsabilité le fait dommageable portant atteinte à un droit ou à un intérêt dont la victime pouvait disposer, si celle-ci y a consenti.</p>	<p>Le fait dommageable ne donne pas lieu à responsabilité lorsque l'auteur se trouve dans l'une des situations prévues aux articles 122-4 à 122-7 du code pénal. Article 1257-1</p> <p>Ne donne pas non plus lieu à responsabilité le fait dommageable portant atteinte à un droit ou à un intérêt dont la victime pouvait disposer, si celle-ci y a consenti.</p>
----------------------------	---	--

Bijlage B: Ontwerpstructuur nieuwe titel aansprakelijkheid BW

Burgerlijke aansprakelijkheid

- Subtitel 1.** Bepalingen gemeen aan zowel contractuele aansprakelijkheid als buitencontractuele aansprakelijkheid
 - a. Algemene definities
 - i. Dader
 - ii. Slachtoffer
 - iii. Recht op vergoeding voor geleden schade
 - iv. Overmacht
 - v. ...
- Subtitel 2.** Contractuele aansprakelijkheid
- Subtitel 3.** Buitencontractuele aansprakelijkheid
 - a. Definities
 - b. Voorwaarden aansprakelijkheid
 - i. Fout
 - 1. Objectief element
 - 2. Subjectief element
 - a. Toerekenbaarheid
 - b. Schuldbekwaamheid
 - ii. Schade
 - iii. Oorzakelijk verband
 - iv. ...
 - c. Aansprakelijkheid voor eigen daden
 - d. Aansprakelijkheid voor andere personen
 - i. Toepassingsvoorwaarde *rationae personae*
 - 1. Juridische afstamming
 - a. Ouders: Vader, moeder, meemoeder, adoptieouders
 - 2. Contractuele verplichting
 - a. Niet exhaustieve lijst: Onderwijsinstellingen, ziekenhuizen, kinderdagverblijven,...
 - 3. Wettelijke verplichting of rechterlijke beslissing
 - a. Voogden, opvoedingsinstellingen, gesloten centra,...
 - ii. Minderjarige kinderen 0-12 jaar
 - 1. Objectief aansprakelijk
 - iii. Minderjarige kinderen 12-16 jaar
 - 1. Vermoeden van fout en oorzakelijk verband
 - iv. Exoneratiegronden
 - e. Aansprakelijkheid voor zaken in bewaring
- Subtitel 4.** Bijzondere aansprakelijkheid
 - a. Burenhinder
- Subtitel 5.** Samenloop

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:
De kwalitatieve aansprakelijkheid van ouders voor hun minderjarige kinderen: enige ruimte voor verbeteringen?

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2017**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Geerts, Stijn

Datum: **15/05/2017**